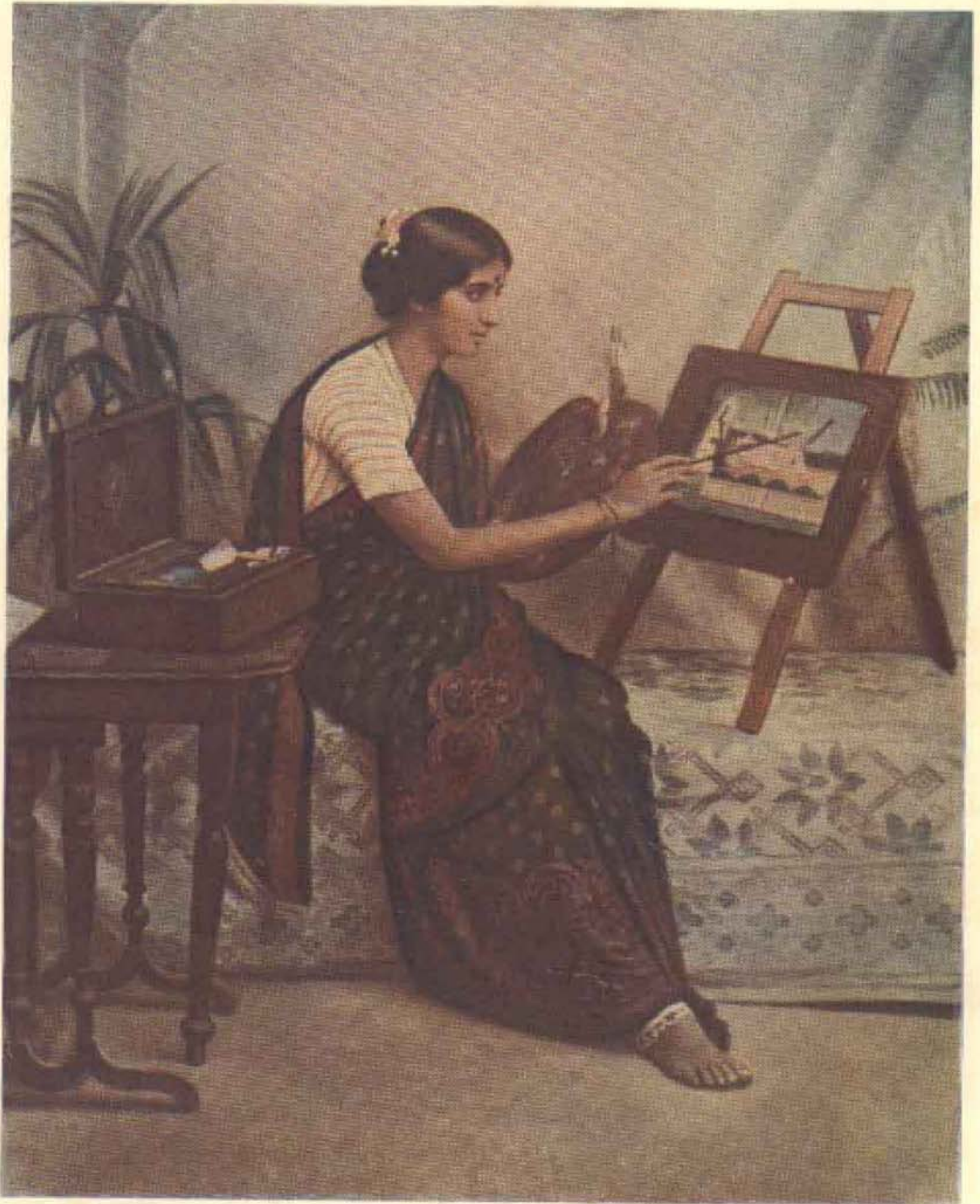

కుమారీ ఆర్. కమలాబాయ్.

చిత్రకారిణి శ్రీమతి ఆర్. కమలాబాయిగారు

ఈమె, రిటైర్డు పి. డబ్ల్యు. డి. ఆఫీసరు శ్రీయుత ఆర్. అబ్బాయినాయుడుగారి పుత్రిక. సంగీతమునందును చిత్రలేఖనమునందును చిన్నతనమునుండియు మిగుల అభిరుచిగల వ్యక్తియగుటచే తండ్రిగారు ఈమెఅభిరుచులను కళాభివృద్ధికిని తగిన దోహదమిచ్చుటలో కనుంగడు శ్రద్ధవహించిరి. ఈమె శాంతినికేతనములో వంగదేశ సంగీతము, చిత్రరచనము మొదలగు కళలను చాలకాల మభ్యసించి, శిక్షణముపొంది యోగ్యతా పత్రములను బడసినారు మదరాసు ప్రదర్శనములో ప్రదర్శింపఁబడిన "రాధా నిరీక్షణ"యను సవర్ణచిత్రమునకు స్వర్ణపతక మొసంగఁబడినది. మదరాసు యూనివర్సిటీలో ఫిడేలు వాద్యమునందు మొదట తరగతి డిప్లొమానుబడసిరి.

గృ॥ ల॥

పత్రిక - 1935 గృహలక్ష్మి -

'శుద్ధటర్కీ'—స్త్రీలగౌరవము

టర్కీలో కాలీఫా సింహాసనభ్రష్టుడై కమాలుపాషా అధికారమునకు వచ్చినప్పటి నుండియు ఆ దేశముపొందుచున్న శీఘ్రతరాభివృద్ధి యెల్లఱకుఁ దెలిసియేయున్నది. కాలీఫా అధికారమునందున్నన్నాళ్లు టర్కీ చాలాదుర్బలమై 'అయిరోపాఖండపు రోగి' అనేపేరుతో ఈసడించబడుచుండెను. కమాలుపాషా అధికారమునకు వచ్చినప్పటినుండి టర్కీ కట్టిఅపకీర్తి పోయినది. అంతకుముందు రష్యా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు మొదలైన దేశములెవరికికావలసినభూమిని వారు దానిలోనుంచి కత్తిరించుకొని తీసుకొనేవారు. కమాలుపాషా ఈ ఆటకట్టించినాడు. పాశ్చాత్య దేశములంతకుముందా దేశములో అంతఃకలహములు రేచగలుగుచుండెడివి. కమాలుపాషాయొక్క కఠోరసవ్యపరిపాలనము టర్కీయొక్క ఐక్యతను స్థిరపరచినది.

ప్రాచ్యదేశములెవ్వి యిప్పుడు బలవంతములై కీర్తివంతములై, స్వతంత్రములై యుండవలెనన్నను కొన్ని పాశ్చాత్యసూత్రముల నవలంబించకతీరదు. జపాను ఇట్టి సూత్రముల నవలంబించియే పాశ్చాత్యదేశములను మించిన నాగరకతతో రాజిల్లుచున్నది. కమాలుపాషాయు అట్టిసూత్రములనే అవలంబించినాడు. నిర్బంధోచిత ప్రారంభవిద్య, నిర్బంధసైనికశిక్షణము, ప్రజాపరిపాలనాభిధానము, స్త్రీపురుషుల సమానత్వము, దేశీయులలో హెచ్చుతగ్గు భావనిర్మూలనము, మూర్ఖమతాచారదాస్య నిరసనము, వ్యవసాయపరిశ్రామికవిప్లవము

మొదలగునవి అట్టి సూత్రములలోకొన్ని. ఇట్టి సూత్రములతో కమాలుపాషా ప్రజల హృదయములను జూఱగొని నిర్దుష్టమైన పరిపాలనమును నెలకొల్పినాడు. పై విషయములన్నిటిలోను నేడు టర్కీ పాశ్చాత్యదేశములను బురుడించుచున్నది.

ఈ పాశ్చాత్యానుకరణ మింకను ఆగకసాగుచునేయున్నది. నిరిటిసంవత్సరము 23 సంవత్సరముల వయస్సుకుమించిన స్త్రీలకెల్లరకు వోటుహక్కును 30 సంవత్సరముల వయస్సు మించిన స్త్రీలకు పార్లమెంటుప్రతినిధికాగల హక్కును ఒసగఁబడినవి. ఈ సంవత్సరము 20మంది స్త్రీలైనను పార్లమెంటు సభ్యురాండ్రుకాగలరు. టర్కీలో పొలిటికలు పార్టీలు లేక అంతా గవర్నమెంటుపార్టీ యొక్కటేగనుక కమాలుపాషా యెంచుకొనిన యీ యిరువదిమంది స్త్రీలును తప్పక సభ్యురాండ్రుకాగలరు.

ఇంతవేగము ఇట్టి వోటుహక్కు ప్రాతినిధ్యహక్కు స్త్రీలకొసంగబడునని టర్కీలో నెవ్వరును అనుకొనలేదు. ఇంతవరకు టర్కీ స్త్రీలకు పురపాలకసభలకు వోటుహక్కు మాత్రమే ఉండెడిది. శాసనసభలకు కూడ వోటుహక్కునిమ్మని వారు చేయుచుండెడి ఆందోళనలెల్లయు నిష్ఫలములయ్యెను. ఈ సంవత్సరము టర్కీలో ఇస్తానుబుల్ నగరములో అంతర్జాతీయమహిళాసభ జరుగనున్నది. అచ్చటికి సమస్తప్రజాపరిపాలక దేశములనుండి వోటుహక్కులుగల స్త్రీలు విచ్చేయుదురు. వారిమధ్యను టర్కీ స్త్రీలకు టర్కీప్రభుత్వమునకు తలవంపులు కలుగకుండుటకై ఈమార్పు యింతత్వరగ చేయబడియుండవచ్చును. కారణ మెద్దియైనను ఇట్టి చిరతరవాంఛను శీఘ్రముగను ఆందోళనావశ్యకతలేకుండను చేసినందుకు కమాలుపాషాను అభినందించుచు టర్కీలో పలుమూలలనుండి స్త్రీనాయకులు వ్రాసెడి లేఖలు కుప్పతిప్పలుగ వచ్చుచున్నవి.

కమాలుపాషాచేసినమరియొకమార్పు యొక్కలక్షణమును భారతీయాంగనలు గమనించదగినది. కమాలుపాషాకు ప్రాచ్య సంగీతమన్నకిట్టదు. అది రోడ్డుకొట్టుతోవలో పడి, శోకభరితమై, గాయకులను శ్రోతలను సోమరితనము పాలుచేయుననియు చులుకతనమును పుట్టసీయుననియు అతని అభిప్రాయము. నవంబరు 1 వ తేదిని అంగోరా పార్లమెంటులో ప్రారంభోపన్యాసము నొసంగుచు అతడు "మనసంగీతము మనకు గౌరవదాయకమైనదికాదు. నూతనటర్కీకనుగుణమైన నూతనసంగీతము మనకావశ్యకమైయున్న"దని శలవిచ్చినాడు. కాఫీహోటళ్ళలో, హోటళ్ళలో, పార్కులు మొదలగు బహిరంగస్థలములలో ప్రాచ్య సంగీతము (Oriental music) వినబడరాదని కట్టడి చేసినాడు. రాజధానీనగరమునందలి ప్రధాన రేడియోలోకూడా ఈ సంగీతము నెవ్వరును పాడరాదు. విద్యాశాఖమంత్రి గాయకులందరిచేతను పాశ్చాత్యఫక్కీని గీతములు వ్రాయించి యెల్లరకును నేర్పించుచున్నాడు.

ఇప్పుడు టర్కీ అంతయు అయిరోపీయ సంగీతమయమగుచున్నది. వెనీసు మొదలగు పట్టణములనుండి గాయకులనురప్పించిపాటలు వ్రాయించుచున్నారు. ఈసంవత్సర హిమంత ఋతువులో అంగోరానగరమున జరుగు గానసభలలో పాశ్చాత్యసంగీతముతప్ప మరియొక సంగీతము వినబడకుండా ఏర్పాటులు జరుగుచున్నవి. పూర్వాచారపరాయణులు వయోవృద్ధులు సంగీతవిద్వాంసులు ఇట్టిమార్పున కీయ్యకొనక లోలోన గొణుగుకొనుచునే యున్నారు. కాని పడుచురక్తము కలవారందరికీ పాశ్చాత్యదేశములలో పాడెడి ఒపీరా సంగీతము, జాజి(Zazz) సంగీతమే మనోహరముగనుండుటచే వారు కమాలుపాషాకు మంచిమద్దతుచేసి బలపరచుచున్నారు.

ఇట్టిమార్పులు ఒక్కసంగీతముతో ఆగలేదు. భాషావిషయమునఁగూడ ప్రవేశించినవి. ఆరుసంవత్సరములక్రిందటనే అరేబిక్కులిపిని అతడు మానిపించి దానిస్థానే లాటిను లిపినిపెట్టి ఒక్కయేడాదిలో బలవంతముగ అందరు నేర్చుకొనునట్లు చేసినాడు. ఇప్పుడు లాటిను లిపితప్ప వేరు లిపియే అక్కడలేదు. కాని ఆ భాషలోను వారి నిఘంటువులలోను వేనవేలు ప్రాచ్యభాషాపదములు అనగా పర్షియనుపదములు అరేబిక్కుపదములు ఉండెడివి. టర్కీభాష ప్రాచ్యభాషాకుటుంబమునకు చెందినదని యెల్లరు నెఱిగినదే. గతసంవత్సరములో అట్టి పదములనెల్ల నిఘంటువులనుండి గ్రంథములనుండి తొలగించి "శుద్ధటర్కీ" భాషాపదములని తానుభావించిన వానినిమాత్రమేమిగిల్చినాడు. తానుమాట్లాడెడి, ఉపన్యసించెడి, వ్రాసెడిపదములెల్లయు 'శుద్ధటర్కీ' పదములైయుండి ఇతరుల కనుకరింపదగియుండునట్లని నభ్యాసముచేసుకొన్నాడు. కొన్ని 'శుద్ధటర్కీ' పదములను చేర్చి, ప్రాచ్యభాషాపదములను తొలగించి నూతననిఘంటువును అనతికాలములో అతను తయారుచేయుచున్నాడు. సుప్రసిద్ధవార్తాపత్రికలలో ఈ 'శుద్ధటర్కీభాష' తప్ప వేరొకటి యుండరాదు. ఈ మార్పుకూడా ముసలివాళ్ళ కిష్టములేదు. కానివారిని లక్ష్యము చేసెస్థితిలో టర్కీప్రభుత్వవర్గముకాని యువకవర్గముకాని లేవు.

ఇన్నింటికన్న చిత్రమైనది మతవిషయమైన సంస్కారము. టర్కీలో మహమ్మదీయులు, కాతలిక్కులు ఆర్మీనియనులు ప్రొటస్టంటులు మొదలగు క్రైస్తవులు యూదులు, కూడఁగలరు. గ్రీసుదేశపు పూర్వాచారపు కేతలిక్కులపవిత్రయాత్రాస్థానమును గురుపీఠమును ఇస్తానుబులునగరమున నున్నది. ఈ వివిధమతముల ఆచార్యులెవ్వరును వారివారి మతదుస్తులనుధరించి బహిరంగస్థలములకు రాకూడదు నడవకూడదుఅని మరియొక శాసన మక్కడ ప్యాసయినది. ఆరునెలలు పోయినతరువాత ఈ శాసన మమలులోనికి వచ్చును. క్రైస్తవమతాచార్యులు ఈ చట్టము రద్దుచేయుమని విన్నపములు పంపుచున్నారు. గ్రీసుప్రభుత్వమునకును టర్కీప్రభుత్వమునకును ఈ విషయమున విభేదములు పొడమి గల్లాటాలు కలుగునేమో

అనికూడా అనుకొనుచున్నారు. రోము నగరమునందలిపోపుగారు తన శిష్యులగు పూర్వాచార కేతలిక్కుల కిందువలన యెట్టి నష్టము వాటిల్లునో అని ఆత్రుతతో నున్నారు. ఇటలీ ఈ విషయమున చేయిచేసుకొనునేమో చెప్పజాలము. కాని కమాలుపాషామాత్రము ఇట్టి తాటాకు చప్పుళ్ళకు బెదరలేదు. ఈ ఆరునెలలగడవులోను వివిధమతస్థులు మతాచార్యులు బహిరంగస్థలములకు వచ్చునప్పుడు వారి సహజవేషముల విసర్జించుకొని 'శుద్ధటర్కీ' వేషముతో నుండకపోయినయెడల వారిదేవాలయములకు పూజామందిరములకు చర్చిలకు తాళములువేయించుటకే నిశ్చయించుకున్నట్లు ఈ మొదలైనవిషయములు సండే క్రానికలుపత్రికావిలేఖరి వ్రాయుచున్నాడు. ఇట్టిమార్పు పాశ్చాత్య దేశములలోఁ గూడ ఇంతవరకు ఒక్క సోవియట్టు రష్యాలోతప్ప జరుపఁబడలేదు. కమాలుపాషా ఇట్టిపరిపూర్ణ సాంఘిక విప్లవములయందు పాశ్చాత్యులను మించిన పాశ్చాత్యుడగుచుండుట ఆ దేశపు నూతనవిజ్ఞానమున కెంతయు ననుగుణముగ నున్నది. తక్కిన ప్రాచ్య దేశము లిట్టివిషయములలో నెంతవరకు టర్కీని అనుసరించగలవో విచారణీయము.

కమాలుపాషా అవలంబించుచున్న 'శుద్ధటర్కీ' విధాన మిట్టిదైయున్నది. బహుభార్యాత్వము, ఘోషా, నిరంకుశరాజ్యత, ఉద్యోగానర్హత, ప్రజాహితజీవననిరాకరణము, రాజకీయహక్కులులేమి మొదలగు శృంఖలములనుండి టర్కీమహమ్మదీయ స్త్రీలకు విముక్తినిచ్చి వారికి పురుషులతో పాటు సమానహోదానిచ్చినందుకు కమాలుపాషా నభినందించవలసియున్నది. తక్కిన టర్కీ సంగీతము, భాష, మతస్వాతంత్ర్యముల వల్ల నూతనటర్కీ కెట్టినష్టములు వాటిల్లుచున్నవో, ఇట్టిచట్టముల ప్యాసుచేయవలసినంత ఆవశ్యకత యేమికలిగెనో మనము దూరమునుండి ఊహించలేము. కమాలుపాషా నిష్కలంకజాతీయవాది దేశాభిమాని వివేకశాలియనిగూడ ఎల్లరును అంగీకరించక తప్పదు. అత నవలంబించిన వైజ్ఞానిక ఆర్థిక విధానములే ఆ సంగతిని ఋజువుపరచుచున్నవి. మనభారతదేశముకూడ శీఘ్రతరాభివృద్ధిని బడయవలెనన్న ఇట్టిమార్పులు కొన్ని చేయకతప్పదు, చేసుకొనుచున్నాము. కాని భారతీయకళలు, భాషలు విజ్ఞానమునకు విఘటమగుమార్పులకు మన దేశములోని స్త్రీపురుషు లెవ్వరుగాని పూర్వ అధునాతనాచారపరాయణు లెవ్వరుగాని అంగీకరించరని నమ్మవచ్చును. భారతసంప్రదాయములకు ప్రాచీనసుప్రసిద్ధచరిత్రమున్నది. నవీనాచారములనేకములోని లోటుపాటులను దిద్ది సమన్వయముచేసుకొని జీర్ణించుకొనగలశక్తి వాటికిఉన్నది. మనదేశపు సంస్కారనాయకు లీసంగతిగుర్తించి జాగ్రతగా ఆర్థికసాంఘిక వైజ్ఞానికమార్పులను తేగోరుచో అప్రతికూలముగ అవి అంగీకరింపబడి చట్టనిర్బంధము లేకనే ఆచరించఁబడునని నమ్మవచ్చును. అవసరమైఅనుకూలమైనచోటులచట్టములను చేయుటకూడ తప్పదని విశదమగుచున్నది.

ఆశాభంగము

గాలి బాలసుందరరావుగారు.

అనురాగం, అజ్ఞానం, అమాయికత్వం మూడూకలిపి ముద్దచేసి సృష్టించాడు బ్రహ్మదేవుడు సావిత్రిని. నిరంతర సాంఘిక విప్లవభావ సంచలితుడైన ప్రభాకరరావుకు భార్యనిచేశాడు, భాగ్యవశాన్నో, దౌర్భాగ్యవశాన్నో!

సావిత్రితండ్రి సక్రమాక్రమ సంపాదనలతో పది డబ్బులు కూడ పెట్టుకున్న ప్రభుత్వోద్యోగి. స్త్రీ ప్రపంచకం సరిహద్దులు, ఉన్నయింటి ప్రహరీ గోడలే ననీ, ఆడవాళ్లకు అక్షరాల్తోగూడా నిమిత్తంలేదనీ తనకు దృఢమైన విశ్వాసం ఉన్నా నాగరికత మీరిపోతున్న యీరోజుల్లో ప్రతిపెళ్లికొడుకూ అడిగే ప్రశ్నల్లో "మీఅమ్మాయి యేంచదువుతోంది" అనేది ప్రధానం అయింది—అవటంచేత విధిలేక కూతుర్ని బళ్ళోకిపంపక తప్పిందికాదు. జన్మతః మందబుద్ధి, చదివేవా అని అడిగేవాళ్లు లేకపోవటం, సంవత్సరానికి మూడుమాట్లు బదిలీ అయ్యేవాళ్లనాన్న ఉద్యోగం, అన్నీకలిపి ఆ అమ్మాయిని అయిదో క్లాసు దాటనీయలేదు. సావిత్రికి పదకొండోయేడు రావటంతోటే ప్రసాదరావుగారు అపంచకాన్ని గావించి ప్రభాకరరావు సంబంధంమాట తెలుసుకుని, తల్లిదండ్రులులేని అతనికి సంరక్షకుడై, పెంచిపెద్దచేసి చదువు చెప్పించుతున్న అతనిపినతల్లి భర్తతో మాట్లాడి సరే ననిపించుకుని పట్నంలో చదువుచున్న అతనికి ఉత్తరం రాయించాడు.

సాయంత్రం బీచికి షికారువెళ్లి హాస్టలుకువచ్చి గదితలుపు తెరిచేటప్పటికి పినతండ్రిదగ్గరనుంచి వచ్చిన ఉత్తరం కనపడింది. అందులో సారాంశం, ఆరాత్రి మెయిల్లోనే బయల్దేరి రావలసిందని. ఏం మునిగిందోనని తొందరగా భోజనాదికములచేసుకుని అతను మెయిలెక్కాడు. మర్నాడు ప్రొద్దున్నకు బెజవాడ వెళ్లేడు.

ఇంట్లో వాళ్లపినతండ్రి సంబంధంసంగతి అంతా చెప్పి "అంతా నిశ్చయం అయింది; నువ్వు పిల్లని చూట్టమే తరవాయి" అన్నాడు. "అంతా నిశ్చయం అయ్యాక నేను చూడకపోతే మట్టుకేం" అన్నాడు ప్రభాకరరావు. తెలుగుకుటుంబాల్లో అటువంటి పరిస్థితుల్లో సంభవించేవాదనలు చివాట్లు బెదరింపులు అన్నీ అయినవి. ఆదర్శంకోసం అభ్యుదయం త్యాగం చేయలేని అనేకమందిలాగ అతనూ లొంగిపోయినాడు. అమాయికఅయినసావిత్రి అనేదోనెపడవ తీవ్రభావతరంగ సంక్షోభితమైన అతని జీవితసముద్రంలోకి కొట్టుకువచ్చింది.

ప్రభాకరరావు అవతరించిన రసజ్ఞత; స్వరూపం ధరించిన సాంఘికవిప్లవం. విద్యాపూర్తి అయింతరవాత తనంతటిదై, విద్యావతి, ప్రతిభావతి, సౌందర్యవతి, అయిన యువతిని జీవిత భాగస్వామినిగా చేసుకుని తన అభిప్రాయములన్నీ అమల్లో పెట్టదలచుకున్న అతని ఆశాసౌధము చీట్లపేక మేడలాగ కూలిపోయింది. అతని అభిప్రాయాల్లో ఎంత విప్లవస్వభావం వుందో అంత ద్రఢిమ అతని హృదయానికిలేదు. ఆ స్థైర్యరాహిత్యమే అతన్ని క్రుంగదీసింది.

అతను వైద్యకళాశాలలో చేరటానికి పట్నం వెళ్లే నాడే రైల్లో సుధార్ణవకీ అతనికీ పరిచయం అయింది. వాఙ్మయంలో అభిరుచివున్న యువతీయువకుల స్నేహం అభివృద్ధి చెందినట్లుగా మరేదీ అభివృద్ధి చెందలేదు. సుధార్ణవకూడా వైద్యవిద్యార్థిని. అప్ర

యత్నంగా ఆరంభించిన వారిపరిచయం నిత్యపరిచయంవల్లా స్వభావైక్యంవల్లా త్వరలోనే స్నేహమై చివరకు పరస్పరమైన అనురాగంగా మారిపోయింది. కాని ఆ అనురాగములు కేవలం మానసికములు. బాహిరంగా వాటి సంబంధం స్వచ్ఛమైన సౌహృద్యం.

ఏకోద్రేక ప్రకంపితములై వారిహృదయ వీణెల భావతంతువులు దివ్యగానంచేస్తూ తన్మయత్వంచెందుతూవుంటే తప్పతాళంవేసి భగవంతుడు గానభంగం చేశాడు. నవ్యనాగరికతా సంజనితమైన స్వేచ్ఛావాతావరణంలో సాధారణదృష్టికి అతీతమైనస్థితికి ఎగసి స్నేహవిమానమ్మీద వారిఆత్మలు ప్రేమ విహారం చేస్తూవుంటే ఆవిమానం రెక్కవిరిగింది.

వారు తమ ప్రేమలను పరస్పరం ఎరిగించుకోనైనా లేదు. దర్పణంలో వారిరువురూ సమానులే. ప్రభాకరరావు బయటబడితే కాస్సేపు ఆడించి సరేనందామని సుధార్ణవవూహ. ఆవిడ హృదయకవాటంవిప్పి ఆహ్వానించితే లోపలికి వెళదామని అతని అభిలాష. ఈవిధంగా వారి విజ్ఞానపరిశోభితములైన హృదయములు ఒకదానికి ఒకటిలొంగక దివ్యనృత్యం చేస్తూవుంటే ఒకరికి కాలు బెణికింది.

చేసినతప్పు నిస్సంకోచంగా ఒప్పుకోలేని హృదయ దౌర్బల్యమో, సిగ్గో, భయమో ఆవిడహృదయాన్ని వికలం చేయటానికి అయిష్టమో, మరేదో అతన్ని ఆవేశించి తన వివాహంవిషయమై సుధార్ణవకు తెలియ జేయనీయలేదు. ఆవిడదృష్టిలో అతనింకా అవివాహితుడే! అతనిహృదయం యింకా అనన్యదత్తమే! తనప్రేమని సార్థకం చేసుకుంటానికి కావలసినంత వ్యవధివుంది.

తన దౌర్బల్యంచేతనే తన జీవితంలోకి తీసుకు రాబడిన అమాయికవ్యక్తికి తనప్రేమని యీయలేక పోయినా గౌరవాన్నయినాయిచ్చి భర్తగా తనవిధిని కొంతవరకు నిర్వర్తించుదా మనుకున్నాడు ప్రభాకరరావు. అనేకమార్లు ఆవిడని హైస్కూలుకు పంపించమని మామగారికి వుత్తరంరాశాడు. "ఆడదానికి చదువు అవసరంలే"దని ఒకమారూ, 'ప్రైవేటు మేష్టర్ని పెట్టే'నని ఒకమారూ, హార్మోనియం కొన్నామని ఒకమారూ, 'అంతగా చదువురావాలనివుంటే నువ్వే తీసుకవెళ్లవచ్చు'నని ఒకమారూ జవాబులు వచ్చినయి. ఆవుత్తరాలన్నీ చూస్తువుంటే ఆగ్రహం యేడుపూ రెండూ వచ్చేవి అతనికి.

రోజులుగడిచినయి. సావిత్రిశారీరికంగా పరిపక్వం అయింది. తనదగ్గరేవుంచుకుని తన హృదయావస్థను అవగాహనం జేసుకుండేపాటి విజ్ఞానం కలిగించితే తరవాత చూడవచ్చునని చెన్నపట్టణం తీసుకువెళ్లేడు ప్రభాకరరావు. వారిద్దరూ మాంబళంలో ఒక చిన్న గది అద్దెకుతీసుకుని 'కాపురం' వున్నారు. చాలా రోజులు బంజరుగావున్న యీచవిటి షరలో ఎరువు తోలి మెరకపల్లములు సరిచేసి దున్ని విజ్ఞానబీజములు వేసిచూడాలి. ఫలించితే ఫలించుతుంది. కాకపోతే పొలంసంగతి ఎరక్కుండానే శాశ్వతకవులురాసి యిచ్చిన రైతులాగా అవుతుంది అతనిపని.

అతను నాలుగోసంవత్సరంలోకివచ్చేడు. సుధార్ణవా అతనితోనే అంగలువేసింది. ఇంకా ఆవిడ దృష్టిలో ప్రభాకరరావు అవివాహితుడే. తన మనోరథం సఫలీకృతం చేసుకుంటానికి యింకా చాలా కాలంవుంది. ఆవిడ ప్రణయలత రోజూ ఒకకొన తగిలిస్తోంది. దాన్ని నిర్మూలించటానికి ప్రపంచకంలో ఉన్న గొడ్డళ్లన్నీ పనిచేసినాచాలవు.

సుధార్ణవవిషయంలో తను మహాద్రోహం చేస్తున్నానన అది అక్షంతవ్యమూ అధమమూ అయిన పాతకమనీ, ప్రభాకరరావు తనలో తనే బాధపడేవాడు. చాలామాట్లు చెప్పేద్దామనుకుండేవాడు. కాని చెప్పటానికి ఏం అవకాశం ఉంది? చెప్పేవాడు మొదటే "నాపెళ్లి" అని చెప్పాలి: కాకపోతే మళ్లీ ఆప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు చెప్పాలి. ఇప్పుడు అసందర్భంగా "నాపెళ్లి అయిపోయిందండోయ్"

అని యెల్లాగా చెప్పటం? చెప్పితే ఆవిడ సంతోష విచ్ఛిత్తితప్ప ప్రయోజనం యేమీవుండదు. ఆశావాయు తరంగాల్తో అల్లల్లాడుతూ, అనురాగ మేఘాల్లోకి యెగసి ఆనందంకలిగించే ఆవిడప్రేమఅనే గాలిపటం దారాన్ని కత్తిరించటం అతనికి యిష్టంలేదు. కాల క్రమాన్నే యీరహస్యప్రణయాగ్ని పర్వతం బ్రద్ద లవుతుంది.

ii

సావిత్రిని కార్పొరేషన్ స్కూల్లో చేర్పిద్దామను కున్నాడు మొదట. కాని ఆవిడ చచ్చినా బళ్ళోకి వెళ్ల నన్నది. పోనీ యింట్లోనే విద్యలోకొంత అభిరుచి కలిగించితే కొంతలాభించుతుం దనుకున్నాడు.

ఆవిడ విద్యకోసం అతను అవలంబించినన్ని విద్యా విధానాలు ఏ ట్రెయినింగు కాలేజీప్రొఫెసరు అవలం బించి వుండడు.

ఆదర్శప్రాయమైనభార్యకు ఉండవలసిన లక్షణా లనుగురించి అతనికి చాలావింత అభిప్రాయాలున్నవి.

భౌతిక సౌందర్యంతో అతనికి అట్టేపట్టింపులేదు. కురూపి కాకుండావుంటేచాలు. స్త్రీకి సౌందర్యం అంటే విజ్ఞానసౌందర్యమే నని అతనివుద్దేశం.

తనకు భార్యగావుండి తనగౌరవమును పొందా లంటే తెలుగులో తన కవిత్వాన్ని అర్థంచేసుకుని ఆనందించే విమర్శాపాండిత్యం వుండాలి. ద్వంద్వా ర్థాల్తో వ్యంగ్యార్థములతో తనతో యింగ్లీషు మాట్లాడ గలిగివుండాలి. మర్యాదకులోబడి మాటకుమాటా వేటుకువేటూ వెయ్యాలి.

జీవప్రకృతి రసాయనశాస్త్రాల్లో అత్యంతాధునిక సిద్ధాంతాల్నిగూడా అర్థంచేసుకుని వాటిని నిత్యజీవిత విధానానికి అనువర్తించి జాతీయజీవితంలో పెద్ద విప్లవం తీసుకురావాలి. ఆచారపిశాచాన్ని రూపుమాపి యింట్లో చిన్నస్వర్గమును సృష్టించాలి. శాస్త్రదృష్టితో నవీన సమస్యలనుగ్రహించి తనతోచర్చించి మార్గాలు సూచించాలి.

ఊహాతీతములైన భావవీథుల్లో తనతోపాటు పోటీ పడి విహరించాలి. రమ్యమైన ఒకచిత్రాన్నో, దృశ్యా న్నో, గీతాన్నో చూపించితే ఆసౌందర్యాన్ని తనతో పాటు అనుభవించేశక్తి గలిగివుండాలి.

ఒకక్షణం పార్శీలాగా, యింకోక్షణం బెంగాలీ లాగా, మరోక్షణం పంజాబీలాగా వేషం మారుస్తూ నూతనాలంకరణవిధానాల్లో రిసెర్చిచేస్తూ రసదేవత అనిపించాలి. తనుతెచ్చే పత్రికలన్నీ చదవాలి.

భాగస్వామిని అయి (Partner) తనతో టెన్నిసు ఆడాలి. నైపుణ్యంతో carrams ఆడాలి. చదరంగ మాడి ఆటకట్టించాలి. విద్యాధికులూ నాగరికులూ అయిన తనస్నేహితుల్ని స్నేహితురాండ్రనీ పరిచితు ల్ని చేస్తే వెర్రిఅనుమానాలుపడకుండా వాళ్లతోకలిసి ప్రవర్తించటం నేర్చుకోవాలి.

శౌర్యఅన్నవిషయములో అతని అభిప్రాయములు యివి. ప్రేమకు ప్రతిఫలమైన పతిభక్తిఅంటే అతనికి గౌరవమే. లోకంకోసం పతిభక్తిఅంటే అసహ్యం. విజ్ఞానంలేని సౌందర్యానికి నాగరికతలేని పతిభక్తికీ అతనిదృష్టిలో విలువలేదు. ఈ రెండూ మూర్తీభ వించిన సావిత్రి అతనిహృదయాన్ని ఆకర్షించదు.

అక్షరమాత్ర పరిజ్ఞానంగల సావిత్రి యీస్థితికి రావాలి. పాతాళంలోనించి గౌరీశంకర్ శిఖరమీదికి రెక్కలులేకుండా యెగరాలి. గజంలోతు చాటి పత్రలో కేదారఖండం సృష్టించాలి. పట్టుకుంటే పిండి రాలిపోయేశిలలతో తాజ్ మహలు తయారుచెయ్యాలి.

కేవల స్వశక్తిమాత్ర సహాయ్యుడై మహాసామ్రా జ్యాన్ని కూలద్రోయ దలచుకున్న విప్లవకారుడి విజ యానికి యెంతఅవకాశంవుందో అతని విజయానికీ అంతే అవకాశంవుంది.

అయినా ప్రభాకరరావు ఉత్సాహం విడువలేదు. ఎప్పటికైనా తనకు సుధాప్రణయానుభూతి అంటూ వుంటే అది సావిత్రి వివేకమ్మీద ఆధారపడివుంది.

సావిత్రికి మనుచరిత్రంపాఠం మొదలుపెట్టేడు. నడక చాలా మందంగావుంది. "ఉల్లమునందు నక్కఁటిక మానుట" దగ్గరకువచ్చేటప్పటికి మాడువారా లుపట్టింది. ఆపద్యసారస్యము సావిత్రి మాటల్లోవున్న మృదుమైన రొమ్ముపాదుపు పెద్దన ప్రతిభ ఉగ్గడించుచూ రెండుగంటలు విమర్శకోపన్యాసం చేశాడు. వింత, భయం, ఖంగారూ కళ్లగక్కే వేడికళ్లల్లో దృష్టినిలపెట్టి వినివిని సావిత్రి "మీచదువుకున్నవాళ్లందంతా చింతూ తమాషానూ! యీ కావ్యములలో యింత వుందండీ!" అన్నది. ఆదెబ్బతో అతని ఉద్రేకం పంపు పూడదీసిన 'స్టౌవ్'లాగ ఆగిపోయింది. ఆనర్సుక్లాసు లెక్చరుహాలుకు యోగ్యమైన ఆ అమూల్యోపన్యాసం వ్యర్థం అయినందుకు ఒక్క వేడినిట్టూర్పువిడిచాడు. అవుపన్యాసం సుభార్గవముందు చేస్తే యెల్లా ఉండేది? రెక్కలు కట్టుకుని అతనితోపాటుగా అంతరిక్షంలోకి యెగసేది. అంత ప్రతిభావంతుడైన స్నేహితుని సంపాదించినందుకు గర్వపడేది. సంస్తుతివాక్య కుసుమహారాల్తో నింపివేసేది. శ్లాఘానురాగ పవిత్రములైన దృగ్వీచికల్లో స్నానంచేయించేది. ఇక్కడ ఆవుపన్యాసం బూడిదలో పోసిన పన్నీరయింది.

ప్రతిరోజూ యిల్లాంటిదే యేదోజరిగేది. ఆవిడ బెదిరేది. గుండెలుజారి అతను నిట్టూర్పులు విడిచేవాడు. మరి రెండుపద్యాల్తో మనుచరిత్రపాఠం ఆగిపోయింది.

కుంపటి ముందరపెట్టుకుని అవస్థపడుతూవుంటే స్టౌవ్ వెలిగించటం నేర్చుకోమని చాలా బాధపెట్టేడు. "దానికిటుకులు నాకుతెలియ"దని చాలారోజులు తలాయించింది. ఒకనాడు అతనే చాలా తీవ్రంగా చెప్పగా సాహసించి ఉద్యమించింది. ఎన్నడూ చూడని ఆపరేషను చేయబోయేముందు దుర్బల హృదయుడైన సర్జనులాగ కంపించింది. చివరకు స్పిరిట్ పోసి వెలిగించి పంపు బిగించకుండా గాలి కొట్టింది. స్పిరిట్ ఆరిపోయింది. స్టౌవ్ వెలగలేదు. "ఇదేమిటో తెలియటంలేదండీ," అని కేక పెట్టింది. చదువుతూవున్న సర్జరీ వదిలిపెట్టి వచ్చిచూసి పంపు బిగించాలని చెప్పి వెళ్లేడు. మళ్లీ స్పిరిట్ పోసి సరిగా కాలకుండా గబగబా గాలి కొట్టింది. భగ్గుమని మంటలేచింది. ఏంచెయాలో తెలియక "బాబోయ్!" అని బయటకువచ్చింది. అతను వెళ్లి ఆర్పేడు. మర్నాడు పీడనశక్తిమీద, వాతావరణంమీద, స్టౌవర్కింగుమీద స్కూలుమేష్టరు చెప్పినట్లుగా చెప్పేడు. **Principle should precede application** అనుకొని. అంతావిని నాకీ స్టౌ వద్దూ చట్టుబండలూ వద్దు కష్టపడేదాన్ని నేనయితే మీకేం అన్నది. స్టౌ మూలపడింది అంతటితో.

హోటలునుంచి అన్నంతెచ్చే అయ్యరు మానివేశాడు. ప్రభాకరరావు ఆపనికి ఒక మొదలియారు కుర్రాణ్ణి పెట్టేడు. సావిత్రి "పెడితే బ్రాహ్మణ్ణి పెట్టండి లేకపోతే కావలసినవి పట్రండి నేనే వంటచేస్తా" నన్నది. ఏసంఘసంస్కర్త యివ్వని మహోపన్యాసం యిచ్చాడు. ఆవిడలోపరివర్తనం కలగలేదు. నెలకు మూడురూపాయిలుయిచ్చి ఒక అయ్యర్ని కుదిర్చాడు.

ఆవిడకి అందమయిన కళ్లజోడు కొనుక్కొచ్చేడు. "ఎందుకిది దండగ? నాకళ్లకేమి జబ్బులేదు. ఏజబ్బులేకుండా మీరు పెట్టుకున్నారు అదిచాల్లెండి" అని యెత్తిపొడిచింది.

కాళ్లకి చెంకీ చెక్కిన స్లిప్పర్లు కొనుక్కువచ్చేడు. ఎందుకన్నది. "ఇంట్లో తొడుక్కుంటానికి" అన్నాడు. "ఇంట్లో చెప్పులెందుకు? నేనేం దొరసాన్నిమిటి? డబ్బు తగలెయ్యటానికి కిదేముళ్లు" అని చివాట్లెట్టింది.

కాళ్ల కడియాలు తీసెయ్యమన్నాడు. కుంకం బొట్టు కొంచెంచిన్నదిగా పెట్టుకోమన్నాడు. బాడీస్ తొడుక్కోమన్నాడు. పక్కపాపిడేనా తీసుకో

మన్నాడు. జారిపోయే యిద్దరు ముగ్గురిని ఉపమానంగా చూపించాడు.

చివరకి "ఏమిటండీ! యీ పోరు నాకు. ఈమాలల కూడు చాలదుటండీ! ఈ భోగం వేషాలు నేను వేయలేను. నన్ను చంపినా సరే!" నన్నది.

ప్రతివిషయంలోను ప్రభాకరరావుకు అసంతృప్తి కలిగింది. జీవితంలోంచి సౌందర్యం తీసివేయబడ్డట్లయింది. కిసలయితోద్యానంలాగ శోభిల్ల వలసిన అతని తరుణహృదయం నైరాశ్యంతో థార్ యెడారి అయిపోయింది.

అంతభావోద్రేకం గల తనకు యిటువంటిభార్యను చేసి తన్ని యింత సంగదీయటానికి భగవంతుడికి తానేమి అపకారం చేశానా అనుకునేవాడు.

నిజం విచారించితే సావిత్రి తప్పమట్టుకు యేమి వుంది? ఆవిడ శైశవంనుంచీ పొందిన తర్బీతు పెరిగిన పరిసరములు ఆమెను అట్లా తయారుచేసినవి: జీవిత విధానంలో ఆవిడకీ తనకీ అభిప్రాయభేదం వుంది. అంతే! ఆవిడని నిర్బంధించి తన అభిప్రాయములను ఆవిడమీద Force చేయటానికి తనకుమట్టుకు యేమి హక్కువుంది? అతను స్త్రీ జాత్యారాధకుల్లో అగ్రగణ్యుడు. ఇంత విసిగించినా సావిత్రిని ఒక్కమాట అయినా అనేవాడు కాడు. ఆవిడ యేదైనా అడిగితే వెంటనే తెచ్చియిచ్చేవాడు. అసలు ఆవిడ కోరిక లేమున్నయి? శనివారంనాడు ఆంజనేయస్వామికి కొబ్బరికాయ తెమ్మనడంతప్ప! ఆవిడ అడిగిందే లేదు. అన్నీ అతనే వూహించి తెచ్చేవాడు.

తనకు కావలసిన భార్యను ఆవిడలో చూడలేను అని తేలిపోయింది. అతనికి ఆవిడని నిర్బంధించటానికి అతనికి చేతకాదు. అతను ఆత్మవున్నభర్త. అమాయిక అయిన కన్య కళ్లనీరు అతన్ని ఉడికించివేస్తుంది.

గృహంలో సౌఖ్యం, శాంతివుండాలంటే భార్యాభర్తలు సమానప్రేమలూ సమాన జీవితాదర్శాలు కావాలి. దంపతుల ప్రేమ వారి మనస్సుల కలయికమీద ఆధారపడుతుంది. అభిరుచులు వేరయితే అనురాగానికి చోటువుండదు.

అతడు పాశ్చాత్య నాగరికతా వ్యామోహితుడు. తను రోజల్లా కాలేజీలోపడి యింటికి రాంగానే Hullow! అని ఆహ్వానించేవారూ అందంగా అలంకరించుకున్నప్పుడు అతని taste ని మెచ్చుకుండేవారు సినిమాలకీ బీచికీ వెళ్లినప్పుడు అందమయిన వేషంతో ఆకర్షనీయమైన భంగితో ప్రక్కనవుండి కబుర్లు చెబుతూ చూశేవాళ్లందరూ యీర్ష్యపడేటట్లు చేశే వాళ్లూ కావాలతనికి. ఆవిధంగా అనేకచోట్ల తన కంటబడే యువతీ యువకుల్ని చూస్తే హృదయం నీరయ్యేది అతనికి. కాలం గడిచింది.

iii

ఒకనాడు ప్రభాకరరావు గదిలో కూచుని కాలేజీ గ్రూపుఫోటోలో ఠీవిగా కూర్చునివున్న సుధామయ వంక చూస్తున్నాడు. మెదడు అదుకత్తి పరిసరములను మరిచింది.

ఎందుకో అక్కడికి సావిత్రి వచ్చింది. మెల్లిగా అతని వెనకాలనుంచుని "ఎవరండీ ఆ అమ్మాయి?" అంది.

కొరడాదెబ్బ తగిలినట్లయింది ప్రభాకరరావుకు—కాని తెప్పిరిల్లి "ఏమ్మాయి?" అన్నాడు.

"మీరుచూస్తున్న అమ్మాయి"

"అమ్మాయిలు అను, యిక్కడ చాలామంది ఉన్నారు."

అందర్నీ మీరు చూట్టంలేదు. అమ్మాయినే మీరు చూస్తున్నారు. ఎవరండీ ఆ అమ్మాయి?"

"ఎవరో చదువుకునే అమ్మాయి."

"ఎవరో చదువుకునే అమ్మాయి! అయితే అమ్మాయివంకే యెందుకు చూడటం?"

ప్రభాకరరావు మాట్లాడలేకపోయినాడు. అతని శరీరమును యింద్రియములను సావిత్రి వివాహవేళలో కొనుక్కుంది. వాటిని అన్యవిషయంలో వినియోగించటానికి అతనికి యేమి హక్కువుంది?

“పోనీండి చెప్పకపోతే!” అని వెళ్లిపోయింది సావిత్రి, భర్త యెంతకూ జవాబుచెప్పక పోవటం చూసి.

“ఎవరండీ ఆ అమ్మాయి?” ఆ ప్రశ్నే అతని చెవుల్లో ప్రతిధ్వనించింది. ఏమిటి దానికి జవాబు?

ఆ సాయంత్రం ప్రభాకరరావు యెందుకో మనీ పర్సు బల్లమీద వదలి వెళ్లేడు. పరధ్యానంగా సావిత్రి అందులో యేముందోనని ప్రతి అర వెదికిచూచింది. కొంతడబ్బుతో పాటు ఒక అరలో యేదో బంగారం లాగా మెరిసింది. బంగారానికీ పల్లెటూరిపిల్లకీ అవిభేద్యమైన సంబంధం వుంది. అది కాసేమోనని బయటికిదీసి చూసింది సావిత్రి.

అది ఒకలాకెట్టు అందులో సుధార్ణవ బొమ్మ వుంది. ఆ బొమ్మకీ యిందాక తన భర్త చూస్తావున్న బొమ్మకూవున్న పోలిక చూస్తే సావిత్రికి ఖంగారు పుట్టింది. “ఇదంతా యేమిటో గోలగావుంది. రానీ అడుగుతాను” అనుకుంది.

ఆ సాయంత్రం ప్రభాకరరావు డాబామీద వెన్నెట్లో పడుకున్నాడు ఏదో ఆలోచించుతూ. వెనకాలనుంచివచ్చి సావిత్రి “యిదియేమిటండీ” అన్నది. దొంగ మేజస్ట్రీటుముందులాగా ఒణికిపోయినాడు ప్రభాకరరావు సావిత్రిముందు, కాని “ఏమిలేదు. అది నీకెల్లా దొరికింది?” అన్నాడు ఎల్లాగో మింగవాడు గనక.

“ఇంతకీ యెవరో చెప్పమంటే చెప్పరు. ఎవరండీ ఆ అమ్మాయి?”

ఆ కంఠంలోవున్న అమాయకత్వం, దొంగసాక్ష్యం యిచ్చే సాక్షిని వకీలు సింహగర్జనంలాగా అతన్ని కంపింప జేసింది. కాని మళ్లీ తెప్పిరిల్లి “ఒక స్నేహితురాలు” అన్నాడు.

“స్నేహితుల బొమ్మలు యిల్లా దాచుకుంటారా?” అజ్ఞాన జీవితమైనా ఆనిష్కల్మషత యెంత పవిత్రమయింది.

“ఔను.”

రెండు నిముషాలు అల్లాగే చూసింది సావిత్రి. ఆ చూపు నాయనమ్మలు చెప్పే వెర్రికథలు విశ్వసిస్తూ బాలకులుచూసే చూపులాగా వుంది.

“మరి మీబొమ్మ ఆ అమ్మాయిదగ్గిరా వుంటుందా?”

“ఆ ఉంటుంది” అతనికి నవ్వూ యేడుపూ రెండూ వచ్చినయి.

“ఆ అమ్మాయిని మనయింటికి ఒకమారూ తీసుకు రాలేదేం?”

అతను మాట్లాడలేదు. తన ప్రశ్న సంగతి మరచిపోయింది సావిత్రి.

“మరి మీబొమ్మ యిల్లా దగ్గిర వుంచుకుంటే వాళ్ల అమ్మా నాన్నా కోప్పడరండీ?”

“వాళ్ల అమ్మా నాన్న లేరు.” అన్నాడు తేలిగ్గా.

“ఒకవేళ ఉంటే?”

“ఉన్నా కోప్పడరు”. ఎన్ని అబద్ధాలు!

“కోప్పడరూ? ఏమి వింతండీ!”

ఆ వేళకి ఆ సంభాషణ అంతటితో అంతానికి వచ్చింది. ఆ మర్నాడు ప్రభాకరరావు బావమరది వచ్చి సావిత్రిని తీసుకువెళ్లేడు. ఆవిడ తమ్ముడి అన్నప్రాశనకు. పరీక్షలని వంకపెట్టి ప్రభాకరరావు తప్పించుకున్నాడు.

iv

ఏకాంతంగా వుండటంచేత ఫైనల్ యియరు పరీక్ష విపరీతంగా చదివేడు ప్రభాకరరావు, అతనికి మెడిసిన్‌లోనూ సర్జరీలోనూ డిస్టింక్షను వచ్చింది. సుధార్ణవ మిడ్వైఫరీలో డిస్టింక్షను తెచ్చుకుంది.

ఇప్పుడు సుధార్ణవ డాక్టర్ సుధార్ణవ! ప్రభాకర రావు డాక్టర్ ప్రభాకరరావు!

ఫలితములు తెలిసిననాటి సాయంత్రం సుధార్ణవ హాస్టలుకు వెళ్లేడు ప్రభాకరరావు. ఆ రోజు ఆడవాళ్లల్లో అన్ని సంవత్సరాలవాళ్లూ విరివిగా పరీక్ష అయినారు. హాస్టలంతా కోలాహలంగావుంది. ఎక్కడో తప్ప వాడినకళ్లు కనబడటంలేదు.

అభ్యంగనపరిశుభ్రమైన దీర్ఘవేణిని కొంతవరకూ జడవేసి వదిలి, మల్లెపూవువంటి మస్లిను చీరకట్టుకుని మామిడిచెట్టుక్రింద కుర్చీమీద కూర్చునివుంది సుధార్ణవ. చిరుగాలికి ముంగురులు నాట్యంచేస్తూ వున్నవి. ఆవిడ కళ్లల్లో ఆలోచనా విజయోత్సాహం అసాధారణ విజయం కలిగినప్పుడు ఆడవాళ్ల కళ్లల్లో కనబడేదర్పం అన్నీ తాండవిస్తున్నవి.

దూరాన చెట్టుక్రింద యిద్దరు యువతీ యువకులు 'టెన్నిస్' ఆడుకుంటున్నారు, తనకు అభినందనములు చెప్పవచ్చిన సంపన్న స్నేహితుని కారుమీద కాలు వేసి విజయోపేత అయిన యువతీమణి ఒకర్తె ధన్యవాదములు చెబుతోంది. 'రకెట్సు' పట్టుకుని! భాన్సు కోసం నిరీక్షించుతూ, ఆడేవాళ్లు బాగా ఆడినప్పుడు హర్షము వెలిబుచ్చుతూ టెన్నిసు కోర్టుదగ్గర చాలా మంది నిరీక్షించుతున్నారు. ఎక్కడ చూసినా "Congratulations" "Thanks" అన్నమాటలు వినబడు తున్నవి. ఆరోజు లక్షమంది మిస్ మేయోల నోరు మూయించేటట్లుగా వుంది ఆ హాస్టలు.

సుధార్ణవ ప్రభాకరరావు పరస్పరము అభినందనములు ధన్యవాదములు అందచేసుకున్నారు. అందరూ చుట్టిముట్టి అభినందనములు చెప్పేరు. అందరికీ ధన్యవాదములు అందచేసేటప్పటికి అరగంటసేపు పట్టింది.

"తలంతా యేదో దిమ్ముగావుంది ఎక్కడికేనా షికారు పోదాము" అన్నది సుధార్ణవ. ఆవిడ చేసిన సూచనలకు వ్యతిరేకం అతను యింతవరకూ చెప్పలేదు. ఇద్దరూ "స్పర్టాంకు మెడోస" వేపువెళ్లేరు మధ్య మధ్య మాట్లాడుకుంటూ.

మంద మనోజ్ఞమైన సాయంవాయువు వీస్తోంది. రేడియోలోనించి శ్రావ్యమైన సంగీతం వినబడుతోంది. ఆనందానికి విరుద్ధమైన దేదీ అక్కడలేదు.

కాని సుధార్ణవహృదయంలో చిన్నతుపాను రేగుతోంది. ఆవిడ తండ్రి ఆవిడకు చాలా ఆస్తి అప్పగించి పోయినాడు. అది ట్రస్టీలచేతుల్లోనుంచి కొద్దిరోజుల క్రిందటే ఆవిడ చేతుల్లోకి వచ్చింది. ఇప్పుడు విద్యాపూర్తి అయి వైద్యవిద్యలో పట్టభద్ర అయింది ఎంతకూ ప్రభాకరరావు హృదయం విప్పారేటట్లు లేదు. ఆవిడప్రేమ యిక దాచటానికి వీలుగా నుండక పొంగి పొర్లిపోతోంది. సంతోషప్రదమైన యీదివ్య సమయంలోనే ఆ ప్రేమను రెండుకు సఫలీకృతం చేసుకోగూడదు?

కాని యువతులు సహజంగా దర్పస్వరూపలు. తమ ఉద్రేకాలు తమర్ని యెంత బాధించు తున్నా అణచుకుని తాముప్రేమించిన యువకులు తమ పాదాక్రాంతులు అయ్యేవరకు నిరీక్షించుతారు. అంతేకాని చెట్టుకింది చేలలు కారు. కాని ఒక్కొక్కప్పుడు యీదర్పాన్ని అణచుకొని తమంతట తామే బయటపడేధైర్యం కలుగుతుంది యువతికి. ఆ అవస్థకుముందు "లొంగిపోవటమేనా?" అన్న శంక, దాంతో ఒకతుపాను రేగుతుంది. సుధార్ణవ యిప్పుడీస్థితిలో ఉంది.

చివరకు నిర్ణయానికి వచ్చింది. తనహృదయానికీ, శరీరానికీ సంపత్తుకూ అన్నిటికీ అతన్ని అధినాధుణ్ణి చేయదలచుకుంది. ఇంకా రెండుకు చెట్టుపరిగి మెల్లగా తన ప్రేమసంగతీ ఇన్నాళ్లుగా తానమభవించిన వేదన సంగతీ అంతా చెప్పింది. చివరకు తన్ని పత్నిగా స్వీకరించమని చెప్పింది. అబ్ధిగంభీర అయిన సుధార్ణవ

ఆ సమయంలో బెట్టువిడిచి శిలయయి ఉద్రేకంతో ఆకంపించి పోయింది.

ఆవిడ నోటినుంచి వచ్చే ప్రతిఅక్షరం అతనిశరీరం లోని ప్రతిరక్తాణువునూ ఉడికించివేసింది! క్షణకాలం అతని ఆత్మ వైకుంఠప్రాప్తిఅయిన విష్ణుభక్తుడిలాగ ఊహాతీతమైన ఆనందమును అనుభవించింది. కాని మరుక్షణమే సావిత్రిరూపం అతనికి కనులముందు కనబడింది.

చవిటిపర్రకోసం స్వర్గసామ్రాజ్యాధిపత్యం వొదులుకోవాలి ప్రభాకరుడు!! ఆసమయంలో ఆ మెదడు లేడి, ఆ నెత్తురుడుకు, ఆహృదయంలోవేదన ప్రపంచకంలో ఉన్నవాఙ్మయాలన్నీ కలిసినా అభివర్ణించలేవు.

ఇప్పుడు ఆనిష్కల్మష ప్రణయమూర్తికి యేమని జవాబుచెప్పాలి? ఆ ప్రేమని తిరస్కరించుతాడా? ఏ కారణంచేత? స్వీకరించుతాడా? ఏ మార్గంలో? ఎంతప్రయత్నించినా అతని నాలుక కదలలేదు.

తన మహాపరాధం సుభార్ణవకు తెలిపి ఆవిడ క్షమాభిక్ష కోరదామనుకున్నాడు. అనిర్వచనీయమైన యేదో దౌర్బల్యం అతన్ని శక్తిహీనుణ్ణి చేసింది. ఆ దివ్యమూర్తిముందు అతను దోషాంగీకారం చేయలేకపోయినాడు. ఆత్మకు వ్యతిరేకమైన పరిపాలనా విధానమును పరిస్థితుల నిర్బంధంచేత అవలంబించి జాతి హింసచేసే విదేశాంగ మంత్రిలాగు అతను వేదన అనుభవించాడు.

కొంతసేపటికి అతనివాక్కు అతని స్వాధీనతకు వచ్చింది.

"సుభా! యీదీనుణ్ణి నీవంటి యువతి తన అమూల్య ప్రేమతో పవిత్రీకరించటం చాలా అసాధారణమయిన విషయం. ఏ అభ్యంతరమూ చెప్పక 'ధన్యోస్మి' అనుకుని తలఊపవలసిన పరిస్థితులు నావి. కాని..." అపూర్వమైన హృదయవేదన యేదో అతనికంఠము రుద్ధము చేసింది. మళ్లీ విశ్వప్రయత్నం మీద మాట స్వాధీనమునకు తెచ్చుకున్నాడు. "కాని నేను వెంటనే యీప్రేమరాశిని స్వీకరించలేను. అందుకు నాశక్తికి మించిన అభ్యంతరములు ఉన్నవి. నా అంగీకారము యిచ్చేముందు కొన్ని విషమసమస్యలను పూర్తిచేయాలి. అందుకు కొన్నిరోజులైనా అవసరం." అన్నాడు.

తన ప్రభాకరరావునోటివెంట అటువంటి జవాబు వస్తుందని ఎప్పుడూ సుభార్ణవ అనుకోలేదు. క్షణకాలం ఆవిడ చైతన్యం ఆవిడను విడిచింది. తనకళ్ల మీద చెవులమీద ఆవిడకు విశ్వాసంపోయింది. అతను యుక్తవయస్కుడు. స్వతంత్రుడు. అతనికి అంగీకారం వెలిబుచ్చటానికి యేమిటి అభ్యంతరం?

"నీకేమిటి సందేహం? నిన్ను యెదుర్కొనే ఆ సమస్యలు యేమిటని?" అన్నప్రశ్నలు ఆవిడ నాలుకదాకా వచ్చినవి, కాని ఆవిడ వివేకం ఆవిడను వారించింది. అవిచ్ఛిన్నంగా ప్రవహించవలసిన ఆవిడ ప్రేమవాహినికి యిప్పుడు అడ్డుతగిలింది. ప్రభాకర ప్రణయలబ్ధి సందేహాస్పదం. అవటంతోటే ప్రపంచకం అంతా ఖాళీగా తోచింది చివరకు.

"పోనీ! యింకా కొంతకాలందాకా ఆశ ధరించవచ్చునుగా,"

"నిస్సంశయంగా" అన్నాడు ప్రభాకరరావు.

ఆ తరవాత యేమీ సంభాషణ జరగలేదు. సంజ చీకటివారిని గృహోన్ముఖులను చేసింది. హాస్టలుగేటు దగ్గరమాత్రం 'గుడ్ నైట్' అన్నాడు ప్రభాకరరావు. 'గుడ్ నైట్' అన్నది సుభార్ణవ, కాని ఆ కంఠంలో పూర్వంవుండే శ్రావ్యత లేదు. ఉత్సాహంలేదు. ఆవిడ కంఠదైన్యం కలిగించానవే తలపు ప్రభాకరరావును రంపపుకోత కోసింది. ఆకాశమున మెలిక నవ్వులు నవ్వే చంద్రుణ్ణి పెద్ద కారుమబ్బు క్రమ్మివేసింది. ప్రభాకరరావు యింటికివెళ్లేడు. సావిత్రి యింట్లో

ఆంధ్రమహిళా గానసభ—రాజమండ్రి.

చి॥ సౌ॥ అండలూరి సుబ్బలక్ష్మి

శ్రీమతి డాకిన్ కిన్గ్స్లె

కీ॥ శే॥ గోనెల రుక్మిణమ్మగారు

లేకపోవటం మహాదృష్టం అనుకున్నాడు. మూల అయ్యరు తెచ్చిపెట్టిన టిఫిన్ కారీయరు చీమలుపట్టి పోతోంది. ఆ వివశత్వంలో ఆకలి యేం తెలుస్తుంది? అతను ఆలోచన మొదలుపెట్టేడు. ఇప్పుడు అతనికి విశాలప్రపంచంలో యిద్దరు వ్యక్తులుమాత్రమే కనబడుతున్నారు వారిమీదే అతని ఆలోచనలు కేంద్రీకరించి ఉన్నవి. వారిద్దరూ సావిత్రీసుధార్ణవలు ఇద్దరూ తనదౌర్బల్యంచేతే తన జీవితంలోకి ప్రవేశించారు. ఒకరియందు తను భర్తృవిధిని నిర్వర్తించాలి. ఇంకొకరియందు ప్రణయవిధిని నిర్వర్తించాలి.

రాజ్యంకోసం ఆత్మీయులను వధించుటనో, ఆత్మీయులకోసం రాజ్యాన్ని విసర్జించుటమో తెలియక కర్తవ్య మూఢుడైన అర్జునునిలాగు, దోషిరాలైన తల్లిని చంపి తండ్రిదౌడల విధినిర్వర్తించుటమో తల్లిమీద ప్రేమతో తండ్రికి అపరాధం చేయుటకో తేల్చుకోలేక మనోవేదన చెందిన హ్యామ్లెట్ లాగ అతను అవస్థపడ్డాడు.

ప్రతియుగంలో ప్రతిదేశంలో విధికీ ప్రేమకీ యుద్ధం జరుగుతూనేవుంది. ఆవిషమపరిస్థితుల్లో సరియైన కర్తవ్య నిర్ణయం చేసుకొన్న బుద్ధిమంతులు చాలా అరుదు. సావిత్రీ, సుధార్ణవా: విధీ, ప్రేమా— రెండూ రెండే. వివేకమనే త్రాసులోపెట్టి యిద్దర్నీ ఎంతసేపు తూచినా త్రాసు అటూయిటూ మొగ్గటం లేదు. ఒకరు ఉండగా మరొకరు లభించరు. ఇద్దరూ అసలు లభించరు.

శీలం విషయంలో సావిత్రి తులసిమొగ్గవంటిది. తన అభిప్రాయములతో యేకీభవించని మాత్రాన ఆమెను విసర్జించటానికి అతని ఆత్మ అంగీకరించదు. కావలిస్తే సుధార్ణవనే తిరస్కరించవచ్చు; కాని ప్రపంచకములు మునిగినా అతనినాలుక ఆమాట ఉచ్చరించలేదు.

ఉంటే యిద్దరూఉండాలి. లేకపోతే యిద్దరూ ఉండకూడదు. తనంటే దేవతుల్యుడుగా పరిగణించుతున్న సుధార్ణవదృష్టిలో దోషిగా పరిగణింపబడి, ఆమెను ఆశాభంగంతో కృశింపచేస్తూనో, అన్యగృహీతరాలై సుఖించుతోనో ఉంటే తను చూస్తూ జీవించలేడు. అది అసంభవము.

ఈ సిద్ధాంత పూర్వపక్షములతో మెదడు వేడెక్కిపోయింది. హృద్వేగం యినుమడించింది. రక్తనాళాలు చిన్నవి పెద్దకావచ్చినవి.

ఈ గోల అంతా తనే ప్రపంచకాన్ని విడిస్తేనే తప్ప తీరేటట్లు లేదు. అవివేకసంజనితమైన మానసికోన్మాదంలో అతని ఆత్మ ఆత్మహత్యను నిర్ణయం చేసింది.

* * *

మర్నాడు పదిగంటలకు అతని అకాల దుర్మరణం ప్రపంచకానికి తెలిసింది. అతనిశవం వైద్యాలయానికి వచ్చింది. విచారణమీద తేలిన నిర్ణయం విద్యుద్ఘాతంతో మరణం అని.

అతని విజ్ఞానం ఉన్నతవిద్యా అన్నీ అనవసరంగా ఆత్మహత్య చేసుకోటానికి వచ్చినవి.

కర్తవ్యతామూఢుడైన అర్జునుడికి శ్రీకృష్ణుడు కర్తవ్యోపదేశం చేసి ఉద్ధరించేడు. కర్తవ్యోపదేశం చేసేవాడు లేక హ్యామ్లెట్టు నశించాడు. ప్రభాకరరావు సున్నితస్వభావం తీవ్ర సమస్యలను యెదుర్కోలేదు. బిగించిఉన్న వీణతీగె మోటుగా మీటినప్పుడు తెగినట్లు అతని జీవితం తెగిపోయింది. ఆవిషమ సమస్యలలో అతనిబుద్ధికి మరొక్కబుద్ధి తోడైఉంటే ఆ మహావిప్లవం సంభవించేదికాదు.

ఒకవేళ సుధార్ణవ అతన్ని క్షమించేదేమో! తన భర్త ఆనందంకోసం, సరీగాబోధించితే, తనహక్కును సావిత్రికి త్యాగం చేసేదేమో! అతను ధైర్యంతో ముందంజ వేయలేదు. హృదయదౌర్బల్యసంజనితమైన మానసికాందోళనలో ఉక్కిరిబిక్కిరి అయి ఊపిరిఆడక అతను నశించి పోయినాడు.

అతని మరణానికి కారకులెవరు? అతని భావాభిరుచులను నిర్లక్ష్యంచేసి నిర్బంధించి అతని జీవితాన్ని పాడుచేసిన సంరక్షకులు, ఇతరుల ఆదర్శములను లెక్క-చేయకుండా తమ మూఢవిశ్వాసములనే వారినీ అవలంబించమనే ఛాందసులు. అతన్ని నిర్బంధించి అతని పినతండ్రి వివాహం చేయకపోయినా, అతని ముద్దు చెల్లించి మామగారు శైశవంలోనే సావిత్రికి విద్యాభిరుచి కలిగించి విజ్ఞానసంపన్నను చేసినా, సావిత్రి తన మూఢాచారములను విసర్జించి తనభర్తకు సంతోషప్రదమైన జీవితవిధానమును అవలంబించినా అతని ఆత్మహత్య సంభవించిఉండేదికాదు. కాని దైవవిధి అనుల్లంఘనీయం.

ఆ దుర్వార్త విన్నప్పుడు సుధాన్షుని హృద్వేదనను ఏకలం అభివర్ణించుతుంది? అనిత జీవితాంతం బ్రహ్మచారిణిగానే ఉండిపోయింది.

ఏ కారణము లేకుండా రెందుకు తనకు చిచ్చుపెట్టి భర్త వశించినాడో సావిత్రికి జన్మంతా ఆలోచించినా తోచలేదు. మూఢాచార సేవకుడైన తండ్రి సంఘ భయంతో సావిత్రి జన్మాంతవైధవ్యం అనుభవించింది.

ప్రణయరంగంలో ఆశాభంగాల్తో ఆత్మహత్యలు నేడు దైనిక సంఘటనములైనయి. హృద్విదారకములైన యీ విషాదసంఘటనములనుంచి హిందూ సంఘానికి రెప్పుడో ముక్తి?

"శిశిరము"

("షెల్లీ" గీతములనుండి)

కోడెకానిఁగోల్పడిన శకుంతమొండు
మోడు శాఖకెఁ రెక్కలముడిచి, యొదిగి,
వెతనినాదించు ప్రేమైక విరహగీతి
కూసెఁ హృదయమే కలగఁ 'కూ! కూ!'
యటంచు.

ఊర్పుపై యూర్పు విడకఁ బిట్టూర్చి ప్రాకెఁ
యుగముక్రమ్మిన మందసమీరవీచి;
వృక్షపాదమ్మునాని స్రవించెమెల్ల
గా నొకండు లహరి మంచుగడ్డ కట్టి!

కానవాంతరసీమలో కానరాదు
చెప్పకొన నొక్క పత్రంపు చిహ్నమైన!
చిత్ర మదియేమొగాని? సజీవసుమన
సమ్మె స్వప్నించ బోదిలాస్ఫలిని నేడు!

స్తబ్ధతా నిబిడీకృతశాంతిపొదలు
నాశసమున యెల్లదెసలయందుకూడ!
అతిప్రగాఢ ప్రశాంతిని శాంతసమయ
మును విదల్చుఁ "మరల" చక్రఘునినదమ్ము!

'క్రొవ. జ్ఞాజు'

దానములు

ఇయ్యవలయునను నిశ్చయముచేఁ దన కుపకారికాని వానికైనను దేశకాల పాత్రము లాలోచించి చేయుదానము సాత్త్వికమనియుఁ, బ్రత్యుపకారమునకుఁగాని ఫలము నుద్దేశించి కాని మనసునఁ గష్టపడుచుఁ జేయుదానము రాజసమనియు దేశకాలపాత్రల వివేచనలేక గౌరవసత్కారశూన్యముగఁ జేయునది తామసదానమనియు గీత అ. 17 శ్లో. 20, 21, 22 ములలోఁ జెప్పఁబడి యున్నదికదా! ఈముత్తెరంగుల యీవిలో మొదటిది మృగ్యము; రెండవది సకృత్తు; మూడవది సర్వసాధారణమును.

సాత్త్వికుడు ఫలము నేమాత్రము గోరకున్నను ఆయా దేశకాల పాత్రలనుబట్టి ఫలము కలిగియే తీరునని ఋజువుచేయుటకీ క్రింది కథ వ్రాయఁబడుచున్నది. ఇది జరిగినదే. ఆంధ్ర దేశములోఁ నక్కడక్కడ పెద్ద లీనాటికిని జెప్పుకొనుచున్నదే !!

అజ్జాడ అన్నయ్యగారని యొక బ్రాహ్మణుడు. ఆతని బిక్షలను గురించి మానాయనమ్మ నాతో నేమియుఁ జెప్పియుండ లేదనియే నాకు బాగా జ్ఞాపకము; కాని యాతఁడు మాత్ర మన్నప్రదాత—కాదు —నిరతాన్న ప్రదాత !!

ఒకనాటిరాత్రి యాదంపతులు భుజించి పడుకొనియుండిరి. అది వర్షకాలము. ఆనాఁడు నారాత్రివర్షము గురియుచునే యుండెనట కాని ధారాపాతముగా మాత్రముకాదు. అట్టి సమయమున నెక్కడనుండియో "అన్నయ్య బాబో—రెణ్ణాళ్ళనుండీ అన్నంలేదు—యిక్కడంటుకున్నాను రచ్చించుబాబో" యని యొక యార్తనాద మాయజమానుని చెవిఁ బడినది. చప్పునలేచి మరల మరల విన్నాడాతఁడదే యేడుపు !! అది యెచటినుంచి ? ఒకమాలవాడు కుష్ఠరోగి !! కాళ్ళేతులు లేనివాడు కన్నులుగూడఁ జిన్నగాఁ గనఁబడవు—అలాటివాఁడు—ఏరుదాటి వచ్చుచుండగా నకస్మాత్తుగఁ బ్రవాహమువచ్చి యొక యిసుకదిబ్బమీద నంటుకున్నాడు. అట్టి వాని దాయేడుపు !! అన్నయ్యను వాడును వాని నన్నయ్యగారు నొకరినొక రెరుగుదురు. "ఓనదివాడే— నిన్న మొన్న రాలేదన్నాని" కనుకున్నాడన్నయ్య. వెంటనే భార్యను లేపి యింత చద్దియన్నమును ఆవకాయముక్కలును గిన్నెలోఁబెట్టి గుడ్డను మూటగట్టుకుని యామూట నెత్తినిఁగట్టుకొని పట్టుపోగాకు రొంటఁబెట్టుకొని గడ్డిబొంటు నిప్పంటించి చేతఁబట్టుకొని బయటఁ బడ్డాఁడు !! భార్య "కూఁడావస్తా"నన్నది; కాని 'వొ'ద్దన్నాఁడు. ఎంతదూరము కనక ! ఇదిగోయేరు ! మహా యెక్కువైతే పీకబంటిలోతూ! అంతకెక్కువ యెప్పుడూ రాదేరు—"అరగంటలో రానటే" అని బిరబిర నడచిపోయినాడు. అటుపిరు

వాత నామాటే మరిచిపోయాడు. లోకమున కెట్టిదంతయుఁ గావలయునా!

కొంతకాలమునకుమాత్ర మాయింటనొక హత్యజరిగినదట: అమ్మగా రావకాయకుండలు తిరగవేయుచుండగా నామె మెడలో నుంచిన రవలజిగినీనాను శీలజారి కయూరుఁ గాయకుండలోఁబడినది. అది యామె గమనింపలేదు. తరువాతఁ గూడ నావిషయమై యాదంపతు లంతగాఁ బాటింపను లేదు. 'ప్రాప్తంలేదు_పోయిం'దనుకున్నారు. కాని వారిదయ సంపాదింపఁగోరిన మహాత్ములు మాత్ర మూరకుండలేక వంటవానిపై నను మానపడి వానినొంటిగ నేటియొడ్డునకుఁ బిలచికొనిపోయి తన్నిరి. అప్పు డేదెబ్బ యెక్కడఁదగిలినదో కాని వాడు 'హరీ' యన్నాడు పాపం!

అదికూడ లోకమున కేమియవసరము? పట్లోపడి కొట్టుకుపోయుంటాడేమో—లేకుంటే యేమైపోతా'డనుకొన్నారు నలుగురునూ. 'ఐయుంటుం' దనుకున్నా రందరివలెనే అన్నయ్యగారును. కాని యప్పటినుండి యదేమి చిత్రమో_ఆ యాలిమగల కన్నము పురుగుల వలెఁ గనఁబడ నారంభించినది. మందుమాకులును మంత్రతంత్రాదులు నెందుకును బనికిరాకపోయినవి!! 'అవశ్యమనుభోక్తవ్య' మనుకున్నా రా యిద్దరును.

అనంతర మొక సిద్ధుఁ డాయింట నతిథియై యీసమాచారము విని జాలిపడి యోజింప మొదలిడెను. ఒకమండలము అనగా 40 నాళ్లు సమాధిలోనుండి యవ్వల నాత డన్నయ్యగారితో నిట్లనెను:—అయ్యా యిది బ్రహ్మహత్యా పాతకఫలము!! ఇది తొలగించుకొంట కొక్కటేగతి:—ఆ నాఁ డా రాత్రి మాలవాని కన్నముబెట్టిన సుకృతమును ధారపోయుట.

అది వినఁగానే అన్నయ్యగారు 'అయ్యా, నాకు ఫలాఫలజ్ఞానంలేదు. ఉన్నాదంటున్నారు మీరు. సందేహాస్పదమైన యిటువంటిదానిని ధారపోయడపు సంకల్పం నేను చేయలేను. ఆ పాపఫలంకూడా అంతే? నేను కావాలనలేదు; వొచ్చిందైతే!! దాన్ని పొమ్మనడానికి నాకధికారంలేదు' అన్నాడు!!

ఆ మాటలు పూర్తియైనవో లేదో అచటనే యెదుటనున్న రావిమాను అకస్మాత్తుగ ఫెళఫెళమని విరిగిపడ్డది. ఆనాటినుండి యాదంపతు లందరితోఁగలసి తిరిగీ యన్నము దినుట కారంభించిరి.

విన్నారా?! ఎ॥ కృ॥ మూర్తి.

కమల

శ్రీమతి పెరిచెఁడ కామేశ్వరమ్మగారు

"ఏమి కమలం! ఈరోజు మాధవరావు తన గృహమునకు మనలను 'టీ'కి రమ్మన్నందున వెళ్లవలచి తిమి గదా! ఇంకా నీవు తయారుకానటులగుపడుచున్నావే. వారింటి కెప్పుడు వెళ్లుట? అక్కడనుండి సినిమా కెప్పుడు వెళ్లుట? చదువుకొనుచున్నదానవగు నీవే ఇట్లుండిన ఇంక నిరక్షరులసంగతులడుగవలెనా?" అని నాగేశ్వరరావు తన సహాధ్యాయినిని తొందర పెట్టుచుండెను. ఆమెయు కాలానుసరణంబుగ నలంక రించుకొని, చరచర వీధిలోనికి తన మిత్రునితో వచ్చి, అక్కడనున్న పనిమనిషితో "ఓసీ వెంకీ! నే నీరోజున బహుశా ఆలస్యముగా యింటికివచ్చెదనని అమ్మగా రితో చెప్పివేయుము" అని పల్కి అతనితో వెడలి పోయెను. ఆమె తల్లియు పనిమనిషివల్ల తానువినిన సంగతికి విసుగుకొనుచు "అయ్యో! ఇదియేమి కాల మహిమ, అంతకంతకు ఈ విద్య జ్ఞానార్జనమునకు గాక, విమార్గమునకే సహాయకారియగుచున్నది. ఎవరి ననుకున్న నేమి లాభము. కుటుంబమును సరియైనరీతిని, సరియైన పద్ధతులపైన, నడుపవలసిన గృహయజమాని యే ఇట్టి అసందర్భపు వాతావరణములోబడి కొట్టు కొని పోవుచున్నారు." అని సణుగుకొనుచుండగా వీధియందు కారుచప్పుడాయెను. కుటుంబరావుగారు, చేతిలో మందుల పెట్టెను పట్టుకొని కంపౌండరు వెంట వచ్చుచుండ లోనికి వచ్చి ఈజీఛైరులో నైన కూర్చొన వీలులేనందున స్టూలుమీద కూర్చొని, తన దుస్తులను మార్చుకొనుచూ, కంపౌండరునకు ఏవియో కొన్ని కాగితములనిచ్చి పంపివేసెను. భార్య రుక్మి ణమ్మ చేతి కందిచ్చిన జలముతో ముఖ, పాద, ప్రక్షాళ నముల గావించుకొని భుజింప లోనికేగి నలువైపుల కలయజూచి "మన కమల భుజించినదా?" అని ప్రశ్నించెను. "ఏ గంటలు కొట్టకముందే స్నేహితు రాలితోనో కలసి బయటకు వెళ్లినదట. ఇంటికివచ్చు సరికి ఆలస్యమగునట." అని జవాబిచ్చెను. "ఆఁ హా! అయిన సరి, నీవుకూడ భోజనముచేయుము. అనవసర ఆలస్యమెందులకు?" అని భుజించుచూ "ట" అని అంటివే, అమ్మాయి వెళ్లినసంగతి నీకు నేరుగా తెలి యదా" అని అడిగెను.

రుక్మి:—తెల్పుటకు తగినటుల మీరు ఉంచినదే గదా యుండుట. ఎవరిచ్ఛవారిది. ఎవరిమనస్సు వారిది అనే సిద్ధాంతంలో చెందిన మిమ్ములను, మీ కుమార్తెను అడుగువారెవరు? ఎనిమిది గంటలు కావచ్చినది. ఈడుకువచ్చిన కన్య, నవయౌవనుడగు వేరొకయువకునితో నిశ్శంకగా షికారులా!! అడిగిన వారిని అనాగరికులు, నమ్మకము, విశ్వాసము లేనివా రలు అని మీరుమిక్కిలి నిందించుటకు ప్రారంభింతురు. దీనికంతటికి, మీ అవిచారపూర్వకమైన ప్రవర్తనయే కారణము" అని కోపయుక్తమైన స్వరముతో బల్కెను.

కుటుంబ:—నీ విట్టి అనవసర అనుమానములను పెట్టుకొని సహజమగు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమును అరి కట్టజూచుచున్నావు. రేపు నేను, కొంచము ఆలస్య ముగా వచ్చిన, ఇట్టి అనుమానములనే పెట్టుకొనెదవు కాబోలును? సరి, సరి.

రుక్మిణి:—నాగరిక చిహ్నమని తలపబడు ఇట్టి స్వేచ్ఛా వ్యామోహములో మునిగిన మీకు నే చెప్పు వాక్యములు ఇప్పట్లో చెవికెక్కజాలవు. మానవజీవి తమునందు స్త్రీలకు స్వాభావమైన స్వాతంత్ర్యమును పవిత్రపదమును, చాపల్యసూచకమై అహంకార మద

కారములచేతను, కామక్రోధ ఇచ్ఛాది ప్రకృతిగుణములచేతను ఆవరింపబడినట్టి క్షేత్రముయొక్క స్వభావమగు ఇచ్ఛకు సంబంధించిన స్వేచ్ఛను ముడిపెట్టి నిజమైన స్వాతంత్ర్యమును అనుభవించుచున్నామను వెఱ్ఱిలోబడి ముందు వెనుక లరయక కాలమంది కొట్టుకొనిపోవుచున్నారు.

కుటుంబ:—రుక్మిణీ! ఏ మంత వెఱ్ఱిదానవు. మిన్నొచ్చి మీదపడినంత విచారమును పొందుచున్నావే!! వారు తమసరదాలను ఇప్పుడు తీర్చుకొనకున్న మరెప్పుడు తీర్చుకొనెదరు?

రుక్మిణి:—మీ జవాబు మరీ బాగున్నది. వక్రమార్గములకు ఎట్టివారినైన నీడ్చుకొనిపోవు నవకాశమిచ్చు యౌవనకాలమున మనమట్టి పరిస్థితులకు దోహదమిచ్చుట సమంజసమా! జీవితి యౌవనకాలము త్రాసుముల్లువంటిది. మంచి, చెడుగులను రెండువైపుల తక్కెళ్లకు ఎటువాటము హెచ్చుగానుండిన ఆ ముల్లు అటులొరుగక తప్పదు. అందులో పురుషుని దేహ, మనో నైసర్గికములకన్న స్త్రీల నైసర్గికములు స్వభావముగ భిన్నములు.

ఇట్లు వీరు మాటాడుకొనుచుండగా 25 సంవత్సరముల నవయువకుడు, సర్వాంగసుందరుడు, అచ్చటికి ప్రత్యక్షమై "ఏమి మామా! అత్తా! క్షేమమా?" అని పల్కరించెను. ఆ దంపతులును ఆశ్చర్యానందములతో "ఏమి నాయనా ఆనందం! ఎప్పుడు దమెరికానుండి వచ్చితివి? మాకొక జాబైన వ్రాయగూడదా? నాన్న, అమ్మ, తమ్ములు, చెల్లెండ్రు, అందరు క్షేమమా?" అని తొందరతొందరగా ప్రశ్న పరంపరలను గురిపించి పూర్తిగా జవాబుల నైన గాంక్షించక, స్నానమునకు రమ్మని తొందరించి భోజనమునకు వలయు ఏర్పాట్లను జేయుచుండిరి. ఆనందరావు స్నానమును ముగించి మేనమామ ప్రక్కనే వేయబడిన పీటపై గూర్చుండి "అత్తా! కమల అప్పుడే నిద్రపోవుచున్నదా ఏమి? ఆకస్మిక సమావేశమునం దుత్పన్నమగు సహజానంద మనుభవింపవలెనను కాంక్షతో మీకు జాబునైన వ్రాయక వేసుగా వచ్చితిని" ఆ పలుకులు విని రుక్మిణమ్మయు ఏమియు జవాబును చెప్పజాలక "ఈ రోజు సినిమాకు ఎవ్వరో కొందరు తోడి బాలికలు వెళ్లుచుండ తానుగూడ వెళ్లినది. ఇంకొక గడియకు రాగలదు.

కుటుంబ:—నీవు సౌఖ్యముగా వచ్చినందుకు చాల సంతోషము. ఇక నీవు చేయదలచిన కార్యక్రమ మేమి?

ఆనంద:—మానాన్నగారు నన్ను ఏ ఉద్దేశముతో పంపిరో వానికొరకే పాటుపడి దేశీయవస్తు నిర్మాణమునకు సహాయమును చేయవలెనని యున్నది. నాన్నగా రప్పుడే ఏర్పాట్లన్నియు చేసి లక్షరూపాయల పెట్టుబడితో పని నుపక్రమించారు.

కుటుంబ:—(సంతోషముతో) నాయనా! చిరంజీవివై వర్ధిల్లి నీ ఆదర్శమును అచిరకాలముననే పొందువాడ వౌదువుగాక. మరొక్క సంగతి. ఆదేశములో స్త్రీల విషయమై నీ యభిప్రాయ మేమి? గుజ్జు పెట్టినందులకు ముద్దు పెట్టుకొనినందులకు ఇంక నిటువంటి ఇతర సందర్భములలోనే, దాంపత్య విచ్ఛేదములు జరుగుచూ వింతవింతలైన పద్ధతులు అమలులోనికి వచ్చుచున్నట్లు ఇక్కడ పత్రికలమూలమున తెలుసుకొనుచున్నాము. ఇటువంటివి నిజముగా జరుగుచున్నవా? లోకమునకు ఇదిగో పులియన్న అదిగో తోక అని అనుస్వభావముగదా?

ఆనంద:—మనదేశస్థులగూర్చి ఎవ్వరైన అన్నప్పుడు అట్టిది చెల్లునుగాని' ఆ దేశస్థుల విషయమై లేనిది వ్రాసిన వారెంతమాత్రము ఊరుకొనరు సుమా! ఆ దేశమున కుటుంబసౌఖ్యము కుటుంబగౌరవము పరిశీలనగా చూచిననే తప్ప గాంచలేము. మనదేశమున ఏనాడును పెందలగు నీచజాతులనబడు వారియందు గాన్పించు కుటుంబ పరిస్థితులు అక్కడ

సర్వసామాన్యముగా నుండును. ఈ సంగతులు మీకు పత్రికల మూలమున బోధపడుచునే యుండి యుండవచ్చును. ఆ విషయములు మనమంతగా మాట్లాడ తగ్గవి గావు.

రుక్మిణి:—మీ మామగారుకూడ మనసంఘమంతయు అమాదిరిగా నుండవలెననియే కదా కాంక్షించుచున్నారు. మాతండ్రిగారు కూడ మమ్ములను స్కూలు ఫైనలు వరకు చదివించిరి కాని మా యుద్దేశములను, మాయాదర్శముల ప్రక్కదోవలకు పోకుండునట్లు బహు జాగ్రత్త తీసికొనినారు. రేపటినుండి నేనుగూడ మా ఫ్రెండ్లుఎంగేజిమెంట్సులో ఉండెదను. అని నవ్వుచూ బల్కెను.

కుటుంబ:—(నవ్వుచూ) తానే పెట్టిన మూడే పోలలైనట్లు నీవేనా ఏమి గుత్త. ఎవరో ఒకరు ఈ మాత్రము సదుపాయమునకు దొరకకరనుకొన్నావు కాబోలును.

రుక్మిణి:—సరి, సరి, ఇందులోనే తెలియుచున్నది. అప్పుడే 'నీతోనేనా' అని అన్నంతవరకు ముదిరించారు. అమ్మాయి కాబోలు తలుపు తట్టుచున్నది.

౨

“నేను గంపెడాశతో అప్పటి మనయుభయుల మధ్య జరిగిన వాగ్దత్తములను దలచి ఈ మన సమావేశము మన ఇరువురకు సమానానందదాయకమగు నను ఆతుర్దాతో విదేశమునుండి వచ్చినవెంటనే మా అమ్మ నాల్గుదినములు విశ్రమించి మరీ వెళ్లుమని బలవంత పరచినను వినక పర్వెత్తుకొని వచ్చితిని. నే వచ్చి నేటికి 3 దినములైనది. ఒక్కగంటసేపైనను నాతో మనసిచ్చి మాటలాడుటకు నీ కవకాశము లేకున్నది. ఏమి కమలా! నాతో మాటాడుటకు నీ కయిష్టముగా నున్నదా ఏమి? లేక స్త్రీల సహజాలంకారమగు లజ్జాభూషణమును ధరించితివా?

కమల:—ఇప్పు డవన్నియు ప్రబంధభూషణములుగ మాత్రమే యుండుటకు తగియున్నవని నీవెరుగవు కాబోలును! ఇప్పుడు నే జేయవలసిన దేదో స్పష్టముగ దెలుపుము.

ఆనంద:—(మనస్సు చివుక్కుమన) కమలా! నీకు నేను మన చిన్ననాటినుండి మనతోనే మన మనస్సులలో పెరుగుచున్న ఈపరస్పర ప్రేమాంకురముల గూర్చి జ్ఞప్తికిదేవలసి వచ్చెనా? నేను విదేశములందున్నప్పుడు నీ అప్పటిప్రేమవాక్కులనే తలచి తృప్తికెందుచు ప్రపంచయాత్ర ఇకముందు నీ సహవాసానందమున సుఖముగ జరుపుకొన ఆశించితిని. అట్టి నన్ను ఈవిధముగ ప్రశ్నించి నొప్పించుట నీకు న్యాయమా?

కమల:—ఆనందం! ఎందుల కీ కంఠశోష. ఇప్పట్లో వివాహమాడి నా స్వేచ్ఛను గోల్పోవనా కిష్టములేదు. బి. ఏ. ఇంకా పూర్తిగాలేదు. వెనుక నుండి మాటాడుకొనవచ్చును. నామిత్రులు నాకొఱకు వేచియుందురు. కాలాతిక్రమణ మగుచున్నది. పోవలెను.

ఆనంద:—నేనుకూడ నీకొకప్పుడు ప్రాణాధికుడనని నీ వన్నకాలము గలదని నీవు మరువకుము. నీ కాలమును వృథాచేయుచుంటినని నీ వెంచినప్పటికి, నా నిశ్చితాభిప్రాయమును రెండుమాటలలో జెప్పి ఈ రాత్రియే బయలుదేరి వెడలిపోవుచున్నాను. అప్పటికి నీవు బహుశా ఇంటికి రావని తలచెదను. కమలా ఏనాడైతే మన ఇరువురిహృదయములు శాశ్వతపవిత్ర ప్రేమసూత్రముచే బంధింపబడి పంచభూతముల సాక్షిగా మనోవాక్కాయ కర్మములచేతను మనము ప్రమాణమొనరించుకొంటిమో, ఆనాటినుండియే ఈ నా హృదయము నీ కర్పణచేసితిని. నేటికి అది కించితైన చలించలేదు. నా జీవితాంతమువరకు ఇటులనే యుండెదను. ఆనాడు నీ పల్కిన పల్కులు సువర్ణాక్షరము

లతో నా హృదయమున లిఖించుకొంటిని. నీహృదయమును గూడ నావిధమునకే నాకు దత్తముచేసిన కథనము నీకు జ్ఞప్తియం దుండకపోదు. దానివిలువను, దాని పవిత్రతను మరువకుము. ఇదే సెలవు" అని పల్కి ఆనందరావు ఇక తిరిగైన చూడక మేనమామ ఇంటికి వచ్చువరకు ఆగుమని మేనత్త ఎంతబ్రతిమ లాడినను వినక, ఆమెవద్ద సెలవుపుచ్చుకొని విశాఖ పట్టణమునకు ప్రయాణమయ్యెను. రుక్మిణమ్మ తనసంగతులను ఊహించలేనంత మందమతిగాదు. బహు తెలివైనయువిద! పెనిమిటి గృహమునకు వచ్చినపిమ్మట చూచాయగా ఈ సమాచారమును దెల్పి అల్లునిముఖవైఖరిని గూర్చి కొంతచెప్పెను. కుటుంబరావును కొంత వరకు నిదానముగా యోచించి తనకుమార్తెయొక్క దురుసుతనమును, అల్లుని నిష్కళంక ప్రేమానురాగమును గూర్చి యోచించి స్తబ్ధుడై కొంతవడి యట్టె మిన్నకుండెను.

సుందరమ్మ 40 సంవత్సరముల ముత్తైదువ. తగిన కుటుంబమున బుట్టి తగిన ఇంటబడి సిరిసంపదలతో తులతూగుచు విద్యావినయ వివేకాదులకు పట్టుగొమ్మయై, అందరిచే పూతచరిత్రయని పూజింపబడు నంత గౌరవస్థానమును బడసెను. ఒకరోజు ఉదయము మెయిలులో సోదరుడగు కుటుంబరావు గృహమునకు చేరెను. ఆమెనుగాంచిన వెంటనే ఏదియో యొక అపరాధమును గావించిన అపరాధులవలె కుటుంబరావు దంపతులుగుక్కుమని, తిరిగి సమాళించుకొని ఆమెను తగువిధమున పూజించి కుశలప్రశ్నలను గావించుచు, "సుందరం! మన ఆనందం ఇచ్చటికి రెండుసంవత్సరముల క్రిందట వచ్చినప్పుడు 3 దినములుండి నాతో చెప్పనైన చెప్పక వెడలిపోయినాడు. నాటిమొదలు నేటివరకు వాని దస్తూరితో ఒకజాబైన నాకు వ్రాయలేదు.

సుందరమ్మ:—వానిసంగతిని గూర్చి యోచించుటకే ఇచ్చటికి వచ్చినాను. ఇచ్చటినుండి అచ్చటికి వచ్చినలగాయతు ఒకవిధమైన వింత మార్పు వానియందు స్పష్టముగ గాన్పించుచున్నది. వివాహము చేసుకొమ్మనిన వలదను మూర్ఖపు పట్టేగాని మరివేరె మాటయే లేదు. కాని వాని ప్రవర్తనగాంచిన, అట్టి సుపుత్రరత్నము నా గర్భవాసమున గల్గినందుకు నేను మిగుల గర్వించుచున్నాను. ఒక్కొక్కప్పుడు సమస్త లోకమును ఉద్ధరించుటకు రగు ఉదారహృదయము గల సామర్థ్యవంతు డీరడేనా అని అనుకొనుచుందును. మేమందరము సకలవిధ సౌఖ్యము లనుభవించుచుండ, తాను ఒంటిగ నిట్టి సంతోషములయందు పాల్గొను అవకాశములు కల్పించుకొనకుండ, శరీరధారణ మాత్రమున కాహారమును సేవించుచు, కాలము బుచ్చుట గని నే సహించలేకున్నాను. నీ కుమార్తెయగు కమలాన్ని మన ఆనందం ప్రేమించినట్లును, ఇరువురు ప్రేమబద్ధులైనట్లును మనము చాలదినముల క్రిందటనే అనుకొంటిమిగదా. ఇంకెందులకు యోచించుచున్నావు?

కుటుంబ:—నేనేమియు చెప్పజాలను. దానిమనస్సునుగూర్చి తెల్పుటకు నా కట్టి స్వాతంత్ర్యమును లేదు. దానిని పిలచి నీవే అడుగుము. అని కుమార్తె కొరకు కబురుచేసెను. కమలయు మేనత్తను చూడగానే "ఓహో అత్తయ్యా ఇప్పుడేనా రావడం. బావా వాళ్లు అందరూ క్షేమమా? ఫ్యాక్టరీ పనులు చాల చురుకుగా జరుగుచున్నట్లు వినుచున్నాను. చాల సంతోషము.

సుందరమ్మ:—కోడలా! నీవు నిజముగ నాకు కోడలవు కాగలభాగ్యము ఎప్పుడు కలుగజేసెదవు? మా బావను గృహస్థునుజేసి మీ ఇరువురు సమస్త సౌఖ్యము లనుభవించుచు, మీద్వారా భగవంతుడు కొంతమేలును ప్రపంచమునకు కలుగజేయు నేకాంక్షించుచున్నాను. ఇద్దరు విద్యావంతులు. ఇద్దరు దేశకాల పరిస్థితుల నెరిగి మానవ ధర్మమునకు సోపాన ప్రాయములగు నూతన నూతన పద్ధతులను నెలకొల్ప

టకు సమర్థులు, విశ్వజనీన ధర్మమును ప్రస్తుత అవసర ధర్మానుష్ఠానములద్వారా పొందనవకాశమును జూపింపనేర్పరులు; అట్టి మీ రిరువురు దంపతులగుటకు నే కాంక్షించుచున్నాను.

కుటుంబః—అమ్మాయీ! మీ రుభయులు ఒకరి నొకరు ప్రేమించుకొనినది వాస్తవమే గదా? వివాహము చేసుకొనుటకు నీ కేల వింతఅనుమానము.

కమల:—మనసంఘమునందున్న పెద్దలోపమిద్దియే. వివాహములు కానంతమాత్రమున ఏదో గొప్ప లోపము జరిగినట్లు విచారించెదరు. నాకా పద్ధతి నచ్చదు.

సుందరమ్మ:—అయిన నీ వవివాహితగా నుండదలచితివను మాట! అమ్మా! ప్రాపంచిక వాసనల ననుభవించుచు ప్రాపంచిక రుచులలో కలిసి మెలసి తిరుగుచున్నంత కాలము నిష్కళంక బ్రహ్మచర్య మవలంబించుట దుస్సాధ్యమని పెద్దల అనుభవ ప్రమాణముల వలననున, నాగరిక దేశములయందు గాన్పించు లెక్కకు మిక్కిలియగు ఆర్ఫనేజిల మూలమునను మనకు స్పష్టము. నీరక్తనాళములయందు, భారతీయాంగనల ప్రత్యేక గౌరవస్థానమునకు మూలకందమగు పరమపాతివ్రత్య రక్తము ప్రవహించుచున్నది. అట్టి గౌరవమును కాపాడుట విద్యావతి వగు నీకు విధియని వేరే చెప్పనవసరము.

కమల:—ఏమీ! పురుషునకు సేవజేయుచూ దాస్యభావమును పూనుమనియా నీ కాంక్ష. అది నా మతము గాదు.

సుందరమ్మ:—చిన్నపిల్లవగు నీకు పాతివ్రత్య ధర్మము దాస్యచిహ్నమన్నట్లు స్ఫురించుచుండుట విచారము. పాతివ్రత్యము మోక్షద్వార స్వరూపమగు త్యాగస్వరూపము. సృష్టినియమముల ననుసరించి భరించు వస్తువు యెడల భరింపబడువస్తువు ప్రేమ విశ్వాసత్యాగములను చూపించుట ఆత్మోద్ధారక హేతువుగాదా? ఇట్టి పవిత్రగుణ విరాజితు లిందు అంతస్తు పొందుగౌరవము, పొందు పూజ్యత మహా యోగీశ్వరులు గూడ పొంద నవకాశము లేదని మన పెద్దల వచనము. అట్టిదానిని చులకనగ తూలనాడ జనదు.

కమల:—స్వార్థపరులగు కొందరు పురుషమ్మన్యులచే కల్పింపబడిన దీని నిట్లు ఇంతగా వర్ణించుట నాకు అసందర్భముగ దోచుచున్నది.

సుందరమ్మ:—ఓసి వెఱ్ఱిదానా! నీవేమియు మన భారతీయుల సంఘాచారములగూర్చి లోతుగా కించిత్తైన పరిశీలించినట్లు గాన్పించదు. నిజమే తెలియుటకవకాశ మెక్కడ? సమస్తవిధముల తన సంతానము యొక్క అభివృద్ధులను పాటించ బాధ్యతగల తండ్రి తన విధిని మీరి తనసౌఖ్యమును చూచుకొనుటలో నే లీనమైనయెడల ఆ సంతానముయొక్క స్థితి ఎట్లుండునో అట్టిస్థితిలో ప్రస్తుతమున్న మన సంఘము ఈ విధముగా గాక మరేవిధముగా యుండగలదు. ఉపనిషద్యుగము మొదలు పురాణయుగమువరకు, చివరకు కొన్ని వందల సంవత్సరముల క్రితమువరకు గూడ స్త్రీలను చూడుము! మనవారు మన స్త్రీలను బానిసలగా నుంచదలచిరో, లేక మాతృదేవతలగాను, అర్ధాంగలక్ష్ములుగను ఎంచి పూజించి, గౌరవించిరో తెలియగలదు. సృష్టియందే స్వభావసిద్ధముగా యున్న స్త్రీ పురుష స్వభావభేదముల ననుసరించి ఆయా విధాయకములకు స్త్రీ పురుషుల నిర్వహణ బాధ్యులనుగా జేసినట్లు ప్రపంచమంతయు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది.

నిజముగ స్త్రీజాతినంతయు బానిస స్థితియందు నుంచుటే హైందవులు ఆదర్శముగ నెంచినయెడల వేదములయందు స్త్రీలచే వ్రాయబడిన ఋక్కులుండుట సంభవమా? దానధర్మములను చేయుటకు పత్నీరహితుని కధికారములేదను శాస్త్రములు స్త్రీల నగౌరవపరచు సూచనలా?

కమల:—నీగొప్పలు చాలుగాని ఆ స్మృతిశాస్త్రములలో స్త్రీల కొక్కింతైనను భాగములు కల్పించిరా? అది వారి స్వార్థమునకు ప్రబలనిదర్శనముగాదా?

సుందరమ్మ:—ప్రత్యేక ధనావశ్యకములేని కాలములో పాడిపంటలచేతను ధనధాన్య సమృద్ధిచేతను గృహములే సత్రములుగనుండి స్త్రీలే గృహయజమానురాండ్రుగ నున్న కాలములో స్త్రీకి ప్రత్యేకముగ ఆస్త్యవసరము గాన్పించకపోవుటవల్ల ఈలోపము కల్గియుండవచ్చును. కాలానుసరణముగ తదావశ్యకత ఏర్పడినకాలమున మనస్మృతిని తప్పక పొందవలెను. పొందవచ్చును. కమలా! నీవు బాగా యోచించుము. నామాటను గౌరవింపుము.

కమల:—ఏమిటత్తా! నీధోరణి నాకేమియు తలకెక్కలేదు. వెళ్లి భోజనము జేయుము. క్లబ్బుకి వెళ్లి వచ్చెదను. అని లోనికి వెళ్లిపోయెను. తల్లి, దండ్రి, మేనత్త ముగ్గురు ఒకరిమొగ మొకరుచూచుకొనక మొగములను వ్రేలవైచుకొనిరి.

3

ఒకరోజు మధ్యాహ్నము కుటుంబరావుగారు, ఆయనభార్య రుక్మిణమ్మయు మేడమీద వసారాలో నిల్చొని అప్పుడే యూరేగి వెడలిపోయిన పెళ్లి పండుగ లనుగూర్చి మాటాడుకొనుచుండిరి. ఇంతలో బారిష్టరు కబురుద్దీనుగారి భార్యయు తనకుమార్తెయు అగు కమలమ్మ విసవిస మేడపైకి వచ్చుచుండుటగాంచి తల్లిదండ్రులు చకితులై ఏమమ్మా! ఒంటరిగ బిడ్డలనైన వెంటపెట్టుకొనక ఇంతదూరము వచ్చితివి? నీవంట్లోగాని, నీభర్తపిల్లల వళ్లల్లోగాని ఏమియు తొందరలు లేవుగదా? అని ప్రశ్నించిరి.

కమలమ్మ:—ఎవ్వరికీ ఏరోగమూలేదు. అతని చర్య అంతకంతకూ నాకు నచ్చుటలేదు. నేచేయు పనులన్నిటిలోను పాశకములలో పుల్లవలె ఏదోవిధముగా అడ్డుతగులుచు పరీక్షించుచుండును. అది నా స్వేచ్ఛకు నాఆత్మసాక్షికి భంగము. అందువల్లనే వచ్చివేసితిని.

రుక్మిణమ్మ:—అయ్యో! అన్నిట్లో నీకెంత దురహంకారమెందులకే. భార్యాభర్తలైనపుడు ఒకరి కింకొకరికి తెలియగూడని రహస్యము, లేమియుండునే!? ఎందుకువచ్చిన వివాహములు యివి? పిల్లలను ఏమిచేసితివి? నీదురహంకారము నీయందున్నమాత్రపు ప్రేమనుగూడ నశింపజేసినదే. మొట్టమొదటనుంచి వలదు వలదన్నను పుట్టుపూర్వోత్తరములు, వంశమర్యాదలు ఎరుగనివారితో వివాహసంబంధము పెట్టుకొనుట తప్పు. మంచివారైనంతమాత్రమున గౌరవార్హులేగాని ఇట్టిపద్ధతికూడదని చెప్పితినిగదా? వివాహమన్నప్పుడు కేవలము బొమ్మలాటలా? ఇప్పటిపద్ధతిప్రకారము ఈడువచ్చిన నీవు వరించి చేసుకొంటివి. ఇప్పుడు తిరిగి ఈతెప్పనేమిటి? అనిపల్కి కంగారు పడుచుండెను.

కుటుంబ:—అమ్మా! ఇప్పుడు నీయుద్దేశమేమి?

కమల:—"ఈ ఉద్దేశమునకేమున్నది వివాహవిచ్ఛేదన మొనర్చుకొనదలచివచ్చితిని" ఆపల్కులువిన్న తల్లిదండ్రులనడుము నటుక్కుమన్నది. కళ్ల నీళ్లు క్రమ్మినవి. తమ ఏకమాత్ర ముద్దుబిడ్డ ఇవ్విధముగ తన జీవితమును ఇంకొకరిజీవితమును బిడ్డలజీవితములను అధోగతికి ముంచుకొనుచు ముంచుచుయున్నదని తెలియుచున్నప్పుడు వారివలన కీర్త్యపకీర్తులు అనుభవించు తల్లిదండ్రుల ఆరాటము వేరె దెలుపవలెనా? కుటుంబరావు అచ్చట నిల్వలేక క్రిందకు వెడలిపోయెను. అన్నిటిని భరించుటకు తల్లి భూదేవతంబోలిన మాతృదేవతగాన విచారముతో మందలించుచూ "కమలా! నీవు ముందువెనుక లారయక నీ అంతస్తును, నీవిధాయకమును, నీగౌరవమును, నీవంశగౌరవమును కించిత్తైన దలపక ఇచ్చవచ్చినరీతిని పశుచర్యననుకరింప ప్రయత్నించుచున్నావు. నీవివాహము చిన్నప్పుడు జరిగిన ఒకవేళ పరిణయవరునికి తల్లిదండ్రులనగు మేము ఈయజాలమైతిమను నిందకు గురియైన గాగలము.

యుక్తవయస్సువచ్చి మంచిచెడుగుల తారతమ్య మెరుగ నేర్చుగలిగి ఒకరికొకరు ఆధీనులైనట్లు ప్రమాణ వాక్యములద్వారా మనోవాక్కాయ కర్మలా పరస్పర విశ్వాసులుగా మెలంగ నియమించుకొన్నప్పుడు ఇట్టి విచ్ఛేదములకు ప్రయత్నించుట అతిఘోరము. ఇక ప్రపంచమున సత్యమునకు వాగ్దత్తమునకు విశ్వాసమునకు స్థానములేనట్లు ఈచర్యలమూలమున స్పష్టమగుచున్నది. మాయిచ్ఛకు నీవు వ్యతిరిక్తవుగా మెలగుచుంటివని నీవు మాకుమాత్రపుగావని ఎప్పుడైన తలచుటకు ప్రయత్నింతువా? నీబాగుకోరకే ఎల్లప్పుడు ప్రయత్నించుచు నిన్నేవిధముగనైన సక్రమమార్గమున త్రిప్పు ప్రయత్నింతుము. ఆవిధముననే నీవును నీకోపమునుమాని నీభర్తను నీభర్తగాదని తెల్పసాహసించక ఆయన యోగక్షేమములే మనమున కోరుచుండుట నీవిధాయకము. కీర్తికరము" ఇట్లు తల్లిపల్కుచుండగా కుటుంబరావు తిరిగి కుమార్తెవద్దకువచ్చి బుజ్జగింపు మాటలతో "తల్లీ! మీఅమ్మ చెప్పినట్లునడచి కీర్తి గాంచుము. లోపాలోపములు మానవులకు సహజములు. అందులో నీవుచెప్పినలోపము బొత్తిగ నగుబాటుపాలౌదువు, గీతలలో "స్త్రీషుదుష్టాసువార్ష్ణేయ జాయతే వర్ణసంకరః" అని చెప్పబడినట్లు సంఘమునకు పునాదులగు స్త్రీలప్రవర్తన కళంకితమైనయెడల వర్ణము అనగా ప్రత్యేకజాతులుగాక మానవజాతియంతయు సంకరమగును. సంఘపవిత్రతకు స్త్రీపురుషులు యిర్వురు సమానబాధ్యులైనప్పటికి పురుషుడు సృష్టికి కేవలము బీజస్వరూపుడేగాని దానిని ధారణచేసి పవిత్రస్థితియందుంచి పెంచి దృఢమైన పునాదులమీద పోషించి మానవప్రపంచమున కప్పచెప్పవలసిన బాధ్యతంతయు స్త్రీదై యున్నది. నీవును నీపవిత్రతను మాత్రము ఏమియు సళ్లించుకొనక కాపాడుకొనుచుండిన నీకును సంఘమునకును కీర్తికరము. మామాటలను మన్నింపుము. ఒడలున రక్తబిగి తగ్గినవెనుక నీవు మిగుల పశ్చాత్తాపపడవలసియుందువు. సద్గుణరాసియు నీక్షేమకాంక్షియు అగు నీభావను నిరాకరించి ఆతనిని నేటివరకును ప్రపంచసౌఖ్యవిరహితుడగు విరాగినిగా జేసితివి. చేసికొనిన ఇతనినైన సరిగచూచి సుఖింపుము. అనవసరకోపము నుజ్జగింపుము. కోపము మంచిచెడుగుల గాంచనీయదు. నామాటవిని నమ్ములను అప్రతిష్టపాలుగానీక నీవు ప్రతిష్టను గాంచుము.

కమల:—ఎక్కడున్నను నాకు వ్యతిరేకపరిస్థితులే కలుగుచున్నవి. కానిండుచూతము. రెండురోజులైన అన్నము పెట్టెదరా? లేక హోటలునకు వెళ్లమనెదరా? అని తీక్షణముగాబల్కి తనవెంట తెచ్చుకొన్నపెట్టెను సవరించుకొనుచుండెను.

౪

"నాయనా! నీవెన్నిదినములీవిధమున కాలక్షేపము చేయుదువు? ఆకమల ఏలాగు వివాహయోగ్య కాదుగదా. నీవెందులకు వివాహము చేసుకొనకూడదు. ఇప్పటికే అనేకమంది తమ కన్యలనిత్తుమని కబురులంపుచున్నారు. ఏమి మాట్లాడవు?" అని సుందరమ్మ కుమారుడగు ఆనందరావుతో బల్కెను. అతడును చిరునగవు మొగమునకొక్కింత వన్నెనొసగ "తల్లీ! సకలజ్ఞవగు నీకు నేను తెల్పవలసిన దెద్దియు లేదు. మనస్సు ఎప్పుడైతే ఒకరియందు లగ్నమాయెనో అప్పుడే వివాహమైనట్లుగదా! ఆవివాహము ఆజన్మాంతము ఇరువురను బంధించునుగదా. విధికృతముగ ఎవ్వరైన మరణించిన అప్పుడు వారిష్టమువచ్చినయెడల వేరొకరిని కాదని నింకొకరిని, నింకొకరిని కాదని వేరొకరిని ప్రేమించుట నింద్యమును ఆత్మవంచన హేతువగు చాంచల్యమునకు దోహదము కాదా? ఒకరివలన తప్పున్న రెండవవారు ఆతప్పు దిద్దుబాటునకు వచ్చువరకు ఎదురుచూచుచు అనుభవించవలసినదేగాని కాలము వెళ్లిగా ప్రజలందరు పురికేనిచారముకన్న సులభముగా ఈదాంపత్యమాత్రమును త్రెంచిన అధర్మమునకు భంగము కాదా? భగవద్భక్తునకు ప్రత్యామ్నాయముగు మానవసేవను చేసి ధన్యుడనగుటకును నేనిట్లు వ్యాసనిర్ణైవ తెలుసుకొని కొంతకాలమునకైన కమల తనజీవితమును పశ్చాత్తాపాగ్నిలో బడవైచుకొని పవిత్రవంతి మొందుచుకొనుటకును అవకాశము లేర్పడుచున్నవి. కాన నీవింక విచారించకుము." అని పల్కు

కుమారునివాక్యములకు బదులాడ నేరక, "నాయనా! అటులనే కానిమ్ము. నిన్నీశ్వరుడు దాశీర్వదించును గాక" అని దల్లిపలుకుచుండగా, ఒక జవాను పరుగెత్తుకొనివచ్చి "బాబుగారూ! చిన్నబాబుగారు సైకిలు మీదనుండి క్రిందబడి పెద్దగాయము తగులగా నాన్నగారు పెద్దాసుపత్రికి తీసికొని వెళ్లినారు. మీకీసంగతి జెప్పి అమ్మగారితోసహా మిమ్ములను రమ్మని చెప్పుచున్నారు. కారు వీధిలోనున్నది." అని పల్కగానే తల్లి కుమారులిద్దరు ఏమియుతోచక కంగారుతో ఆసుపత్రికివెళ్లి చూచి అక్కడిస్థితి మరేమియును ప్రమాదావస్థలోలేదని తెలిసి శాంతించిరి. అక్కడికి వచ్చిన డాక్టరుగారితో మన ఆనందరావుకు ఎక్కువ స్నేహముగాన అతనితో ఏమేమియో మాటాడుచు ఆస్పత్రియంతయు చుట్టుచుండెను. ఆనందరావుకంట్లకు ఏమిదృశ్యము గాన్పించినదోగాని అకస్మాత్తుగ నిల్వబడి "డాక్టర్! ఆమెఎవరు? ఏమిజబ్బు?" అని ప్రశ్నించెను.

డాక్టర్:—ఆమె తనపేరుగాని తనవూరుగాని తెల్పజాలననియు ఒక దిక్కుమాలిన వనితననియు మాత్రము జెప్పినది. ఆమె తనచరిత్రను ఎంతమాత్రము బయటకుదెల్ప నిచ్ఛగించనట్లు తోచుచున్నది. ఆమెకు గుండెజబ్బు, గర్భాశయసంబంధమైన ప్రబలరోగములు కొన్నిగలవు. బహుశా అది కుదిరేజబ్బు గాదు. మనిషినిచూచిన గొప్పకుటుంబములో పుట్టి పతితయైనట్లు తోచుచున్నది." ఆనందరావు ఆమాటలువిని యొక దీర్ఘనిశ్వాసమును విడిచి "ఆమెను నేనెరుగుదును. కొంతసేపు మాటాడివచ్చెదను. నీవు వెడలుము" అనిపల్కి మెల్లగ వణకుచున్న పదములతో మంచము సమీపమున నిల్వబడి మెల్లగా కమలా! అని పల్కరించెను. ఆమెయు త్రుళ్లిపడి దుఃఖమును పట్టజాలక శరీరస్మరణలేక ఉన్నతావును గమనించక లేచి అతని పాదములపైబడి బావా! అపరాధిని పాపిని క్షమించుము. నీవే నాపాలిట పతితపావనుడవు. అని పల్కి వెక్కి వెక్కి ఏడువసాగెను. అతడెంత ధీరుడైనను అక్షణమున తనకంటినుండికూడ రెండు కన్నీటికణములను రాల్పకుండ నుండజాలకపోయెను. వెంటనే ఆమెను లేవనెత్తి మంచముపై పరుండజేసి "కమలా! విచారించకుము; జీవులు కర్మానుగతులు. జ్ఞానఖడ్గముచే తన్నెదుర్కొనిన సంకటపథములను సుకరముగ జేసుకొనుట ఉత్తమ పురుషలక్షణము. నీవెప్పుడైతే పశ్చాత్తాపాగ్నిలోబడి సంస్కరింపబడితివో అప్పుడే నీజన్మము అగ్నితప్తమైన సువర్ణమువలె కళంకరహితమైనది. నీస్థితి ఇంత హైన్యదశకు రాగతమేమి? మాకు చాలదినములనుండి నీసంగతు లేమియు తెలియుట లేదు. నీరెండవవివాహము వరకుమాత్రమే నాకు తెలిసినది. ఆడాక్టరు [illegible] ఎక్కడున్నాడు? నీబిడ్డ లెక్కడ?

కమల:—నేనా కథనములను తలచిన నాగుండెలు వ్రక్కలగుచున్నవి. అతడు అకస్మాత్తుగ నాకు తెలియకుండ వేరొక యువతినితీసికొని ఏదోచదువనెపముపెట్టి ఇంగ్లండు వెళ్లిపోయినాడు. నావద్దనున్న ధనమంతయు వ్యయముకాగా దయామయులగు నాతల్లిదండ్రులమనముల నొప్పించి పాపార్జనను చేయజాలక కష్టపడుచు క్రైస్తవులన్న ధర్మమా అని బిడ్డలను ఆర్ఫనేజిలో అప్పజెప్పి నాశరీరమున దుర్గంధబలముకాగా ఇచ్చటికి వచ్చిచేరితిని. ఇక నేను భూమిమీద బ్రతుకజాలను. నారోగముకూడ నాకను గుణ్యముగానేయున్నది. అంత్యకాలమున నీదివ్యదర్శనముచేసి నిన్ను క్షమింపవేడుకొని నిశ్చింతగ ప్రాణము వదలనవకాశము కల్పించునాశతో ఈయూరికి వచ్చితిని. భగవంతుడు అన్నివిధముల నన్ను దయతోనను నిత్యము చూచుచున్నాడనుటకు ఈనీదర్శనమే నిదర్శనము. నాసహవాసదోషములు నానవనాగరికతా దర్పములకు దోహదమొసగ్గ మీఉదాత్తధనులు మీ నీతివాక్యములు బూడిదలోబోసిన పన్నీటివలె నిరర్థకమై నాజీవితము అధోగతికివచ్చినది. కడసారి నీద్వారా భగవంతుడు తన దివ్యదర్శనమును నాకు గాన్పింపజేసి నాజన్మమును ధన్యముజేసినాడు. ఆనందం! నీవు నాపాలిట ఆనందధాముడవై, ఆనందజ్యోతివై బ్రహ్మానంద సంధానమొనగుచున్నావు. నీవు క్షమించితి ననకున్న ఈప్రాణిబోదు. నీజీవితమును సుఖవిదూరము చేసిన పరమపాతకిని. అయినను నీవు ధన్యుడవు. నా అంత్యకాలమున నిన్ను గాంచిన నేను ధన్యను, నీయట్టి ఉన్నతాత్మునిగాంచిన నీజననీజనకులు ధన్యులు. నీదేశము ధన్యము" అని పల్కుచుండగానే ఆవేశముచేత అకస్మాత్తుగ గడియారమాగినట్లు ఊపిరాగిపోయెను. ఆనందరావు నిశ్చేష్టుడై ప్రాన్పడి కొంతవడి నట్టె నిల్వబడిపోయెను.

భిక్షుక స్త్రీ

శ్రీమతి అండలూరి సుబ్బలక్ష్మిగారు

"ఆడవాళ్లకు కూడా ఒక పత్రిక పెట్టారు, చిన్నా పెద్దా యావన్మందీ కూడా దాంట్లో వ్రాస్తున్నారు. ఏడోక్లాసు చదువుతూ స్కూలులో చాలా ప్రయిజులు పుచ్చుకొంటూ, అనర్గళంగా భాగవతము, రామాయణము చదవగల నీవు ఏదైనా ఒక కథ వ్రాశేందుకు ప్రయత్నించకూడదా చెల్లీ" అన్నాడు మా అన్నయ్య. యుక్తవయస్సు వచ్చేవరకే స్కూలుకి పంపి, చదువు చెప్పించడమే, మహోపకారంలా తలచే తల్లి తండ్రులచాటున పెరిగే హిందూబాలిక, ఏం కథలు వ్రాయగలుగుతుంది? చిన్నపిల్లని లోకానుభవం లేనిదాన్ని, నేనేమి కథ వ్రాయగలనని హృదయంతరిచి చూచుకున్నాను. నా జీవితంలో అనుభవానికి వచ్చిన ఘట్టం స్ఫురించింది. అదే చెబుతాను వినండి.

మాయింట్లో ఉన్నవాళ్లం, నేను, మా అన్నయ్య, మా అమ్మ, మా వదిన అంతే. మాకుకొంచెం భూవసతి ఉంది. ఒక స్వంత యిల్లు, కొద్దిగా రొక్కం, దానా దీనా కాస్త సుఖంగానే కాలక్షేపం చేస్తున్నాము. మా అన్న బి. ఎ. ప్యాసై కూడా ఉద్యోగం చెయ్యడు. యింతకూ చేస్తానంటేమాత్రం యీరోజులలో దొరికే దెక్కడ. అతనికి ఆంగ్లభాషఅంటే అభిమానం మెండు. ఆంగ్లంలో కవిని కూడా అవుదామని అతని ఆశయం. నిత్యం గదిలో తలుపులుమూసుకొని కూర్చొని, ఆంగ్లకవులువ్రాసిన గీతాలు బిగ్గరగా దొరల ఫక్కీని చదువుతూ ఉంటాడు. బజారునుంచి ఏదైనా వస్తువు తెచ్చిపెట్టాలన్నా, యింట్లో కాస్త అస్వస్తతగా ఉంది డాక్టరునేనా పిలువమన్నా, మనం ఎంత కేకలువేసి పిలిచినా, గిడామన్నా పలుకడు; బుఱ్ఱ బద్దల కొట్టుకొని చచ్చినా తలుపు తీయడు. ఇహ మా వదిన, యీవిడ ఉత్తిరోగాలకుప్ప—సంవత్సరం పొడుగునా మూలుగుతూనేఉంటుంది. అంచేత మా అమ్మకు అడతోడు చిన్నమొగతోడు కూడా నేనే.

పగలల్లా నేను బడిలోగడిపి సాయంకాలం యింటికిరావడం. చీకటిపడగానే మేమంతాభోజనాలుచేసి, అన్నయ్య మినహా, గదిలోకిపోయి పక్కల్లోపడుకుంటాం. మా దొరగారు, రాత్రి పదిగంటలు వరకు ఏవేవో ఆంగ్లపద్యాలు చదివి అలసిపోయి ఇంట్లోకివచ్చి వదిన్ని లేపి, పీటేసుకొకూచోమని, కాస్త నువ్వుకులాసాగా బాతాఖాని చేస్తూఉంటే, నేనువడ్డించుకొని తినేస్తానని, అన్నం తనే పెట్టుకొని తినేసేవాడు; మొదటే చెప్పాగా ఆతనివన్నీ దొరల పద్ధతు

లని. రాత్రియిల్లాగడిచేది, నాకు తెలివి ఉన్నంతమట్టుకు.

ఆ వేళరాత్రి మేము భోజనాలుచేసి గది లోనికిపోయి పండుకునేవేళఅయింది. అవి చలిరోజులు, పండుగు ముందుకూడాను. వీధిలో ఒకకేకవినబడ్డాది, అన్నంకోసం పరితపించే ఒక జీవిది, సంగీతంలా. ఆ కేక లోనిఅసహాయత, దీనత్వం, వేదన నా లేతగుండెల్లో జాలిని కదిపాయి. ఆమెను పిల్చి ఆనాడు మాయింట్లో మిగిలిన అన్నం పెట్టాను. పాపం ఆ విడ ఎంతోసంతోష ముతో 'అమ్మా! తల్లీ! నీకు చాలామంది పిల్లలు పుడతారు' అంటూ ఒకవిధమైన యాసతో, దీవించి వెళ్లిపోయింది.

మర్నాడు రాత్రికూడా ఆవిడ వస్తుందని నాకు తెలుసు. అంచేతనే ఎసట్లో బియ్యం పోసేటప్పుడే, ఎక్కువ పోశాను. అనుకొన్నట్లు రాత్రితొమ్మిదిగంటలవేళఅయినా సరికల్లా 'పుణ్యతల్లి! అన్నంపెట్టవమ్మా!' అంటూ హాజరైంది ఆవిడ. అల్లా జాలిగా కేకవేస్తే నాప్రాణం కొట్లాడేది. ఆ కేకలోని జాలి, వీధిలో ఉన్నవారిఅందరిహృదయాలకు అందదుకామోసు, లేకపోతే మరెవ్వరూ పిల్చి అన్నం ఎందుకు పెట్టరు?

ఇల్లా ప్రతిరోజూరాత్రి ఆవిడ వస్తూ ఉంటే అన్నం పెట్టడము నా కొక అలవాటై పోయింది. ఆవిడయెడల నాకొక సోదరీభావం కూడా ఏర్పడ్డాది. మాఅమ్మమాత్రం 'రోజూ మధూకరం పెట్టే వాళ్లని ఎక్కడా చూడమే, ఎప్పుడో అన్నం మిగిలిపోతే యింత పడేస్తారు గాని' అనేది. నేనుమాత్రం ఎవరి కడుపులోనూ అన్నం ఉట్టికట్టుకు ఉండి పోదు; యింతకు నాలికదాటితే నరకమేను, బీదల కింత పడేస్తే యిహంపరం కూడాను అంటూ ప్రతిరోజూన ఆవిడకు తప్పకుండా అన్నం పెట్టేదాన్ని.

ఈ రీతిగా కొద్దిరోజులు గడిచాయి. ఆరాత్రి చలి చాలా జాస్తీగాఉంది. భోజనాలైయాక, ఆ భిక్షుకస్త్రీకోసం, సిబ్బిలో అన్నంపెట్టుకొని, వీధి తలుపుతెరచి సావిట్లో కూచున్నాను. నిత్యంవచ్చేవేళ తప్పిపోయింది, ఆవిడ రాలేదు. పదిగంటలు కూడా కొట్టారు. ఇంకా రాదేమి? చలిలో ఎంత సేపని కూచుంటా? నిద్రకూడా వస్తున్నాది. ప్రాణం విసిగి తలుపు వేసుకొని గదిలోకి పోయి పండుకున్నాను. ఉదయాన్నే మా అమ్మచేత చీవాట్లు 'ఆ ముండ రానులేదు చెయ్యాలేదు సిబ్బెడు అన్నం దిబ్బచేరింది' అని. పాపం! ఆవిడ ఏంచేతరాలేకపోయిందో? వంట్లో బాగులేదేమో? అని అనేక విధాల నామనస్సు కళవళ పడ్డాది.

ఇంతట్లో పండుగదినాలు దగ్గరకు వచ్చాయి. ఊళ్లో ఎక్కడచూచినా యిళ్లకు సున్నాలు వేసుకొనేవారు, తలుపులకు తారురాసుకొనేవారు, గుమ్మాలకు పసుపు రాసి బొట్టుపెట్టుకొనే వారును, కొత్తబట్టలు కుట్టించుకొనేవారు. ఒకవిధమైన నూతనోత్సాహముతో పండుగదినాలు వచ్చేశాయి.

ఎక్కడచూచినా పేకాట హడావిడి రేగింది. మాయింట్లో కూడా మా అన్నయ్య, మేడ మీద అద్దెకుఉన్న బడిపిల్లవాళ్లు పగలల్లా ఆడడమే కాకుండా రాత్రిభోజనానంతరము మావీధి అరుగుమీద దీణివేసి పదకొండు గంటలరాత్రిఅయ్యేవరకు అదే పేకాట. పండుగదినాల్లో పేకాడడము దేశంపొడుగున ఒకరివాజుఅయిపోయింది. పండుగ దినాలంటే ఒక దానధర్మం చేసుకోనేందుకు పర్వదినాలుకాని, బేస్తు మీద బేస్తు పెట్టి, నిద్రాహారాలు మాని, యిల్లు వళ్లు గుల్ల చేసుకోనేందుకుగాదు. ఆమొగాళ్ల కర్మం మొగాళ్లదికాని ఆడవాళ్లకి అదేపాడుబుద్ధి. నాస్నేహితురాళ్లు, ఎందరో ఆడపిల్లలు ఆ పండుగ రోజున మాయింటికివచ్చి పేక ఒకటి తెచ్చి, బిస్కత్తులుకాచి, పిప్పరమెంట్లుకాచి, పేకాడుకుంటాము రమ్మనమని పీక్కుతిన్నారు. నేను మాత్రం తలంటి నీళ్లుపోసుకొని, మా అమ్మయిచ్చిన కొత్తబట్టలు కట్టుకొని, ఏదేనా కొనుక్కోమని మాఅమ్మ యిచ్చిన రెండు అణాలు జేబులోపెట్టుకొని, బుట్టలో బియ్యంపోసుకొని, గుమ్మం దగ్గర కూర్చొని, వచ్చిన ముష్టివానికల్లా పిడికెడేసి బియ్యం పెడుతూ ఉదయంఅంతా గడిపాను. మధ్యాహ్నము, పిండివంటలతో భోజనము చేసి, వీధిసావిట్లో ఖర్జూరపుచాప వేసుకొని కూర్చుని, పోతన్నగారిభాగవతంతీసుకొని గజేంద్రమోక్షంచదువుతూ గడిపాను. లా 'వొక్కింతయులేదు' అన్న పద్యంచదివినప్పుడు ఆ భిక్షుకస్త్రీ నాహృదయంలో తోచింది. ఏమయినదో! కేకై నావినపడలేదు వీధిలో, ఈ పండుగ మూడురోజుల నుంచీ కూడాను. ఈరోజుల్లో ఆవిడగానివచ్చిఉంటే అన్నంతోపాటు పిండివంటలుకూడా పెట్టి ఉందునే?

పండుగ మూడురోజులు కులాసాగా గడిచాయి. ఆవేళ కనుంపండుగ. రాత్రిభోజనాలైయాక గదిలోకిపోయి మేమంతా పండుకున్నాము. నాకుమాత్రం నిద్దురరాలేదు. ఎంతప్రయత్నించినా కన్నేనాబరువెక్కలేదు. పదకొండుగంటలుకొట్టారు. అంతవరకు వీధిఅరుగుమీద పెనుప్రళయముగా జరిగిన పేకాటఆపివేసి ఎవ్వరిమానాన్నవారు వెళ్ళిపోయారు నిద్రపోయేందుకు. నాకు యింకా నిద్రరాలేదు. ఆ మర్నాడు మా బడికి దొరసానమ్మవచ్చి తణిఖీచేస్తుంది. అంచేత నేను పాఠాలన్నీ మనస్సులోనే, నెమరువేసుకుంటున్నా, నిద్రరాలేదు కాబట్టి. కొంతసేపటికి మా వీధిఅరుగుమీద మూలుగు వినబడ్డాది. క్రమేణా అది ఏడ్పుగామారింది. ఆ కంఠం చిరపరిచితమైనదే. భిక్షుకస్త్రీది. ఆమె కంఠమే అంత మధురముగాఉంటుంది. నేను పోల్చుకొని తగ్గిఉన్న దీపం హెచ్చుచేసి, వీధిలోనికి తలుపుతీసుకు వెళ్లడానికి భయపడి, గదిలోకిఉన్న కిటికీతలుపు రచి, 'ఏమమ్మ యిన్నాళ్ళు ఎక్కడ? ఎందు కల్లాఏడుస్తావని' ప్రశ్నించా. ఆ భిక్షుకస్త్రీ నిండావేసుకొన్న ముసుగు తొలగించి, వెక్కివెక్కి ఏడ్వటం ప్రారంభించింది. ఎంత చక్కని ముఖం! చక్కనివాళ్ళకుకూడా దరిద్ర ముం

టుందా అనుకున్నా నేను. ఏమిటికథ అన్నాను. తనకథ యీ విధంగా చెప్పింది.

'తల్లీ! నేను ఒక మాహమ్మదీయస్త్రీని. చిన్నప్పుడే తల్లితండ్రులు గతించారు. నాకు యుక్తవయస్సువచ్చేవరకు నా పినతండ్రి పెంచి, ఒక అభాగ్యునికి నన్నుయిచ్చి పెండ్లి చేశాడు. నా భర్త కుట్టుపని చేసేవాడు. వచ్చిన డబ్బంతా అలిసి త్రాగుడుక్రింద వినియోగమయిపోయేది. దరిద్రంలో మేము కుళ్లిపోయేవారము. ఇంతట నాకు యిద్దరు పిల్లలుకలిగారు. నన్నూ పిల్లన్ని అతను పోషించలేక, మమ్ములను విసర్జించేసి, రంగం వెళ్లిపోయాడు. నాడుమొదలు నేను బిడ్డలు పగలల్లా ఉపవాసము చేస్తాము. రాత్రి నేను మాత్రము పైకివచ్చి వ భూకరముచేసుకొని, ఏతల్లిహృదయమేనా కరిగితే నేను యింతతిని పిల్లలకు పెడతాను. లేకపోతే మేము తల్లి ముగ్గురము నిరాహారమే. కన్నతల్లీ! నీవు ఆమధ్య ప్రతిరోజూ పెట్టడముచేత, మేము సమృద్ధిగా తిని సంతోషింపగలిగాము. కాని ఒకరోజున చేతిపిల్లకిజబ్బు చేయబట్టి రాలేకపోయాను తల్లీ! ఇంతపండుగ వచ్చింది, యీమూడురోజులు అరుగుమీద మొగవారంతా పేకాటఆడుతున్నారు. నేను వేచివేచి వెళ్లిపోతున్నాను తల్లీ! తిండి లేక మలమలమాడి జీవాలేనా విసర్జిస్తాము గాని, మొగవారియెదుట పడముఅమ్మా! ఈ పండుగ మూడురోజులు మేము ఉపవాసాలే చేస్తున్నాము చల్లనితల్లీ! ఈరోజున నా కష్టములో బాధ చెప్పుకొనేందుకని వీధిలో చీకటిలో పేకాట అయిపోయేవరకు ఉండి, యిప్పుడు యీ అరుగుమీదికివచ్చి, నిశ్శబ్దంగా ఉండటంచేత, నీవు నిద్రించిఉంటావని తలచి, దుఃఖంపట్టలేక ఒకమారు యిక్కడ ఏడ్చి వెళ్లిపోదామని అనుకున్నాను. ఇంతట నీవు చల్లగా పిల్చావుతల్లీ!' అంది.

నాకు శరీరములో ఒకవిధమైనకంపం కలిగింది కథవిన్నాక. చిన్నపిల్లని, అస్వతంత్రురాలిని, అర్ధరాత్రివేళ ఇప్పుడు నేనీమెకు ఏమి సహాయముచేయగలనని అనుకున్నాను. నా హృదయంలో మెరుపులా ఒకటి మెరిసింది. మాఅమ్మ నాకు పండుగలో కొనుక్కొనితినమని యిచ్చిన రెండణాలు నా జేబులోనేఉన్నాయి. అవితీసి ఆ విడ చేతిలోపెట్టి 'అమ్మా! యిది పెట్టేపమేనా కొని నీవు నీపిల్లలు యీరాత్రితినండి. ప్రతి రోజునా వస్తూఉండు, నేను నీకు తప్పక అన్నంపెడతాను. ఇకమీదట యిక్కడ పేకాటకూడా ఎవ్వరూ ఆడరు'అని చెప్పాను. ఆ కిటికిలోంచి ఆమనిషి చేతులతో నాబుగ్గలు ముద్దుపెట్టుకొని, 'యింత చిన్నపిల్లవైనా, ఎంత ధర్మబుద్ధి, చల్లనితల్లీ! నీది' అంటూ ఆనందముగా వెళ్లిపోయింది.

దేశంపాడుగురా యిల్లాంటిభిక్షుకస్త్రీలు ఎంతమందిఉన్నారో! మూడురోజులపేకాట, ఒకమనిషి మూడుప్రాణాలుతీసింది. యిల్లాంటి ఎందరన్నా రుగనిఆడవాళ్ళని వీధిపడకుండా కాపాడుకోలేనిదేశం ఏందేశం ?

లేడీ ఎరిస్కిను (మదరాసు గవర్నరుగారి సతీమణి) మదరాసు

అఖిలభారత మహిళా సభను దర్శించుట

అరవిందము

ఏ. వి. రెడ్డిగారు

కమల నిష్కళంకహృదయ ఆశు సూక్ష్మగ్రాహిణి ఆనందాలంకారములకు నిధి. ఎల్లప్పుడును చిరునగవు లామె మోమున చిందులు త్రొక్కుచుండును. కోపమనునదెట్టిదో నామె యెఱుంగదు. సుకుమారి స్థిర చిత్త.

తండ్రిపేరు కోటీశ్వరుడు. అగర్భ శ్రీమంతుడు. ఎల్లప్పుడును ధనధాన్యములతో తులతూగుచుండును. కులమునకు కమ్మ. వీరిగ్రామము కపిలేశ్వరం. కోటీశ్వరుడుగారికి పెద్దదొర. గ్రామమునందలి కమ్మ దొరలెల్లరు తాను చెప్పిన చొప్పున నడచుకొనవలయును.

తనయునంగు పుత్రికయగు కమలను విద్యాబుద్ధుల యందుత్తమురాలిని జేయవలయునని యాతని కెల్లప్పుడును గొప్ప కోరిక. ఒక్కగా నొక్కకూతురు. అతి గారాబముతో పెంచుచుండెను. కోటీశ్వరుడు విద్యా విహీనుడైనను ప్రాపంచిక వ్యవహారముల యందతి నిపుణుడు. అనేక విషయాలయం దభిరుచి మెండు. ఇంట నొక పండితోత్తమునిచే కూతునకు విద్యా బుద్ధులు నేర్పించుచుండెను.

పదునొకొండవయేట గుంటూరునందలి జాతీయ పాఠశాలయగు శారదానికేతనమున కామెను పంపించెను. కమల సూక్ష్మగ్రాహిణియని ముందే చెప్పియుంటిమి. పాఠశాలకుపోయిన కొలదిదినములకే తన నైపుణ్యమును వెలిబుచ్చుచు తోడిబాలికలను మించి, విద్యయందును నడవడికయందును ఉపాధ్యాయుల మన్ననలకు పాత్రురాలయ్యెను. సంగీతమామె సొత్తు. కంఠము కోకిలను ధిక్కరించును.

సంవత్సర మాకరువాయెను. వేసవికాలపు సెలవులు. కమల తండ్రిగారిచే పంపబడిన బంధువునితో కలసి స్వగృహము చేరెను.

* * *

కమల కిప్పుడు పండ్రెండువత్సరములు ప్రాయం. రజస్వలానంతరము ఇంటియొద్దనే, వచ్చిపోవు చుట్టాలతో ముచ్చటగా కాలము బుచ్చుచుండెను.

మండు వేసంగులప్పుడు శ్రీరామనవమి ఉత్సవములు చెలరేగుచుండెను. వీథులన్నియు పందిళ్లతోను తోరణములతోను అలంకరింపబడియెను. వీథివీథుల నాటకములు, హరికథలు విరివిగా జరుగుచుండెను. అంగనలు వీథివీథుల దిరిగి యానందించుచుండిరి. ఒక నాటిరాత్రి కమల తోడిచెలియలతోగూడి నడివీథి లోని శ్రీరామాలయముదగ్గర నారాయణదాసుగారు చెప్పుచున్న హరికథను వినుటకై పోవుచుండెను. త్రోవలో నెవరో నలుగురు యువకులు వారికెదురుగా వచ్చుచుండిరి. వారిలో నొకడు "ఆమె మాదొర వారి కమల" యని మెల్లగా బల్కెను. ఆపల్కులు కమలయొక్క కర్ణపుటములలో ప్రతిధ్వనించెను. ఆశ్చర్యమున కనులు మిరుమిట్లు గొల్పెను. తదేక దృష్టితో నాయువకుని వీక్షించెను. హృదయము చలించెను. మోమునందొక వింత తేజస్సు విజృంభించెను. ప్రణయమొక్కొక్క మొలకెత్తెను. దేహము మాత్రము తోడివారితో పోవుచుండెను గాని, మనస్సంతయు నాయువకునియందే లగ్నమై పోయెను. కర్ణరసాయనమగు దాసుగారి హరికథ యందు ప్రీతిలేదు. చెలులకు సాకుచెప్పి గృహాభిముఖు రాలయ్యెను. తన గదిలోనికిబోయి తలుపులు బిగి యించి పాన్పుపైబరుండి ఆయువకుని ముఖారవింద మునే మనస్సున జిత్రించి పొంగి పొరలు ప్రణయాం బుధిలో తేలిపోవుచూ, పూవిలుకుని వాడితూపులకు తాళజాలక క్రుంగి కృశించి ప్రక్కపైనే ఉన్మత్తయై నిదురబోయెను.

* * *

వెంకడు దొరవారి పెదపాలేరు. ఏటేట దొర వారికొక కిర్రుచెప్పులజోడు బహుమతి చేయుట వెంకనికి మామూలు. ఈయేడాని కుమార్డు కాంతయ్య 'ఇంటరుమీడియట్' పరీక్షయందు తీర్ణుడగుటంజేసి అమితానందముతో వానిని దొరవారికి చూపించు నిమిత్తము వెంటనిడుకొని, తానే స్వయముగా తయారుచేసిన కిర్రుచెప్పులజోడును చేతబట్టుకొని దొరవారి దర్శనార్థమై పోయెను.

♦ ♦ ♦

దొరవారు కాఫీవగయిరాలు పాటించరు. పాలు పెరుగులాయన కమిత ప్రీతి. తొమ్మిదిగంటల ప్రొద్దెక్కెను. అప్పుడే పెరుగన్నం పూర్తిగా భుజించి గట్టున త్రేన్చుచు, లోగిటి ముందటివరండాలో పడకకుర్చీమీద పరుండెను. వెంకయ్య అతి వినయముతో దొరవార్కి నమస్కరించెను. కాంతయ్యయు నట్లే గావించెను. దొరవారు సంతోష పూర్వకముగా వందనములనందుకొని, "ఏరా వెంకడూ! మీవాడేమి చేస్తున్నాడు" అని ప్రశ్నించెను. "సిత్తం మావోడు ఎప్ యే పాసయినాడట బాబూ! దొరో రికి సూపిద్దామని తీసుకొచ్చా" అని వెంకయ్య బదులు చెప్పెను.

♦ ♦ ♦

కమల తనగది కిటికీలోనుండి చూచినది. సమస్తము వినినది. మనోరంజకుని గుర్తించినది. హృదయమందు ప్రణయజ్వాలలు రగుల్కొన్నవి. తత్తర పాటుతో నిటునటు చూచినది. ఏమియును తోచలేదు. ఎట్టకేలకించుక శాంతి నొంది రివ్వున వెలుపలికివచ్చి "నాన్నగారు! నాకుకూడ చెప్పులు తెప్పించరూ!" అనియెను. చూపులు మాత్రం చీడీలక్రింద నిలువుని యున్న యువకుని మీదికే సాగిపోయెను. ఆ చూపులలో అలంకార ముట్టిపడుచుండెను. అందుండి విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించుచున్నది. కాంతయ్య ఆ ప్రవాహములో పడెను. మైమరచెను. అప్రయత్నముగా చలించిపోయెను. ఒళ్ళు పులకరించినది. ఒండొరుల చూపులు తీవ్రముగా ప్రసరించినవి. ఇరువురును నిర్మల ప్రేమలో లీనమైపోయిరి.

♦ ♦ ♦

జూలై నెల ప్రారంభమాయెను. కాంతయ్య కాలేజీకి వెళ్ళవలసి వచ్చెను. పిఠాపురపు మహారాజా వారి కళాశాలలో బి.యె. చదువుటకు పోవుచుండెను. మహారాజా వారు సంవత్సరమునకు రెండువందలు సహాయము చేయుచుండిరి. పద్దెనిమిది యేండ్లప్రాయుడు. నూనూగుమీసములు; నున్నని చెక్కిళ్లు; పొడవునకు తగినలావు, లావునకు తగిన వక్షస్థలము. రూపమునుబట్టి కులమును నిర్ణయింప వలసిన ఆతనిని మొదటి తరగతిలో చేర్చక తప్పదు. వేయేల మోహనాకారుడు. కళాశాలలో చేరవలసిన గడువు దాటిపోయెను. ఏలకో వ్యాకుల మనస్కుడైయుండెను. ఊరు విడచిపోవుటకు బుద్ధి పుట్టుటయేలేదు. లోలోన ఆయాసపడు చుండెను. కాని ప్రాణమిత్రులకైనను తన గుట్టునివ్వలేదు.

♦ ♦ ♦

అర్ధరాత్రివేళ; కమల తత్తరపాటుతో లేచెను. ప్రాణకాంతుని కౌగిళ్లలో లేదు. ఆశాభంగమాయెను. తన్నాడించుటకు మంచముక్రిందనో, బల్లక్రిందనో దాగొనెనని వెదకజొచ్చెను. ఎందును గాన్పించలేదు. కండ్లు నులుమికొనెను. తేరిపారచూచెను. 'కల' యని స్థిరపరచుకొనెను. నేత్రము లెఱ్ఱబారెను. వేడి నిట్టూర్పులు విడచుచుండెను. అనుకోనిరీతిగా మరల ప్రక్కపైబడి నిదురపోయెను.

తెలతెలవారజొచ్చెను. కొక్కొరోమన్న కోడి కూతవిని కమల త్రుళ్ళిపడిలేచి కూర్చుండెను. పాపమాకోమలి కింకేమితోచును! ప్రాణకాంతునే పూజించుచుండెను.

"నాకాంతుడింత చక్కనివాడే! ఆయాకారము నందేమియును కళంకములేదు. అందచందముల నేరికిని

తీసిపోడు. అట్లయిన నాయంటరాని తనమెందున్నది. సర్వమానవులవలెనే యున్నాడే! అస్పృశ్యుడెట్లు లాయెను. ఇది వట్టి కల్ల. కేవలము మానవకల్పితము. పేదరైనంత మాత్రమున నాప్రియుడంటరానివా డెట్లగును," అని లోనలోతాను వితర్కించుకొను చుండెను. తుట్టతుదకెట్టులైనను తనప్రియుని కొక లేఖ వ్రాయ నిశ్చయించి ప్రక్కనున్న కలము కాగి తముతీసి యిటుల వ్రాయ మొదలిడెను.

హృదయకాంతా!

కేయెల్లమీ కౌగిళ్లలో మురిసిపోతిని. కాయజుడు నిర్దయుడై నన్నుదహించి వైచెను. మనస్సు మనసున లేదు. ఈ దిగువ పద్యములో నాతాపము ముద్రించు చున్నాను.

"స్వప్నమందున నినుజూచి సంతసిల్లి
ప్రణయగీతాల గొంతెత్తిపాడుకొంటి
గాని, యిరువుర మేనాటికేని, చేర్మి
గూడుకొనకుందుమా యంచు గుందుచుంటి."

మీదర్శన భాగ్యమునకై, స్వాతిచినుకులకు ముత్యపుచిప్పలువోలె తెఱచుకొనియుండు విధమున, వేచి యున్నాను.

ఇట్లు, మీ చరణదాసి,
కమల.

....

పరీక్షలు ముగిసినవి. మరునటిదినము కాంతయ్య స్వగృహమునకు పోవలయును. పదిగంటలకు మామూలుగా కాలేజికివెళ్లెను. పోస్టుబంట్రో తొకయుత్తరమును తీసుకొనివచ్చెను. కాంతయ్య తీసుకొని, విలాసముచూచి, వ్రాత యెవరిదాయని యూహించి, కవరు చించిచూడగా, "హృదయకాంతా," యను అక్షరములు గాన్పించెను. తటాలున లేఖ అడుగుభాగమును చూచెను. ముత్యములవలె ముద్రింపబడిన 'కమల' యను యక్షరములజూచెను. కాంతయ్య కంపించిపోయెను. నిలువున నీరైపోయెను. అతని ఆశ్చర్యమునకు మేరయే లేదు. ఎట్టకేలకు తెప్పిరిల్లి, శాంతముగా నొకచో గూర్చుండి యుత్తరమును పూర్తిగా చదివెను. దీర్ఘాలోచనా నిమగ్నుడాయెను. ఏమియుతోచలేదు. రివ్వునలేచి బయటపోయెను.

....

దినములు గడచిపోవుచుండెను. కమలహృదయాంతరంగమందు మొలకెత్తిన ప్రణయ 'లత' దినదినప్రవర్ధమానమై గంభీరముగా బరిణమించుచుండెను. కాంతయ్య కులభ్రష్టుడు, అంటరానివాడను విషయములా యఖండ ప్రజ్వలితమైన ప్రేమాంబుధిలో కలిసిపోయినవి. కమలకవి గోచరించుటలేదు. అహోరాత్రములామె యాత్మనాథుని ధ్యానములో మునిగిపోయినది. ఆకలిదప్పిక లెరుంగదు. వేసారిపోయినది; కృశించిపోయినది. మనోవేదనతో తపించిపోవుచున్నది.

....

"అతిరహస్యం బట్టబయలు" అను లోకోక్తి అక్షరాల సంఘటించుచుండును. లోకులు కాకులు; ఏ నోటవిన్నను, 'కమల' కాంతయ్య. అను మాటలే వినవచ్చుచుండెను. ఊరంతయు దావానలమువలె నంటుకొనియెను. కమ్మదొరలందరు గూడిరి. 'మాల మాదిగ వెధవలకు కళ్లుపొరలు కమ్మిపోతున్నాయి' అని కొందరనిరి.

'ఇంకా చూస్తారేం,' అనిరి కొందరు. తలొక కఱ్ఱ చేతబట్టిరి. కమల మేనమరిదియగు వెంకటేశు నాయకుడు. సింహనాదములు చేసిరి. భేరీరవములు మ్రోయించిరి. అమాంతముగా మాలపల్లెపైబడిరి.

పల్లెఅంతయు గొల్లుమని ఘోషించిపోయినది. మాలమాదిగలు తయారైరి. బాణాకఱ్ఱలు చేతబట్టిరి.

గిరగిర త్రిప్పివేసిరి. ఊరివతులు యుద్ధభూమైపోయెను. చట్, చట్ మని కట్లు త్రెగిపోయెను. కాంతయ్య కట్లు త్రిప్పుచు వ్రేటువకొకని చదవేయుచుండెను. పద్మవ్యూహములో పడెను. 'అభిమన్యుడా' యనిపించెను. అతిఘోరముగా పోరాడుచుండెను.

సూర్యభగవాను డపరాద్రిని గ్రుంకిపోయెను. గాఢాంధకారము లలమికొనియెను. యుద్ధభూమి స్మశానముగా మారిపోయెను. కాంతయ్య రణరంగములో కూలిపోయెను.

కాంతయ్య మృత్యువార్త తంతి వేగమునపోయెను. కమలయొక్క కోమలమగు హృదయమును బ్రద్దలు చేసెను. తంతివిూటిన వీణవలె నామె శరీరము కంపించిపోయెను. సుడిగాలిపడిన యోడవలె వడకి పోయెను. ప్రాణకాంతుని పరమునందైనను కలుసు కొందు ననుకొనియెను. తటాలున దొడ్డిలోనున్న బావిలో దుమికెను. అదృశ్యయై పోయెను. మరునటి దినము ఊరంతయు వచ్చిరి. బావిలో తొంగిచూచిరి. అదృశ్యమైన 'కమల' ఆశ్చర్యముగా 'అరవిందమై' నిండువికాసముతో నిర్మలోదకముల దేలుచుండెను.

అప్పింపుఁ బ్రేమ

ఏరాచకన్నియు నెలమిఁ బెండ్లాడని పుట్టుగ్రుడ్డినిఁ గోరి చెట్టపట్టి
పతికిలేని సుఖంబు సతికేని దగదని కనులకడ్డంబుగా గంతగట్టి
పుత్రులు నూర్వురు పుట్టిన నొకనిని గనుఁగోక మనసును గట్టిపెట్టి
సమరోన్ముఖుండయి కొమరుండు చనునున్న పాశి గెల్బుతమని వరమువెట్టి

భర్త వెంబడి నడవికి బయులుదేరి
కష్టములకోర్చె గాంధారి కడకమీరి
ఇంతకంటెను భక్తిలో నెక్కువేరి ?
సకల కళ్యాణ గుణధన్య సర్వమాన్య.

'సోమనాథకవి'

దూరపు కొండలు నునుపు

శ్రీమతి ఆచంట సత్యవతమ్మగారు

మనవిద్య మనప్రాచీనౌన్నత్యములు మన మతమును మరపింపజేయునదే పరవిద్యా ప్రతిభ. జాతీయత నాదరించనిహిందు వెట్టె వాఁడనగ, కన్నతల్లినిరోసి, సవతితల్లి నపేక్షించునట్టిది. ఎందుచేత ననఁగ హిందూదేశ మం దుద్భవించిన మహనీయుల మననమైనను లేక యుపేక్షచేయుటవలన మనహిందూ దేశముతక్క తక్కినయూరప్ అమెరికా ఆస్ట్రియా మొదలగు ఖండములను తిలకించుడు ప్రతిదేశముకూడ తమదేశమం దుద్భవించిన వీరులనైతేనేమి కవులనైతేనేమి సంఘసంస్కర్తలనైతేనేమి గొప్పఁజేసి వారి నొక నక్షత్రముగా నలంకరింపఁజేసికొందురు. జ్ఞాపకార్థము వారి ప్రతిమల స్థాపించియు నవయువకుల హృదయోద్దీపిత మొనరించ వారి చరిత్రల ప్రకటించియు ఫొటోలు తీయించి గృహముల నలంకరింపఁ జేసికొనియు వేవిధముల వారి నామము ప్రపంచమంత ప్రాకఁజేయుశక్తి భక్తి వారికి మనకంటె చాలగలదు. ఆ అద్భుతశక్తిచేతనే జర్మను ప్రధానమంత్రి హిట్లరుమహాశయుఁడు కీర్తిశేషుఁడైన రష్యనుప్రజానాయకుఁడగు లెనిన్, అమెరికన్ ప్రసిడెంటు రూజువెల్టు, ఇటలీడిక్టేరగు ముస్సోలిని ఆస్ట్రియాడిక్టేటరగు డాక్టర్ డాల్ఫస్ టర్కీ కెమల్ పాషా వగైరాలందరూ కూడ వారివారి దేశోన్నతకార్యములనుబట్టి వారివారి దేశములందేగాక ఖండేతరులమగు మనహిందువుల నోళ్లలోకూడ నానుచుండుట తటస్థించుచున్నది. గ్రహించితిరా? మంచి యెచ్చటనున్నను ఆదర్శప్రాయమగుటచే ఆదరించుట విధేకాని మనవారల మంచిని మరుగుపరచి మరచిపోవుటకాదు.

ఇంటగెలిచి రచ్చగెలవాలనురీతి మన దేశీయులలో డిక్టేటర్లు, వీరులు, కవులు, గాయకులు, సంఘసంస్కర్తలు యెందరో గలరు: కలుగుచున్నారు. ఈమధ్య జరిగిన శ్రీమహారాష్ట్ర స్థాపకవీరుఁడగు ఛత్రపతి శివాజీ జయంతి జరిపిన సందర్భమున జరిగిన సభా ప్రసిడెంటగు డాక్టర్ జి.సి. అరండేలు యీసంగతే మన దేశీయులకు ప్రబోధించిరని వార్తాపత్రికలు వ్రాయుచున్నవి. ఇఁకనైన మనమృతజీవుల నార్యప్రతిభ నిలబెట్టుఁడు.

ఏదీ, ఆసేతుహిమాచల పర్యంతమేలిన చంద్రగుప్తనామ మేమూలనోకాని దానికి జీవదానమేది? మనహిందూరాజ్య శిఖామణి మమునకుబదులు ఆకాలమునాటివాడైన దేశమునందలి భాగములజయించిన గ్రీసు దేశచక్రవర్తి అలగ్జాండరుపేరు మ్రోగుచున్నది. గమనించితిరా విక్రమార్క భోజరాజుల అలికిడే లేదు. అశోకచక్రవర్తి పేరే యిప్పటివాళ్ళకు తెలియదు. ఆంధ్రభోజ

బిరుదాంకితుఁడై, అష్టదిగ్గజకవికల్పవృక్ష మగు విజయనగర సామ్రాట్టు శ్రీకృష్ణదేవరాయల చిత్తరువే లేకుండుట కడు శోచనీయము. అప్పటిరాజు లెట్టివీరులో, వారి మంత్రులును నంతటి యుక్తిపరులు, చంద్రగుప్త నంతటి సార్వభౌమునకు చాణక్యునివంటి మంత్రికదా? చాణక్య నీతి యని పేరు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల కట్టి తిమ్మరుసుమంత్రి తగియుండెను కదా! విక్రమార్కునివంటి వీరవరునకుభట్టియే తగిన మంత్రి. ప్రతాపరుద్రుని తెచ్చుటలో కడు యుక్తులంబరపిన మంత్రియుగంధరుని ప్రతిభ కొనియాడ వశమా? ప్రతాపరుద్రుఁడు, పూర్ణచంద్రుడు, బొబ్బిలివీరులలో పులి యను ఖ్యాతివడసిన తాండ్రపాపయ, ధర్మారాయు రంగారాయ వెంగళ్రాయాదివీరులు, రసపుత్రసింహములగు రాణా ప్రతాప, రాజసింహ, ఉదయసింహాదులు, వేవేల మనదేశమున నుద్భవించని మహనీయు లే దేశమున లేరనిన యతిశయోక్తికాదు. భరతమాత, రత్నగర్భ, కనకగర్భ, రజితగర్భ, వీరగర్భ, కవిగర్భ, సతీగర్భ యని జ్ఞప్తియందుంచుకొని, తల్లి నభిమానించిన ప్రతిహిందువునుకూడ, మనప్రాచీనాధునిక, వీర, కవి పుంగవుల, దివ్యచరిత్ర పఠించుచు, వారల నాదర్శముగాగొని, వారి చిత్తరువుల గృహాలంకారములుగాఁ జేసికొని, ఆర్యౌన్నత్యము నిలబెట్టుదురుగాక. ఝాన్సీ లక్ష్మిబాయి, రుద్రమదేవి, సంయుక్త మొదలగు హిందూ వీరస్త్రీలు, సీతానసూయారుంధత్యాది, పతివ్రతామణులుకూడ మనలోగలరు. గ్రహింపుఁడు.

మన ఘనవక్త, లోకమాన్యబాలగంగాధరతిలకు, శివాజీవీరుని, బోలతగిన ప్రబోధకుఁడు, ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతల కింద్రుఁడెట్టి యధిపతియో, హిందూనాయకుఁడగు, మహాత్మాగాంధియట్టివాఁడు. కొందరికాలమున ఫొటోలుతీయునేర్పు లేనందున, చెక్కడములే గలవు. అవైన, కాలక్రమమున సిథిలావస్థంబడి, రూపులేనందున, మనకా మహనీయు లెట్టివారో కన్పడ నాధరువు లేదు. అయినా, చారిత్రకవర్ణనలబట్టి, రూపమూహించి, రామ, కృష్ణాద్యవతారంబులును, శివాజి, మొదలగు వీరులయొక్కయు, చిత్తరువు లెట్లు వ్రాయుచుండిరో యట్లే, తదితర, మహనీయులగు, శ్రీకృష్ణదేవరాయ, ప్రతాపరుద్ర, రసపుత్రవిక్రముల, బొబ్బిలి వీరుల, కాళిదాసాది, మహాకవులయొక్కయు, భోజ, విక్రమార్క చంద్రగుప్తాది సార్వభౌముల యొక్కయు, ఊహాకల్పక చిత్రముల లిఖింప, చిత్రలేఖకులఁ బ్రోత్సహించి, యాచిత్తరువులం దభిమానముంచి కొనియు, కవు లట్టివారి చరిత్రలు మరపొందకుండ వ్రాసియు, నవీనవిద్యార్థు లట్టి దేశ చరిత్రల పఠించియు, దేశోద్ధారకు లట్టివారి యాదర్శప్రాయు లగునట్లు, సంఘమునకు తోడ్పడియు, నాట్యకళాపోషకు లట్టి జాతీయ చారిత్రక నాటకములనే యాడి, మరచిన నాయకుల మరల జ్ఞప్తికిందేవ ప్రార్థించుచుంటిని.

ప్రస్తుతము కొంతనయము; ఏ మహానుభావుల వాగ్రూపప్రవాహమహిమోకాని, రాజరాజ నరేంద్రవర్ధంతని, శివాజీజయంతని, త్యాగరాజ గానసభలని, కాళిదాస నాటకమని, శంకరాచార్య మతమని, ఆంధ్రవాణీ సామ్రాజ్యాది నాటకనటనరూపముల కృష్ణదేవరాయుని యశమును, అజంతా, అమరావతీ, మొదలగు గృహా, స్థూపశిల్పచాతుర్యముల, ప్రకటించియు, దేశప్రతిభను పూజించుచున్నారు. ఇంతతోను పేక్షసేయక, మరియు, మన పుణ్యపురుషులను ప్రతివ్యక్తి మనోఫలకమున హత్తింపఁజేయవలయును.

షేక్స్పియర్ డ్రామారా! అని యుత్సాహంగా పఠించి, రూపకమీమాంసింప ప్రతివిద్యార్థియు వెడలును కాని, నన్నయ, పోతన, శ్రీనాథ, పెద్దన, కాళిదాసాది, కవుల గ్రంథము లుత్సయింపఁ డెందువలన? వారి కిచ్చేచదువట్టిది. వారి దేశీయుల ప్రకట నట్టిది. ఇది గ్రహించి విద్యార్థి, విమర్శనపూర్వకముగా, జాతీయత నిలబెట్టవలెను. మన ప్రాచీనవీరులను మరచితే, మనకొచ్చేది సలామే. మనపూర్వుల కవిత్వధోరణి నణగ ద్రొక్కితే, మనకచ్చేది హూణభాషాపదమిళితమైన గ్రామ్యకు కవిత్వమే. మనఆర్యుల రూపదృశ్యము లంతరించినయెడల, మనకాత్మరూప సందర్శనమే దుర్లభము.

వేదాంతమునకు నిధియగు మనవేదాంతుల నిర్లక్ష్యపరచి, గ్రీసుదేశ వేదాంతియగు సోక్రటీసును స్మరించుచున్నాము. ఎంతాశ్చర్యకరము. ఇదే పొరుగింటి పుల్లకూర రుచియు, దూరపుకొండలు నునుపుసనుటకు నిదర్శనములు. ఏ పుట్టలో నే పామున్నదోయని, ఇంటిపుట్టలుమాని, బయటపుట్టలు గాలింప భావ్యమా! ఫలమేమి? మరచిన విద్య మనసమొసరిఁపుడు. నమస్కారము. 'మావిపండెంత మధురమై మంచిదైన జీడియుండకపోవునే చివరకొంత' యని కవిసూక్తిగా. తప్పు లెన్నవలదని మనవి.

ఉ॥ రెక్కల సీసడించెడు మరీచుల దిక్కులఁ గ్రక్కు వజ్రముల్
లెక్కకుమీరి సంద్రములలేవె మనుష్యుల దృక్పథంబులన్
దక్కఁ; యెవండుసూచె వసుధాస్థలి నున్న మహానుభావులన్
జక్కఁగ లెక్కసేయుటలు శక్యమె వారలు నెందరెందరో.

'దాసుఁడు'

ఇంటనొకటి రచ్చనొకటి

శ్రీమతి పి. హేమలతా దేవిగారు

రఘునాథరావు B. A. ప్యాసయినాడు. బ్రాహ్మణుడు తెలివిగలవాడు. యింకా యేమీ వుద్యోగము లేదు. Town halls లోగాని స్త్రీసమాజములలోగాని అతడు లేనిదే యే ఉపన్యాసము జరుగదు. యీ దినమున స్త్రీసమాజములో రఘునాథరా వీవిధముగా ఉపన్యసించెను:

సోదరీమణులారా,

మనదేశములో స్త్రీలబాధలు చూస్తే రాయైనా కరిగిపోతుంది స్త్రీకి తనశరీరమునకు తనయిష్టమువచ్చిన దుస్తులు తనయిష్ట్రప్రకారం ధరించుకొనుటకైనా స్వాతంత్ర్యములేదు. యీ వేళ శ్రావణ మంగళవారము. స్త్రీల ఖయిదు విడుదలదినము. “జన్మకల్లా యీ వేళ వీధిలోనికి వస్తూన్నాము: యీ వేళయిన యిష్టము వచ్చినట్లు మంచిదుస్తులు ధరించెదమంటే, ఆదుస్తులు యేలా ధరించవలెనో అత్తగారినో ఆడబిడ్డనో అడిగి వారియిష్టమువచ్చినట్లగాని ధరించవీలులేదు” అని అనేకమంది యువతులు లోలోన విచారించుచుందురు. అత్తగార్ల Fashion వేరు. కోడళ్ళ Fashion వేరు. కోడలు అత్తగారి అనుమతిప్రకారం దుస్తులు ధరించకపోతే వీధిలోని తనతోడి అమ్మలక్కలనందరను పోగుచేసి తిట్టించేస్తుంది. భర్తలు భార్యలను పెండ్లాడి, తల్లులకు అక్కచెల్లెండ్లకి మాయిష్టానుసారము చాకిరీ చేయించుకోమని వప్పచెప్పడం యెంతఅన్యాయము! తరువాత, పురుషు డెంతమందినైన వివాహమాడవచ్చు మగదా: అందు తప్పులేదు. కనుక భార్యకు జబ్బు చేసినను, తనకిష్టములేకపోయినను, పురుషుడామెను వదలివేసి మరల పెండ్లిచేసుకొనుచున్నాడు. అప్పుడా మెగతియేమిటి? పక్కైదన్న మనసుకూడకరువుగాదా? భార్యవదలినా భార్యదేతప్పు. భర్తవదలినా భార్యదే తప్పు. ప్రజలలో నీచకము. ఆదేది ప్రపంచములో బ్రతుకుటయెట్లు. స్త్రీజీవితమునకు సుఖమున్నదున్నదా? స్త్రీరజస్వలయేవరకు ప్రపంచకము నొకమాస్తరుగా చూడవచ్చును. తరువాత నేరస్తురాలుగా ఖయిదు చేసేస్తున్నారు. పూర్వ సువాసినులకుతప్ప, మిగిలిన వారికందరకీ ఆజన్మాంతరం ఆఖయిదుఆలావుండవలసినదే: ‘తప్పు’ అందరికి సమానముగాదా? మగవాడు తనవినోదముకొరకు షికారుపోవుటకాని, ఆటలాడుకొనుటగాని చేయవచ్చును. అదే స్త్రీచేసిన మహాపాతకము. ఇంట్లోకావలసిన నీళ్ళుమోయుటకు మైలుదూరమునఉన్న చెరువుకైనాపోయి నీరుతేవచ్చును. కాని సాయంకాలము చల్లగాలికైనను వీథిలోకి రాకూడదు. స్త్రీ వీధిలోనికి ఒకప్పుడు వెళ్ళవచ్చును, మరొకప్పుడు వెళ్ళకూడదు. స్త్రీకి తన స్వంత ఆస్తి నుపడిలేదు. చదువు మెండతేలేదుగదా. భర్త, అత్తగారు ఎన్ని బాధలు పెట్టినా పడి వూరుకోవలసినదే. చేయునదేమి లేదుగదా. పయిగా ఎంతబాధపడితే అంతమహాపతివ్రతంటారు !! పురుషుడు అత్తవారింట సర్వవిధములయిన్న గౌరవములుపొందును. ఏమాత్రము గౌరవలోపమయిన్న భార్యనికాదును. చేతనయిన పనింకేమున్నది? భార్యను పుట్టినింటికిపంపడు. ఇక స్త్రీకి అత్తవారింటి గౌరవములేదు సరిగదా, నడుము విరగకుండా రోజులు వెళ్ళపుచ్చుకోవు. తలిదండ్రాడి సర్వమువిడచి నీవే దైవమని వచ్చినభార్యకిదా మనముచేయు గౌరవము” ఈవిధముగా 3 ఘంటలు గుక్కతిరగకుండా లెక్చరిచ్చాడు.

౨

రఘునాథరావు easy chair లో పరుండి పేపరు

చదువుకుంటున్నాడు. భార్య సుగుణమణివచ్చి 'వంట యినది. స్నానము చెయ్యవచ్చు'నని చెప్పి వడ్డించుటకు వంటయింట్లోకెళ్ళింది. రఘునాథరావు భోజనానంతరము తాంబూలము వేయుచు నిద్రవచ్చుటకు గాను న్యూస్ పేపరు తిరగేస్తున్నాడు. సుగుణమణి నగుమోముతో నిలుచున్నది.

సుగుణమణి:—మీ రేమిటో చదువుచున్నారది నేనుకూడ తెలుసుకొనకూడదా?

రఘు:—ఏదోఒకటి. నీ కెందుకు? ఆడవాళ్ళకి ప్రపంచకపు సంగతు లెందుకు. పాడయిపోతారు. పోయి పనిచేసుకో, పనిలేదా?

సు:—పనా? నిన్ననే కాదా అరబస్తా కందులు కొన్నారు. అవిచాలు. మేము ప్రపంచకము చూడనే కూడదుగదా, అందలిసంగతులేనా విందామని వచ్చాను.

ర:—స్త్రీకిల్లే ప్రపంచకము ఇతరమనవసరము.

సు:—దీనికేమిగాని. ఈవూళ్ళో హార్బరువుందట. చూపెట్టరా?

ర:—సాధ్వి కిలాటివి తగవు. స్త్రీకి గృహసం రక్షణ, గోసంరక్షణ, దాసీదాని అవసరములేకుండా గడుపుకొనుట, భోజనమయినతరువాత కందులో, పెసలో, బాగుచేసుకొనుట, మొదలయిన పనులతో కాలము గడపవలెను. యీవూళ్ళో హార్బరుకట్టితే మన కెందుకు: మరొకటికట్టితే మన కెందుకు?

సు:—మీమాటల కేమిలెండి. నేను అనకాపల్లిలోపుట్టి యీవిశాఖపట్నం కాపురంవచ్చేను. వచ్చి 6 యేండ్లయినా యీవూ రెలావుంటుందో యెరుగను. చిన్ననాడెప్పుడు కాలుకొద్దిపరుగెత్తి ఆడుకొన్నానో. కాపురమున కొచ్చినదిమొదలు యిప్పటివరకు సరదా అంటే యేమిటో యెరుగను. దైవమిచ్చిన కండ్లు, కాళ్ళు మీవల్ల నిరుపయోగమయిపోయినవి. మొన్న మీకు 4 రోజులు జ్వరంవచ్చి యింట్లోవుంటే, వీధిలోకెళ్ళిందాకా తోచదనేవారే, నాకుమాత్ర మాలావుం డదా? నే నీప్రపంచకములో జన్మించు టెందుకు?

ర:—రాజ్యమేలేటందుకు.

సు:—ఏరాజ్యము?

ర:—గృహరాజ్యము.

సు:—యీరాజ్యములో రాణికి ఖైదే కాబోలు.

ర:—బియ్యములో బెడ్డలేరుట, పెసలు మినుములు బాగుచేయుట అంట్లు బాగావదలేటట్టు తోముట, యీలాటి రాజకీయవ్యాపారము లనేకము లున్నవి. అవన్ని ఏరోజువారోజుకి సరిపోతాయి. సంకల్పమెయ్యకపోతే యివన్ని సరిగ్గాజరగవు.

సు:—అత్తగారు, మీ రుత్తవెధవముండలండీ, అన్నట్లు బాగానేచెప్పారు. మేము పుట్టుట అంట్లు తోముటకు, యిల్లలుకుటకు, పిల్లలను కనుటకేనా? మీ మాటలుచూస్తే బానిసలమని అర్థమిస్తుంది.

ర:—బానిసకూడా కాదు. మాయింట్లో వంటకు గిన్నెలు చెంబులు ఏలాకొనుక్కున్నామో, అవిధముగానే యింట్లోపనిచేయు Machines క్రింద దేవుడు మిమ్మల్ని పుట్టించినాడు.

సు:—అయితే యింక భార్యాభర్తలకు ప్రేమ అక్కరలేదా? వాళ్ళయిందిరను వెంగుణ్ణిచూడండి. ఎంత అన్యోన్యంగావుంటారో.

ర:—వాడా! వుత్తవెధవ. కాకపోతే ఆడదానికా శీకార్లేమిటి! అది ఆడిందల్లాఆట పాడిందల్లా పాట. ఇద్దరు కుర్చీలలోకూచుని గుసగుసలు. భోగందానిలాగ షోకులు, ఆనగలు, పిల్లనెత్తుకొనుటకు పిల్ల, వంటావిడ! పనిమనిషి! క్రిందఅడుగువేస్తే అరిగిపోతుందంటాడు. వెంగవెధవకి బుద్ధివుంటే ఆలాబరితెగించి పోతుందా? సరిగా పనిచెయ్యకపోతే తన్నడమే నాకు ప్రేమ. మాతాత ఏమిచేసేవా డనుకున్నావు? మా అమ్మమ్మని: కొడితే వడ్డివిరిగేది. పక్షంరోజులుదాకా వేసినసున్నప్పట్టు వేసినట్టేవుండేది.

సు:—మీరేమగవారు. యేమిచేసినా అడిగే వారులేరు. మీనాన్నగారు కొంచెం నయమనుకుంటాను.

ర:—నీవు నోరుమానుకుని అయినవాళ్ళతోను కానివాళ్ళతోను స్నేహాలు చెయ్యక యింట్లో పడివుండు, లేదా పాదరక్షాప్రయోగంతప్పదు.

సు:—ఇన్నాళ్ళనుట్టి కాపురం చేస్తున్నా మీ రింత కఠినహృదయులని కనిపెట్టలేకపోయితిని. ఈ సంగతి మీతో చెప్పుదామని ఎన్నాళ్ళనుట్టో మన స్సులోవుంది కాని భయపడి వూరుకున్నాను. బ్రతికేది కొద్దికాలము. మీమాటలవల్ల ఈజీవితమునకింక ప్రపంచకములో కన్నులారచూచేవి ఆనందించేవిలేవు. 6 సంవత్సరములనుంచి చూస్తున్నాను. ఈమూడు గదులు ఎలక్కన్నములు అనుభవించేదేమంటే మీచేత చెప్పుదెబ్బలు. పరలోకం ప్రయాణం త్వరలో చేస్తే యీబానిసత్వంవదలి మనవాళ్ళు చెప్పేటట్లు జీవుడే నా సుఖ మనుభవిస్తుందేమో ?

ర:—చస్తేచావు. నోటికి నిరిలేకపోతేసరి. కూచో బెట్టి మేపుతుంటే బానిసత్వమయిందా? చదువుకున్న పిల్ల కాపురంచేస్తుందా. మాఅమ్మనివద్దంటే కట్నం కోసం నాకు నిన్ను కట్టిపెట్టింది.

సు:—ఈకాలాన స్త్రీసమాజములో స్త్రీలపక్ష మున, స్త్రీస్వాతంత్ర్యము, ఘోషానుగురించి లెక్చ రిచ్చారట గాదా? అక్కడ అలాగుచెప్పడం, యింటి దగ్గర యీలాగు చేయడమూనా?

ర:—ఈవిషయం నీకేలాగున తెలిసింది?

సు:—ఇందిర చెప్పింది.

ర:—అయ్యో నీమొహంమండ! దరిద్రపుముండా! ఏదో వాళ్ళుచెప్పమంటే అలా చెప్పానుకాని అది అంతా నీకోసం అనుకొన్నావా? కాని స్నేహములు చేసి చెడుతూన్నావా ముండా?

అంటూ నాలుగుగుద్దులుగుద్ది యింకా కోపంతీరక అప్పడాలకఱ్ఱ విసరివేసిరి. అది సుగుణకాలుకు తగిలి రక్తం చిమ్ముతోంది. చావు, ముండా! అంటూ రఘునాథరావు తలుపుతేరవేసి వీధిలోనికి వెళ్ళిపోయెను.

3

కొంతసేపటికి విమలవచ్చి తలుపుతట్టింది. సుగుణ తలుపుతీసి ఆమెను మర్యాదచేసి కుర్చీమీద కూర్చొ మంది.

విమల:—ఏమే? కాలు కట్టుకట్టావు ?

సు:—ఏమీలేదు దెబ్బతగిలింది—విశేషము లేమ న్నా ఉన్నాయా?

వి:—శీలవతి, సుగుణాలవాల, ఆయిందిరనుగురించి ఎట్లు ప్రజలు చెప్పుకుంటూన్నారో! అట్లుడికినట్లు;

సు:—ఏమని?

వి:—దానికి జబ్బుచేసిందిగా! శరీరారోగ్యము నకు సముద్రతీరమునకు వాక్‌కు వెళ్ళమని డాక్టరు చెప్పినాడట. పాపమది, ప్రజలు బతుకనివ్వరు, నేను వెళ్ళను, అందిట. కాని భర్త పట్టుబట్టి పంపినాడట. అది ఇప్పటినగలు పెట్టుకుంటుంది. ఇంకా "ఒప్పుల కుప్ప" "దాగుడుమూతలు" యిలాంటి ఆటలంటే దానికి సరదా! ఇదేతప్పట!

సు:—గొప్పతప్పే! దీనితో చెడిపోయిందా? దాని పాతివ్రత్యము. పూర్వము శకుంతల, దమయంతి, మున్నగువారు చెలికత్తెలతో ఆడుకున్నట్లు మనగ్రంథ ములలో లేదూ? ఇప్పుడు ఈచెప్పుకొనేవారంతా వారిని పతివ్రతల లిస్టులోనుంచి త్రోసివేశారా?

వి:—ఆచరణలోనున్న పాతివ్రత్యానికి గ్రంథస్థ మైనదానికి సహస్రం తేడాఉంది. ప్రస్తుతము మన అమ్మలక్కలు కొందరు అన్నీ వేషభాషలలోనే ఉంటాయి, అంటారు.

సు:—మంచి హృదయంలో ఉంటుందికాని బట్ట లోను బొట్టులోను ఉంటుందా? భారత నారీమణుల బాధలు ఎప్పుడు తీరునో?

(విమల నిష్క్రమించెను.)

౪

మఱునాడు రఘునాధరావు షైరువెళ్లి తిరిగివచ్చి తలుపు తట్టుసరికి ప్రత్యుత్తరము లేదు. త్రోయగా తలుపు వేసియుండకపోవుటచే తెఱచుకుంది. సుగుణమణి ఎలెక్ట్రిక్ పంకా క్రిందపడియుంది. నిన్న కొట్టినందుకు కోపగించి పడుకుందేమో అనుకొన్నాడు. సమీపించి తట్టుసరికి—ఇంకేమున్నది? కాళ్లుచేతులు చల్లబడి సుగుణమణి జీవరహితకాయము కొయ్యబారియుంది.

"అన్నంతపనీ చేశావే!" అంటూ కూలబడ్డాడు. ప్రక్కనున్న చిన్న ఉత్తరమును చూచి తత్తరపాటుతో చదివినాడు అందిట్లుండెను.

ప్రాణనాధా!

మీరు నాకొఱకు విచారించవలదు. బానిసత్వపు విముక్తికి ఎందరు ధీరులు ప్రాణములు కోల్పోలేదు!! నేను స్త్రీసంఘపు బానిసత్వవిముక్తికి నా ప్రాణము లర్పించితిని. నామీద మీకు ప్రేమయున్నచో నా తుదికోరిక తీర్చకోరెను. తమరు ఒకపక్షముదినములు గదిలో తలుపువేసికొని కూర్చుని ఎట్లుండునో మా సోదరులకు చెప్పుడు. స్త్రీలకు సహిత మిట్టిఖైదుల మాన్పింపుడు.

ఇక సెలవు,
సుగుణమణి.

రఘునాధరావు భార్యకోరిక తీర్చాడు. పక్షము దినములు అయినతర్వాత బయటకువెడితే ప్రపంచమంతా క్రొత్తఅయింది. సంఘసంస్కరణకై ప్రాణము లర్పించిన సుగుణమీద ప్రేమ కిందమారిపోయింది. ఉపన్యాసములు జోరయ్యాయి. సంఘసంస్కర్త అయ్యాడు రఘునాధరావు.

సుగుణశవము ఏవిధమైన ఘోషా లేకుండా సముద్రతీరమున దహనము చేయబడెను. ఆనాటి గడప దాటరాదనుశాస్త్రము ఎక్కడ రద్దుచేయబడెను. సుగుణ కోరికయు, బ్రతికియున్నప్పుడు పొందని బీచిషైరు చితికి చేకూరెను.

హాయిగా మలయమారుతములు వీచుచున్నవి. సముద్రుడు దామెను అంత్యగీతములు పాడుచున్నాడు. సుగుణమాత్రము నేటికిని మృతజీవురాలే.

సంతుష్టో భార్యయా భర్తా
భర్త్రా భార్యా తథైవచ,
యస్మిన్నేవ కులేనిత్య
కల్యాణం తత్రవై ధ్రువమ్.

మనువు.

స్త్రీదే దయాంతఃకరణము

బులుసు వేంకటేశ్వర్లుగారు

కోటిసూర్యప్రకాశమానమైన భవనము, భవనాంతర్భాగమున మాలతీ లతాదులతోను, విరబూసిన జాజి, చేమంతి, గులాబి అంట్లతో నిండిన పూదోఁట, ఇంటిలో విద్యుద్దీపములు, విశాలాంతఃపురములు. నిలువుటద్దములు, టెక్కెములు, తూగుటుయ్యెలలు, అవి యివి యననేల ? ఎటఁజూచినను లక్ష్మీదేవి తాండవమాడుచున్నదో యనునట్లుండెను. ఇంత యింటిలోను అల్పజనసంఖ్య గృహయజమాని యౌన్నత్య పదవియందున్నాఁడు. నాఁడు బాలుని జన్మదినోత్సవము. అతి మనోహరముగ నా గృహమలంకరింపఁబడెను. అనేకులు శ్రవణాసహ్యకరముగ ఘీంకారనినాదమొనరించు ధూమశకటములలోను, ద్విచక్రధూమశకటములలోను గృహాంగణమున దిగి లోనికేగుచుండిరి. వీరందరు ఉద్యోగులు. గొప్పవారు. నవరత్న ఖచిత సింహాసనములో యన నొప్పు కుర్చీలలో నాసీనులగుచుండిరి. బల్లపై, ఫలహారము లతిజాగ్రతగ వడ్డించుచుండిరి. పాప మందు గొందరు తినఁజాలకుండిరి. తినిన వారికి పడదట. అంతవఱకే వారిపూర్వజన్మ సుకృతము. సరస సల్లాపములతో నెంగిలి జేయుచుండిరి. గ్రామఫోనులు కుక్కలవలె నఱచుచుండెను. మితిలేని యానందమానవులం దావహించినది.

అంతవీధిలో నొక వనితా విలాపము. "అహో ! చలిబాధకుఁదాళఁజాల. గొప్ప ప్రభువులు ఒక వస్త్రమును దయచేయుఁడు. తండ్రులారా !" అని యొకజనన్ని—దారిద్ర దేవత ముఖమున దాండవ మాడుచుండ, కట్టఁ బట్టలేక గోనెగుడ్డలఁ జుట్టుకొని మరియొక గుడ్డలో దన పసికూననిడుకొని బహిష్కరణాంగియై యెదుటఁబడి విలపింప సాగినది. ఆయార్తనాదము వినువారెవరు ? ఆ భవనాధికారియా ? ఉద్యోగ మదాంధులై యున్న యా భోక్తలా ? సృజించిన బ్రహ్మకైనను జాలి లేదే ? అట్టిస్థితియందున్న యామెను గన నేరికి గుండె గుభిల్లుమనదు ? ఏరి మన మనంతదయా సముద్రమున మునుగదు ? కాలమా శీతకాలము. దినమా శీతల మధికముగల దినము. మూఁడుకోటులఁ దొడిగి మూలకూర్చొన్న ఇఁక నామె గతి యేమి ?

సూర్యభగవానుఁడు, "ఓ తల్లీ ! నీవు వస్త్రవిహీనవైనను దినమంతయు వేఁడినిచ్చి కాచితిని. ఇఁక నేనేమి చేయుదు ?"యని బాష్పములు రాల్చుచున్నాడో యన పశ్చిమ సముద్రమున గ్రుంకుచు మేఘావృతుఁడై యున్నాఁడు.

"హా ! తండ్రులారా ? మీ ప్రియపుత్రిని. దయ లేదా ? శరీరము గజగజ వణుకుచున్నది.

నోట—మాట—వచ్చుట—లేదు." అని హత మారినట్లు నేలగూలినది. నౌకరులు—నౌకరులా—వారు!! యమకింకరులు. మానాభిమానహీనులైన ప్రభువుల నౌకరులువారు "ఛో! పొమ్ము. అయ్యగారు మమ్ము కోపపడి ఏదైన చేతురు. పోకున్న గెంటివేయుదు" మని నిష్ఠురోక్తు లాడసాగిరి. అప్పు డామె గతి యేమి?

ఓ మాలదైవమా? నీ వట్టివారి నేల పుట్టింపవలయును? పుట్టించినవాడవు కట్ట పుట్టములేకుండ నేలఁజేయవలయు? భారత మాతృగర్భమునుండిపుట్టిన యొకఅబలపైనా నీ దారిద్ర్యదేవతాస్త్రప్రయోగము? ఎంత మంది రమణీమణు లిట్టి యిక్కట్టు లనుభవించుచున్నారో గదా?

ఎటులో ధైర్యముఁ దెచ్చికొన్నది. "ఓ దయాంతఃకరణముగల తల్లీ! నీకైన దయ లేదా," అని దొడ్డివాకింబలికినది. అప్పు డా గృహిణి యేమనగలదు? "ఆచక కనబడుము. ఇప్పుడు కంగారుగా నున్న" దని స్త్రీహృదయము మఱి దయాకరమగుటచే లోనికిం జనియెను. ఇంతలో వీధింబోవుచున్న యొకమాలపిల్ల, దయాంతరంగముగల జవ్వని, యామెం గేక వైచినది. ఆమెపండగకై నూతనవస్త్రము గొని గృహమున కేగుచున్నది. తత్క్షణ మా చీరం దీసి యామెకుఁ గప్పి. "తల్లీ! దీనసంతృప్తిఁ జెందుము. ప్రస్తుత మీ శైత్య బాధానివారణమునకై నాకిదిచాలు. నీవు కష్టపడుచుండ నాకు పండగేల? ఇది నీ ముద్దుబిడ్డకుం దొడుగుము." అని యొకచక్కని చొక్కా దీసి బాలునకిచ్చి చనెను.

అప్పు డామె బట్టగట్టుకొని శైత్యబాధ పోగొట్టుకొని పసిపిల్లని కా చొక్కాదొడిగి భగవంతుని ప్రార్థించుచు వీధిఁబడియేగెను.

ఆహా! భారతదేశ సముద్ధరణభరముం దాల్చిన స్త్రీలును, ఇట్టి త్యాగశీలురును, ఈ యిల నెంతమందిగలరో గదా? భారతమాత ధన్యాత్మ. అగ్రవంశజయైననేమి? అంత్య కులజయైననేమి? ఆగర్భశ్రీమంతురాలైన నేమి? పుట్టుదరిద్రురాలైననేమి? స్వార్థ త్యాగులు, సర్వమానవసౌభ్రాత్రముం గోరు వారేకదా కావలయును. వారికేగదా యీ తఁడు సర్వశుభములఁ నొసగూర్చును. అట్టి నారీమణులేగదా భారతమాత శృంఖలములను విడిపించువారు. అట్టి త్యాగశీలురు, సర్వ సమర్థులు, భారతమాతను నిత్యసౌభాగ్య సుశీల నగునట్లు చేయువారలు, ఆత్మ సామ్రాజ్యవైభవవ్యాప్తి నొందఁజేయు నారీ మణులు వర్ధిల్లుదురుగాక!!

శారదకు ప్రత్యుత్తరము

శ్రీమతి దివాకర్ల శారదామణిగారు

[జనవరిమాసపు గృహలక్ష్మి సంచికలో ప్రకటింపబడిన శారదలేఖలో శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు ఇతర రాష్ట్రములయందువలె ఆంధ్రరాష్ట్రమునందుగూడ హిందీ వ్యాపించవలసిన ఆవశ్యకతను సమర్థించుచు హిందీప్రచారమునకు స్త్రీపురుషులు దోహదము చేయవలయునేగాని ప్రతికూల విమర్శనలతో నిరుత్సాహపరచరాదని హెచ్చరించినారు. హిందీప్రచారమువలన ఆంధ్రభాష కెట్టిముప్పైన కలుగుననుట కేవలభ్రమ కాక సత్యముకాదనికూడ తెలిపినారు. ప్రస్తుతము కాంగ్రెసువాదులును, హిందీ ప్రచారకులును గూడ ఇట్టి యభిప్రాయముతోనే హిందీప్రచారమును సాగించుచున్నారు. అయినను హిందీ ప్రచారమువలన ఆంధ్రభాషకు ప్రత్యక్షముగ నష్టము కలుగుచున్నదనియు, అది మఱి వృద్ధియగుననియు, రాష్ట్రభాషా ప్రచారమిప్పు డవసరములేదనియు, తెలుగువారికీ పిచ్చి బాగా తలకెక్కి తమభాషకు ముప్పు తెచ్చుకొనుచున్నారనియు ప్రస్తుత హిందీభాషా ప్రచార ప్రతికూలవాదులు ఘాటుగానే ఉపన్యాసములు విమర్శలు సాగించుచున్నారు. ఉభయ వాదముల సారమును గృహలక్ష్మి పాఠకులకు విశదమై యుండవలెనను తలంపుతో శ్రీమతి శారదామణిగారు వ్రాసిన యీవ్యాసము నిందు బ్రకటించుచున్నాము. శారదామణిగారు తమయనర్గళ ఝరీతుల్యమగు నాంధ్రశయ్యలో, మాతృభాషాభిమానావేశముతో సమగ్ర చారిత్రాత్మక చర్చతో పాఠకకోటి హృదయమునకు తమవాదమును నచ్చచెప్పుచు వ్రాసిన యీ దీర్ఘవ్యాసమునకు ఆమెకు కృతజ్ఞతను దెలుపుచున్నాము. —గృ॥ సం॥

ఉత్తమాశయ ప్రచారిణియగు శారదకు దివాకర్ల శారదామణి నమస్కారములు.

అమ్మా!

భాషాకాశమున సంస్తవమగురీతులవిహరించుచున్న నీతోడిచెలిమి కాంక్షించుచు ఈ పత్రికాముఖమున నే నీలేఖను వ్రాసికొనుచున్నాను. విద్యావివేక సంపన్నలగు భారతీయమహిళామణులలో-అందును ముఖ్యముగ నాంధ్రవిదుషీమణులలో నీ వత్యుచ్చమగు శ్రేణినుండి జ్యోతిర్మయమగు భావపుంజములు బ్రసరింపజేయుచు నన్నుబోలుయువతుల నీడన కాకర్షించుకొనుచున్నావు. అయమయస్కాంతమున నాకర్షింపబడినట్లు సదా నీవువ్రాయు లేఖాంశములవలన మా హృదయము లెల్లప్పుడును నీవంకకే భ్రాంతమగుచున్నవి. కల్పలతావలంబితములగు నీభావ సౌధములు అఖిలకాంతాలోకశిరఃకంపనకారణ ధోరణీవిరాజమానములయి, ఆర్యమహిళా వ్యవహార నిర్వ్యాహప్రతిభాసంపన్నములయి, ఉన్నతాదర్శ బోధకములయి చదువనేర్చినవారి కనుదినసంతోషములుగ జిహ్వాగ్రముల విహరించుచున్నవి. ఆంధ్ర

భాష. పుణ్యమున, ఆంధ్రవిదుషీమణులమహాభాగ్యమున నీవు నీలేఖా ముఖమున మాకు కర్తవ్యోపదేశ మొనర్చుచు సర్వకార్యకలాపములయందును మార్గదర్శిని వగుట నాకు మోదావహముగ నున్నది.

అయిన నో శారద !—ఈ క్రొత్తసంవత్సరారంభమున (అనగ జనవరి 1 వ తేదీని) నీవు గృహలక్ష్మి ముఖమున బ్రచురించిన నీ లేఖ విస్మయమును, విషాదమును, విపులమగు నానందమును ఒక్కపెట్టున నా హృదయమం దుదయించునట్లు చేసినది. నీ హిందీ భాషాభినివేశమునకు—నీ హిందీభాషాభినివేశమునకు మించియున్న నీ సర్వభారతీయజాతీయతాభినివేశమునకు విస్మయపడితిని. హిందీసంపర్కమున నాంధ్రభాష కొక్కయాపద యుండదను నీ హేతుకల్పనమునకు విషాదమగ్న మానస నయితిని. అన్నిటికంటె నీ హేతుగుచ్ఛమున దారమువలె నంటను బెనగొనియున్న నీ మాతృభాషాభిమానమునకు నానందమును నాకు జనించెను. ఇట్లు నీ లేఖవలనఁ ద్రిభంగు లగు ననుభవములకు బాలుపడితిని.

తెనుఁగు వారికి హిందీభాషపై ద్వేషభావము కలుగుట కట్టి హేతువును లేదని నీ వూహించుచున్నావు. ముఖ్యముగ నాంధ్రులకు హిందీ—హిందుస్థానీ భాషలయెడ విద్వేషకారణము లున్నవని నేనూహించుచున్నాను. మనదేశమును బట్టి, కాలమునుబట్టి, చరిత్రమునుబట్టి నే నీ హేతువులఁ జెప్పుచుంటిని గాని హిందీభాషపై నిర్హేతుకముగ శత్రుత్వమును వహించి నే నిట్లు చెప్పుచుండుట లేదు. "హిందీ మా రాష్ట్రభాష—మా జాతీయభాష. నేను ప్రాథమిక పరీక్షకు చదువుచున్నాను" అని గరువమునఁ జెప్పుకొనుట విద్యార్థినులలో నే దొక "ఫ్యాషను" గా బరిణమించినది. సారస్వతరంగ ప్రవేశమున హిందీకి మన మెట్టి యవకాశములఁ గల్పించుకొన్నను వ్యావహారిక భాషగాని, రాజభాషగాని హిందీకి మన మొక యగ్రస్థానమిచ్చినయెడలఁ దప్పక మన తెలుఁగు భాషనధోగతిపాలు చేసితీరునని నేను నిశ్చయముగఁ జెప్పగలను. ఆంధ్రదేశమునందొక మూడవ భాగమును దనయందుఁ జేర్చుకొనియున్న నిజాము రాజ్యమునందలి తెలుఁగువారివ్యావహారిక భాషకెట్టి దుర్గతి అజస్ర సహస్ర విధముల బ్రత్యక్షముగ ననుభవమునకు వచ్చుచునే యున్నది. హిందీభాషాభిమానులగు నాంధ్రనాయకుల కీసంగతి తెలిసియున్నదో లేదో: తెలిసియు తూష్ణీంభావమున నూఱకొనుచునే యున్నారో నాకు తెలియకుండ నున్నది. నైజామురాష్ట్రమున హిందుస్థానీ సంపర్కమున జొలుగున వ్యవహారిక భాష యందుఁ జీకము పెట్టుకొనియున్న ఈ క్రిందిపదములు చెన్నరాజధానియందలి ఏ తెనుఁగువారి కర్థమగునో నీవు చెప్పగలవా ?

నైజామురాష్ట్రపు తెనుగు. (వ్యావహారికము)	మన వ్యావహారికమున నర్థము.
గవాయి	సాక్ష్యం
వరిను	రాబడి
దవాఖానా	ఆస్పత్రి
తనఖా	జీతం
క్యాదకి	మొగలిరేకు
గత్తర	కలరా
దేహాతిపని	స్వదేశప్పని
అలుంగడ్డ	బంగాళదుంప
మంది బీడుగా ఉన్నారు	జనసమ్మర్దం ఎక్కువగా [వుంది
మిత్తి	వడ్డీ
యాది	జ్ఞాపకం
సుర్మాకలం	పెన్సలు
కైకిలి	కూలి
ఫాతి	సిరాబుడ్డి
రోఖాయించకు	అడ్డంరాకు
దేకీచ	దేగిసా
ముల్కి	దేశం

ఇట్టి శబ్దములు కేవల హిందుస్థానీసంపర్కమున తెలుఁగువాణియందుఁ బ్రవేశించినవి. అచ్చటి శుద్ధ దేశ్యపదములైన— తెలుగు గడ్డయందు బుట్టిన పదములుగా నుండక మనరాష్ట్రమునందలి ముసల్మాను సోదరులు మాట్లాడు తెలుగుభాషవలె నుండును

నైజాము రాష్ట్రమున తెలుఁగువారి భాష	మనరాష్ట్రమందలి వ్యావహారికము
కూసుంటావ్	కూచుంటావు
దేకిండు	కొట్టాడు
నీకాల్మొక్త	నీపాదాలుపడతాను
యాడికి	యెక్కడికి
అడిగిండు	అడిగాడు
కూలబడు	కూచో
ఎల్లిండు	వెళ్లాడు
పిల్సిండ్రు	పిల్చారు
ఆడివాండ్లు	ఆడాళ్లు
ఇగేంగదంటే	ఇంకేమిటంటే
నాసిది	తక్కువది
అదొర్యాళ్లు	వైష్ణవులు
కండ్లొచ్చినై	కళ్లుగలిగినవి
కడి అయినరు	వెళ్లిపోయారు
కుట్లకెల్ల తిన్నాడు	గొంతుకదాకా తిన్నాడు
గట్టిపిండి	నలుగుపిండి
గది	అది
గిజగిజ ఉరకడం	గబగబ పరుగెత్తడం
జట్ల బోయింది	రవంతలో తప్పిపోయింది
దస్తీ గుడ్డ	చేతిరుమాలు
జెంగిపోయింది	ఆగిపోయింది
తుజ్జ బదాయించింది	పొగరెక్కింది
చుక్క	పావలా
దప్పాలు	దెబ్బలు
కళాబంది మేళం	భోగంమేళం
తుంటకుతుంట ఉన్నడు	లావుగా ఉన్నాడు
కుట్టపోయినాడు	దండుగపోయాడు
తోడచిమ్ముట	తోడపాశంపెట్టడం
తొడుక్కొ పోవుట	పిలుచుకుపోవడం
నక్క	దొంగాడేశే కన్నం
పన్నావా?	పడుకొన్నావా?
పడగొట్టిరా	పంపించిరా
పిన్నాడు	పిల్లాడు
పిస్సవాడు	పిచ్చివాడు
జేగిరా	చప్పునరా
యాష్ట వచ్చింది	విసుగేసింది
ఉలాసిగా కొట్టరా!	ఈడ్చికొట్టరా!
వొంటించుట	కుదర్చడం
వొడిసి పోయినవి	అయిపోయినవి
పెద్దమనిషి	ముసలాడు
ఎందుల్లో	ఏమిటోయి
లొల్లి	అల్లరి
అయింది గని	అయిందికాని

పై పట్టికను ఇరువదేండ్లక్రిందట నాంధ్రభాషాసంరక్షకసమాజమువారిచే ప్రచురింపఁబడి పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారిచే రచియింపఁబడియుండునని నే నూహించుచున్న 'విమర్శాదర్శ,విమర్శాదర్శము' అను గ్రంథములనుండి సంగ్రహించి వ్రాసితిని కాని నేనేనోయూహించి ఉన్నవియు లేనివియుఁ గల్పించి తయారుచేయలేదు. ఇంకను విస్తారముగ నీ కిట్టిపదముల నెఱుంగఁ గోరిక యున్నయెడల నా గ్రంథమునందే చూచికొనవచ్చును.

నాటదెబ్బదియేండ్లనుండి బ్రిటిష్‌వారి స్వాధీనమునకువచ్చి ఆ తరసర్కారులలోనుండు మనము బ్రతికి పోతిమి కాని దురదృష్టవశమున నైజామురాష్ట్రమునందే మనముండిపోయినయెడల మన వ్యావహారికపుఁ దెలుగుగూడ నైవిధమున "ఖరాబై" యుండవలసినదే.

"నిజాము రాజ్యమున దురుష్కప్రభుత్వమున్నది. అతురకలభాషయు ఇప్పుడు నేను చెప్పుచున్న హిం

కుమారీ హావాబాయ్, బి. ఎ.

కుమారీ కె. యస్. కుముదం

కుమారీ సత్యవతీదేవి

తల్లిపాల మహిమ

దీయు నొకభాష యెట్లగును ?"—అని నీవు చాటుకొనిపోవ నూహింపవచ్చును. నీవట్లుసందేహించిన యెడల నేనంతగా వాదమొనర్పవలసినయావశ్యకతయే లేదు. దక్షిణభారత హిందీప్రచారనిర్వాహకులలోఁ బ్రముఖులగు పండితహృషీకేశశర్మగారీవిషయమునుగూర్చి పూర్వపక్షములఁ దర్కించుచు నీవఱకే సిద్ధాంతీకరించి వ్రాసిరి. ఆయన ఆంధ్రులయి యుండియు తమపిల్లల కుటుంబముతోఁగూడ హిందీభాషను నేర్పి తమ సర్వజీవిత వ్యాపారములను హిందీయందే నిర్వర్తించుకొను సత్యపూర్వ రాష్ట్రాభిమానులు. వారేమనుచున్నారు !

"ఆప్ ముసల్మానోఁ సే బోలీజానేవాలీభాషాకో "తుర్కీభాష" కహతే హైఁ; యహ అచ్ఛా నహీఁ. హిన్దుస్థాన్‌కీ ఆమ్‌జబాన్ హిన్దుస్తానీ హై. ఇస్ భాషాకో హిన్దూలోగ్ "హిన్దీ కహతే హైఁ ఉసీకో హమారే ముసల్మాన్ భాయీ "హిన్దుస్థానీ" కహతే హైఁ. ఇస్ కా ఫరక్ హై కి హిన్దీమేఁ సంస్కృత్ శబ్ద్ అధిక్ హైఁ—ఔర్ హిన్దుస్థానీమేఁ అరబీ, ఫార్‌సీకే అల్‌ఫాజ్ జ్యాదహ హైఁ. ఉర్దూ, హిన్దీ ఔర్ హిన్దుస్థానీకో ఆప్ ఏక్ హీ సమ్‌ఝియే." అనగా మహమ్మదీయ సోదరులు మాట్లాడుభాషను "తురక" భాషయని మన మేబగించుకొనరాదనియు, మనమేభాషను 'హిందీ'యని చెప్పుచున్నామో దానినే ముసల్మాను సోదరులు 'హిందుస్థానీ' యనుచున్నారనియు, హిందీ, హిందుస్థానీ, ఉర్దూభాష లొక్కభాషా వికారము లేయనియు, అవి యేమన 'ఆమ్ జబాన్' అనగా రాష్ట్రభాష కాదగినదనియు వారు వేదవాక్యములవంటి వాక్యముల సెలవిచ్చిరి.

1918—వ సంవత్సరమున నిందూరు నగరమున జరుపఁబడిన హిందీసాహిత్య సమ్మేళనమునకు మహాత్ముని సభాధిపతిగా నెన్నుకొనుట తటస్థించెను. అప్పటినుండియు మహాత్ముని ఆదేశానుసారమున మదరాసు రాజధానియందు హిందీప్రచార మారంభింపఁబడినది. అప్పటినుండియు దక్షిణభారతమున వ్యాపించియున్న హిందీప్రచారాందోళనమంతయు మహాత్మునియుద్యోగఫలముగనున్నదని దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభవారు చెప్పుకొనుచునేయున్నారు. మహాత్మునియందున్న కార్యకారిత్వమును, ప్రజాకర్షణ శక్తియు ఆంధ్రమహాజనులను హిందీప్రచార పరాయణులనుగా నొనర్చుచున్నది.

అయినను హిందీభాషా వ్యాప్తివలన నాంధ్రభాషకగు సాధక బాధకములను మనము మొదట యోచింపవలయునని నేను భావించుచున్నాను. ఈ ప్రచారమున బద్ధకంకణులయినవ్వ డాంధ్రప్రముఖులు—ఉత్తర సర్కారులందుఁగాని, రాయలసీమయందుగాని కొన్ని శతాబ్దములనుండి నిజామురాష్ట్రమున నాంధ్రభాష యెట్లు ధ్వంసమైనదో కొంచెమైన నూహించియుండిన వారుకారు. వారెట్టిభాషాపరిశోధనమును జేయకయే మహాత్మునియాదేశముల శిరసావహించి హిందీభాషాప్రచారమే స్వరాజ్యసాధనమంత్రముగ భావించి నేటికిని అట్టి కార్యోత్సాహమునే జూపించుచున్నారు. హిందుస్థానీభాషాభాషకులగుజాతుల వలన నిదివఱకే ఆంధ్రభాషకును ఆంధ్రజాతికిని తీరని నష్టము వాటిల్లినది. అట్టిజాతులు దక్షిణాపథమునకు రాకుండ హిందూధర్మమును గాపాడినవా రాంధ్రులు. ఆంధ్రుల ఏకశిలానగరమున, హంపీవిజయనగరమున నట్టివారితోఁ గొన్ని వందలయేండ్లు హోరాహోరిగా బోరి దక్షిణాపథమునందలి దేవాలయములకును, హైందవ ధర్మములకును రక్షణమొనర్చుటచేతనే మన మిందఱ మింకను హైందవులుగనుండుట సంభవించినది. సముద్ర తరంగములవలె దక్షిణమునకుఁ గొట్టుకొనివచ్చిన మ్లేచ్ఛజాతులను ఆంధ్రులు కెలియలి కట్టవలె నిలిచి తమిళ, కన్నడ, మళయాళ దేశములఁ గాపాడిరి. ఇతరజాతుల నణచియుంచుటకే వారట్లు చేసినవారుకారు. కృష్ణరాయాదులకు 'యవనక్షోణీధవస్థాపక కృపాకటాక్షా'ది బిరుదములుకూడ నున్నట్లు

మనకు మనుచరిత్రాదిగ్రంథములఁబట్టి తెలియుచునే యున్నది. అనఁగ వారు ధర్మమునకుఁ గట్టుబడి తమ సహాయ మపేక్షించిన మహమ్మదీయ రాజులకుఁగూడ నాపత్కాలముల తోడ్పడుచుండిరన్నమాట. కృష్ణదేవరాయ లట్లుచేసినను చేయకున్నను అతని యల్లుఁడగు రామరాజు 'విశ్వామిత్రులగు' తురుష్క సుల్తానులకుఁ 'గల్యాణము'ను గూర్చినవాఁడు. వారతనిపై తుద కెట్టి విశ్వాసమును జూపించిరో చరిత్రమే వేనోళ్ల ఘోషించుచున్నది. బొమ్మలవలె రామరాజు తమ్మాడించుచున్నాఁడని భావించి తురుష్క ప్రభువులందఱును తమమతమే ముఖ్యముగ భావించి 1565-వ సంవత్సరమునఁ దల్లికోటయుద్ధమున తొంబదియేండ్లప్రాయమువాఁడగు నా వృద్ధరాజేంద్రుని సంహరించి పగదీర్చుకొనిరి. భావి పురాతనాద్యతన నగరమహాలక్ష్ములలో నేవియు నుపమింపసమానము గానివిజయనగరము నొక్కదెబ్బలో గోలుపోయి ఆంధ్రులప్పటినుండి నేటివఱకు విగతరాజ్యులయి, నిర్భాగ్యులయి పారతంత్ర్యమునఁ బ్రాకులాడుట సంభవించినది. తమిళ, కర్నాట, మళయాళముల మనవారుకాపాడిరికాని తమ దేశమును, తమ్మును కాపాడుకొనఁ జాలకపోయిరి.

కొన్ని వందల సంవత్సరములు హైందవధర్మమును గాపాడియు ఆంధ్రులకిట్టిదుర్గతి ప్రాప్తమైనది. ఒక్క రాజ్యభ్రష్టత్వముతో మనకష్టములు తొలఁగిపోయినవా? ఆంధ్రదేశమంతయుఁ దుత్తునకలుగఁ జేయబడి బిజాపురపు నవాబులక్రింద గోల్కొండనవాబుల క్రింద, మహారాష్ట్రులక్రింద, నైజాముగాజులక్రింద, ఫ్రెంచివారిక్రింద, హైదరాలీక్రింద, టిప్పుసుల్తాను క్రింద, బ్రిటిష్ ప్రభువులక్రింద నలిగినలిగి చచ్చియుఁ జావకుండ పడియుంటిమికద! ఇప్పు డీపరిపాలనమున—ఈవింశతిశతాబ్దమున—ఇందఱు రాజనీతిపారంగతులు మనకుండి—ఇందఱు మంత్రిశిఖామణులు మనకుండి—ఇందఱు కాంగ్రెసునాయకులు మనకుండి—ఇందఱు బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణ నాయకమణులు మనకుండి—ఇందఱు దేశోద్ధారకులు మనకుండి—ఇందఱు దేశభక్తులు మనకుండి—ఇందఱు దేశబాంధవులు మనకుండి—ఇందఱెందఱొ ఆంధ్రరత్నములు మనలో నుద్భవించి—ఇన్ని రాజకీయాదర్శముల మన మెఱిఁగియుండి—ఇన్ని రాజనీతిపథముల మన మారితేరి—ఇన్ని జాతీయ రాజకీయసూత్రముల బఠించుచు—ఇన్ని నవనవాదర్శముల మనము ప్రోదలమయి—ఇన్ని శాసన ధిక్కారకార్యముల మన మనుభవమునకుఁ దెచ్చుకొనుచు సంయుక్తప్రాంతములందలి 'సిరోంచ' మొదలు సికింద్రాబాదునుండి చెంగల్పట్టు వఱకు బళ్లారినుండి బ్రహ్మపురము వఱకు తెనుగు మాట్లాడు మేముందఱ మొక్కజాతివారము—మా కౌన్నత్యముకాని, బతనముకాని ఒక్కగట్టుగ నొక్కయొత్తునఁ గావలసినది కాని యిట్లు శాశ్వతముగ రాజకీయశృంఖలములఁ గట్టిపెట్టి, వేలువేలుకొట్లలో నుంచుట కొప్పుకొనమని సాహసించి యాందోళన మాచరించిన వారొక్కరైనఁ గాన్పింపరుకద! మన వారేమి తెలివితక్కువవారా? ప్రజ్ఞాహీనులా? ప్రతిభాశూన్యులా? కార్యశూరులు గారా? సాక్షి గ్రంథకారులు చెప్పినట్లు వెల్లుల్లిపాయను జేయిజిలికలు గాఁ జింపఁగల నేర్పరులున్నారే! గాంధీమహాత్ముని యుద్యమముల జలువవలన ప్రతిపట్టణమునఁ బదుగురు 'శిశిరోలు,' ప్రతిగ్రామమున నొక్కొక్క 'డిమాస్తనీసు,' ఇంటింట నొక 'గాంధీ' బయలుపడి మనచే పదిపదునైదేండ్లనుండి ఆకాశసౌధములఁ గట్టించుచున్నారు కదా! ఇందఱెందఱు వాక్శూరులు, కార్యశూరులు బయలుదేరుచున్న మన కర్మభూమియందు మన యాంధ్రనాయకుల కిట్టియాందోళనములపస దెలియదని మన మనుకొనఁగలమా? ఈయిరువదియవ శతాబ్దమునందే వంగదేశవిభాగమునకైన యాందోళన మెంత జయప్రదముగఁ బరిణమించినదో మన నాయకు లందఱును బ్రత్యక్షముగ గమనించిరే యుండిరికద!

మహాత్ముఁడుకాని, తదితర నాయకులుకాని అట్టి యాందోళనమున కియ్యకొనరనికాని, ఆక్షేపింతురని కాని ఆంధ్రమహాజను లూహించుచున్నారా? స్వదేశ సంస్థాన వ్యవహారములతో మనమింకను జోక్యము కలుగఁ జేసికొనరాదనియు, స్వదేశరాజ్యములలో స్వరాజ్యమిావలనే చేకూరియున్నదనియు, కావున మనకు స్వరాజ్యసిద్ధికాని స్వతంత్రసిద్ధికాని అగునంత వఱకు నైజామురాష్ట్రమునందలి యాంధ్రులెంత యధమాధమస్థితికి వచ్చినను వచ్చినట్లూరకొనవలె ననియు అట్లు చేయుటయే మహాత్ముని యాదేశమనియు నీవందువా?

ఈవర్తమానయుగమున నైజాము రాష్ట్రమునందలి యాంధ్రులెంత దుర్గతికివచ్చిరో నీవేమాత్రమైన గ్రహించితివా? సంఖ్యాబాహుళ్యమునుబట్టి తెనుఁగు వారక్కడ ప్రథమగణ్యులు. అయిన తెనుఁగువారభి వృద్ధినొందుట కా 'స్వరాజ్యదేశమున' నెట్టి యవ కాశములున్నవి?—ప్రజలలో నెక్కువగ నున్నవా రాంధ్రులు. రాజధానీనగరమునసహితము తెనుఁగు వారిసంఖ్య హెచ్చు. అట్లుండునపుడు ఆధునిక డిమొక్రెటిక్ ప్రిన్సిపుల్ నను (ప్రజాబాహుళ్య సమ్మతి సిద్ధాంతమునుఁ)బట్టి మహాత్మునిదృష్టియందు స్వరాజ్యమును పొందియున్న ఈరాజ్యమున తెనుఁగే రాజభాషగా—ముఖ్యవ్యావహారిక భాషగా నుండవల సినది కాదా? అట్లున్నదా? 35 కోట్ల జనసంఖ్యగల భారతవర్షమున 12 కోట్ల 12 లక్షల జనులు హిందు స్థానీభాషల మాట్లాడగలరనియే కదా వానితో నంతగ సంబంధములేని దాక్షిణాత్యభాషలపై 'హింది'ని రుద్ద నూహించుచున్నారు.

ఇంతేకాదు వింధ్యపర్వతములకీవల మనదక్షిణ దేశములందు సంఖ్యాబాహుళ్యమును బట్టిచూచినచో ఆంధ్రభాషయే ప్రథమగణ్యమైయున్నది. అరవము, కన్నడము, మళయాళము మున్నగు ద్రావిడభాషలే కాక, మరాఠి, గుజరాతి మున్నగుభాషలుకూడ జన సంఖ్యయందు తెనుఁగునకు వెనుకఁబడినవే యున్నవి. ఇప్పుడు మన జాతీయవాదులు చెప్పునదొకటియుఁ జేయునదొకటియుఁ జేయువారు గానిచో నీదక్షిణా పథమున సర్వాధిక సంఖ్యాకులకుమాతృభాషయైన ఆంధ్రభాషను రాజకీయభాషగ, ముఖ్యవ్యావహారిక భాషగా (Lingua Franca) నంగీకరింపవలెను కాదా?

ఈదక్షిణభారతీయ భాషలన్నిటికి పరస్పర సామ్య ముండుటచేత ద్రావిడసంఘములకు తమ భాషాకుటుంబ మునఁజేరిన ఆంధ్రభాష నభ్యసించుట హింది నభ్య సించుటవలె కష్టసాధ్యముకాదు. హిందీయందువలె నిరర్థకములగు 'నే' ప్రత్యయములుగాని, లింగభేద ములుగాని 'కి' ప్రయోగములుగాని, ఇంకను చిత్ర చిత్రములగు వాక్యవైఖరులుగాని మనభాషయందు లేవు. మఱియు పలుకుతీరునందు, వాక్యపు బందు కట్టులయందు దక్షిణభారతీయభాష లొక్కతీరున నున్నవికాని విపరీతముగ లేవు.

ఆంధ్రనాయకులకిట్టియాందోళనము ప్రథమ కర్తవ్యమైయుండగ నట్లుచేయకున్నసరికదా హిందు స్థానీయులగు నాయకులు మంచిచెడ్డలను తెలిసికొనక దక్షిణభారతీయులందఱును హింది నేర్చుకొనవలయు నని గాంధిమహాత్ముని పురస్కరించి తీర్మానించు కొనఁగ మనవా రాయాదేశమును శిరసావహించి దక్షిణదేశమంతయు నైజాము రాజ్యమువలెనే హిందు స్థానీయముగాఁజేయ ప్రారంభించుచున్నారు. మన నాయకులెంత స్వరాజ్యాందోళనముల దిట్టలయినను ఇట్టిదా రాజనీతి? 'వారాంగనేవ నృపనీతి రనేక రూపా' [వారరమణివలెనే బహురీతి రాజనీతి) అను భర్తృహరి వాక్యమునందలి పరమతత్త్వమును మన భాషాసంరక్షణమునకైన మననాయకులేల అవలంబింపఁజాలరు? మనకిప్పుడు సర్వభారతజాతీయ తత్త్వ ముండవలయునుగాని కేవలాంధ్రజాతీయతాం దోళనములు పరిహాసభాజనములగునని ఆంధ్రమహాజను లూహించుచున్నారా? అట్లూహించుచున్నయెడల

వారికి సరియైనజాతీయతత్త్వముగాని, ఆంధ్రదేశ చరిత్రముయొక్క ప్రధానతత్త్వముగాని గ్రహించుట లేదని నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును,

ఇప్పుడు కాంగ్రెసు నాయకులనుబట్టి చిలుక పలుకులవలె మనవారు చెప్పుకొనుచున్న సర్వభారతీయ జాతీయైకమత్యమనునది(All Indian National Unity) చరిత్రమున నెప్పుడును కొనసాగియుండలేదు. పూర్వమున కాశ్మీరమునుండి కన్యాకుమారివఱకు భరతఖండము నేకచ్ఛత్రముగఁ బరిపాలింపఁ గొందఱు చక్రవర్తు లూహించిరికాని కడకు విఫలమనోరథులైరి. అశోకవర్ధనుఁడు, హర్షవర్ధనుఁడు, అల్లాయుద్దీను, అక్బరు, ఔరంగజేబు ఆర్యావర్తముతోఁగూడ దక్షిణాపథమును జయింపఁ బ్రయత్నములు జేసి కొంతదేశ మాక్రమించుకొనిరికాని వారందఱునుకలసి ఆయాప్రాంతముల నొక నూరుసంవత్సరములకైన తమ స్వాధీనమున నుంచుకొనఁజాలక పోయిరి. వేలకొలదియేండ్ల దేశచరిత్రముగల మన భరతఖండచరిత్రమున ఒక నూరేండ్ల చరిత్రమునుజూచి మనము తృప్తిఁ బొందినయెడల నది సముద్రజలముల క్షారము నొక మధుబిందువువలన మధురింపఁజేయ నూహించుట వంటిది.

మనకింత యసహ్యముగనున్న బ్రిటిషుపరిపాలనమునందే ఆసేతుశీతాచలమును ఒక్కరాజ్యవిధానము క్రింద వచ్చుట సంభవించినది. బ్రిటిషువారి పరిపాలనమున మననాయకులు చిత్రించువిధముగ ఎడారులలో మాడిపోవునట్లు మనమెంత కాలిపోవుచున్నను ఈ యెడారులలోనే నడుమ నిజామురాజ్యము, మైసూరు కాశ్మీరము మున్నగు స్వదేశరాజ్యములు మనకుఁ జక్షురుత్సవకరముగ, సంతోషదాయకములుగ ఎడారులలోని ఫలవంతములగు ప్రదేశముల (Oases) వలె ఈశ్వరకటాక్షమున నేటికిని శాశ్వతరూపముల నిలిచియున్నవి. మన స్వదేశరాజ్య ప్రభుత్వములనుగూడ బ్రిటిషురాజ్యవిధానములో కేంద్రీకరింపఁబడునట్లు ఈమధ్య పార్లమెంటున నొక ఫెడరల్ విధానమును తయారు చేయుచున్నారు. కాని అది కాంగ్రెసువారి రాజనీతికి సరిపడకపోవుటచేత దానిని మననాయకు లక్కఱలేదని వేనోళ్ల నుపన్యసించుచున్నారు. స్వదేశరాజ్యముల మనతోఁ జేర్చుకొని భరతఖండమునంతయు నేల నొక 'సహారా' క్రింద జేసికొనవలెనని మన రాజనీతి విశారదుల యూహాకాఁబోలు! బ్రిటిషు గవర్నమెంటును ప్రతిఘటించుటకై కాంగ్రెసు నాయకులు పన్నుచున్న మహావ్యూహముల ప్రతిభను మెచ్చుకొనుటలో నేనెవ్వరికిని దీసిపోవువాఁడనుకాను. కాని కాంగ్రెసు వారొకవంక ఉత్తరమును దక్షిణమును ఒక్క వ్యావహారికభాషవలన గలిపియుండవలెనను చున్నారు. మఱియొకవంక—అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన బ్రిటిషురాజ్యమును, స్వదేశరాజ్యములను ఫెడరల్ విధానమునకు రావలెనను సర్కారువారి ప్రయత్నములఁ బ్రతిఘటించుచున్నారు. ఇది యాత్మబంధువుల నింటినుండి దరిమివైచి పరదేశస్థుల విందున కాహ్వానించుట వంటిదికాదా? ఇంకను స్పష్టముగ జెప్పవలెనన్నచో మనకన్నలు తమ్ములునగు నిజామురాష్ట్రమునందలి తెలుఁగువారలైనను మనము జోక్యము కలిగించుకొనక మనకు కేవలపరాయివారగు హిందుస్థానీయుల మొదట నెత్తి నెక్కించుకొనవలెనని చెప్పుటకాదా?

ఉత్తరాదులతోడిసంబంధ బాంధవ్యముల కంటె స్వజాతీయులగు నిజామురాష్ట్రమువారితోడి సంబంధము మన దేశీయాభ్యుదయమున కెక్కువని నేనూహించుచున్నాను.

తన బాంధవులను శత్రువులబారి విడిచి తాను పరుల కభయహస్తమిచ్చి యుద్ధరంగమున కుఱికిన శూరాగ్రేసరునివలె ఓరుగల్లును, గోల్కొండయు దురుష్కులాక్రమించుకొన్నను లక్ష్యముచేయక తెనుఁగువాఁడు తన ద్రవిడసోదరుల రక్షించుటకై విజయనగరమున కోటగట్టి రెండుమూడువందల సంవత్సరములు యుద్ధమొనర్చి తుద కథఃపతితుఁడైపోయి

నాఁడు. ఇప్పుడు మన తమిళ, కన్నడ, మళయాళ సోదరుల కా విశ్వాసమేమైన నున్నదాయని నేనడుగుచున్నాను. ఉన్నయెడల తమ ద్రవిడభాషా కుటుంబమునకుఁ జెందిన అన్ని దక్షిణభారతీయ భాషలలోను సంఖ్యాబాహుళ్యమున ప్రథమగణ్యమైన ఆంధ్రభాషను వ్యావహారిక భాషగ—కాలక్రమమున రాజభాషగ చేసికొనుట కల్పించుట యుక్తధర్మమును కాదా?

ఇంక భరతఖండమున ఉత్తరమున హిందీయు దక్షిణమున నాంధ్రమును వ్యావహారిక భాషలుగ జేసికొనుట ఆర్థికముగ—శారీరకముగ—రాజకీయముగ సమంజసమని నేనూహించుచున్నాను. పేరునకు భారతవర్షమొక దేశముగఁ జెప్పబడుచున్నను పాశ్చాత్యదేశములలో వలె ఇంత దేశమున నొక్క జాతీయత్వమెన్నడును కలిగియుండలేదు. మన కాంగ్రెసువారెన్నెన్ని యుపన్యాసములనిచ్చినను అట్టి జాతీయత్వమసంభవము. చరిత్రమున నెప్పుడును అట్లు జరిగియుండలేదు. ఇది పెక్కుదేశములు చేరిన యొక ఖండమని 'భరతఖండ'మను నామమే చెప్పుచున్నది. పరికించిచూచినచో ఈ మహాఖండము రష్యాదేశవిలుప్తమగు యూరపుఖండమంతయున్నది. అంత రాజనీతిపారంగతులగు యూరపుఖండ జాతులలోనైన ఒక్కజాతీయభాషకాని వ్యావహారిక భాషగాని 'ఆమ్ జవాన్'గఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నదా? 'ఫ్రెంచి' పరస్పర రాజకార్యోపయోగమగు భాషగ (diplomatic language) 'జర్మను' వర్తకవ్యవహారోపయోగమగుభాషగ ఇంగ్లీషు బహుళవ్యవహారోపయోగమగుభాషగ– నారోపియనులలో ద్రిభంగులగు భాషలు వ్యవహారమున నున్నవి కాదా? అట్లున్నను వారి స్వతంత్రతత్వముల కవి యెంతమాత్రమును ప్రతిబంధకములుగ లేవు. మనముగూడ నార్యావర్తమున హిందీయు, దక్షిణాపథమున నాంధ్రమును ఎందులకు వ్యవహారోపయోగములుగ నంగీకరింపరాదు?

భరతఖండమున రాజకీయముగనైన నిట్లు రెండు పక్షముల నుంచుకొనుటవలన భారతీయులకెట్టి యాపత్తును గలుగదు. కాంగ్రెసు పరిపాలనమున నేకముఖమునకు వచ్చిన ఆసేతుశీతాచలమును ముక్కల రెండుగ ఖండించివేయుదురా? అట్లుచేయుట అవివేకము కాదా?—అని నీవఖిలభారతీయ జాతీయవాదివేషమున నన్ను బృచ్ఛింతువు. మన దక్షిణదేశముల తెలుఁగొక ముఖ్యవ్యావహారికభాషగ నున్నంతమాత్రమున మనకుఁ గాంగ్రెసు పరిపాలనము కాని, బ్రిటిష్ పరిపాలనము కాని అంతరించిపోవుట ఎన్నటికిని సంభవింపదు.

1920-వ సంవత్సరమున తానుచెప్పినట్లు చేసిన యెడల నొక్క సంవత్సరమున మనకు స్వరాజ్యము లభించితీరుననియు నిఁక బ్రిటిష్‌వారితో బాధపడవలసిన దుర్గతి యుండదనియు జగత్తంతయు మాఱుమ్రోగునట్లు సింహఘోషమున మహాత్ముఁడొక నిర్మాణకార్యక్రమమును, ఒక యుద్ధ నిర్వ్యాహక తంత్రమును ప్రకటించినాఁడు. అప్పు డాసేతుశీతాచలమును కార్యకర్తలుదయించి మహాత్మునివాహ్వానము పునఃపున రుచ్చరితమగునట్లు శతసహస్రముఖముల ప్రతిధ్వనులఁజేసిరి. తరువాత నెన్నియేండ్లు గడచినవి? ఎన్ని సత్యాగ్రహసంరంభములు, ఎన్ని శాసనోల్లంఘన మహావ్యూహములు నాచరణమునకువచ్చి తుదకు బ్రిటిష్‌వారాజనీతి కాహుతియై పోయినవి! కాంగ్రెసువారి యుద్యమమహత్త్వములఁ దెలిసికొనలేక నేనిట్లు చెప్పుచుండుటలేదు. దాస్యశృంఖలానిబద్ధమైయున్న ఆర్యజాతికెప్పటికైన స్వరాజ్యప్రాప్తి గైనయెడల నది కాంగ్రెసువారి పద్ధతులవలననే కావలయునని నాకు విశ్వాసమున్నది. నాకొక్కతెకే కాదు. ఈపదునైదేండ్లనుండియు భారతీయ ప్రజలకట్టి విశ్వాసముదయించినది. ఎందువలన? గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వమహాత్వమువలన. నిశ్చయముగ నరులలో గాంధికంటె నున్నతుఁడు లేడు. అతఁడట్టి

మహాపురుషుఁడైనను అతఁడిప్పుడు విరమించినట్టి వైఖరిని గాక మఱికొన్ని సంవత్సరములు నాయకుఁడై మనల నడపించినను నేటికాంగ్రెసువారి లక్ష్యమైన సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (complete independence) మనకు చేకూరగలదా? అందని ద్రాక్షపండ్లకుఁ జేతులు జాచువిధమున మననాయకులు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమను లక్ష్యమొకటి రొమ్మునంటుకొని బ్రిటిష్వా రెప్పటికైన మనకుఁ బీడ విరుగడయయిపోయినట్లు పోయితీరుదురని భావించుచు నడియాసల నిడుమలఁ బడిపోవుచున్నారు. మనకెంతటి స్వరాజ్యప్రాప్తి యైనను బ్రిటిష్వారి యాధిపత్యము (British supremacy) ఇంతట సంతట మనకు వదలిపోవునది కాదు. బ్రిటిష్ రాజ్యములోనున్న మనము గాంధీగారి నాయకత్వమున బ్రిటిష్వారిని వదల్చుకొన్నను స్వదేశ సంస్థానాధీశు లెప్పటికిని బ్రిటిష్వారీ దేశమును వదల కుండ వారికి బాసటలై యుండఁగలరు. అనఁగ నాంగ్లేయులు కాంగ్రెసువారి బాధపడలేక దేశమును వదలి పోవనూహించినను వెల్లెస్లీప్రభువు స్వదేశసంస్థానాధీశులతో చేసికొనియున్న 'సబ్సిడియరీ' సంధిషరతులకు బ్రిటిష్వా రెప్పటికి కట్టుబడియుండునట్లుగ మన స్వదేశప్రభువు లాందోళనములఁ జేసి బ్రిటిష్ భారతప్రజలను హతాశులుగ నొనర్చుచుందురు. కావున కాంగ్రెసువారు మనకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రాప్తి గలుగఁగలదని వట్టియాకాశసౌధముల నిర్మింపఁజేయుచున్నారని నిశ్చయముగఁ జెప్పఁగలను. అట్టి యాకాశసౌధముల నిర్మింపఁజేయుచునే ఇప్పుడున్న రాజభాషయగు నింగ్లీషును పఠింపనీక యవసరముండదనియు, దానిస్థానమున 'హిందీ—హిందుస్థానీ' భాషల నెలకొల్పుకొనుటకు మనము సంసిద్ధులమై యుండవలెననియు కాంగ్రెసు నాయకులనుచున్నారు. మనకట్టి పరిస్థితులలో హిందీ రాజభాషగ చేసికొనుటకట్టి యవకాశమును లేదని నేను చెప్పఁగలను. ఒకవేళ బ్రిటిష్వారి యాధిపత్యమున 'డొమినియన్ స్టేటస్' వంటి స్వరాజ్య మొకవేళ మనకు సిద్ధించినను ప్రజాబాహుళ్యమునుబట్టి ఉత్తరమున హిందీయు, దక్షిణ భారతమున నాంధ్రమును రాజభాషలుగఁ జేసికొనుట యుక్తమని నేనూహించుచున్నాను. ఇది యెంత కలికాలమైనను బ్రిటిష్వారి పరిపాలనమున మన మెంత దుర్గతికిఁ బాలుపడితిమో నాకుఁ దెలియకుండనున్నది. ఈకలికాలమునఁ జెప్పరాని సహింపరాని యిడుమల పడిపోవుదుమనికదా మనపూర్వులు శాస్త్రేతిహాస పురాణముల వ్రాసికొనిరి.

సీ. ఒకకాలమునఁ బండు నోషధిచయము వే
ఱొకకాలమునఁ బండ కుండునంద్రు
క్రోధంబు లోభంబు క్రూరత బొంకును
దీపింప నరులు వ ర్తింతురంద్రు
వ్యవహారములు మహా వ్యాజయుక్తములంద్రు
సఖ్యంబు వంచనా సహితమంద్రు
మగలతో నిల్లాండ్రు మచ్చరించెదరంద్రు
సుతులు దండ్రులఁ దెగ జూతురంద్రు

గీ. గురుల శిష్యులు దూషించి కూడరంద్రు
శాస్త్రమార్గము లెవ్వియు సాగవంద్రు
న్యాయపద్ధతి బుధులైన నడపరంద్రు
కాలగతి వింతదై వచ్చెఁ గంటె నేఁడు.

ఇట్టి దుర్నయములు దప్పక నేఁడు మనుజులలో నున్నవి. ఇది భరతఖండమునకుమాత్రమే పట్టియున్న కర్మముగాక సర్వమానవప్రపంచమున నొక్కవిధమున వ్యాపించియున్నది.

క. క్రమమున రాష్ట్రములును నగ
రములును నాశంబునొందు రక్షాచ్యుతులై
శ్రమియింతురు జను లతిదు
ర్గమగిరిసరిదంతికములఁ గడు నాతురులై.

బ్రిటిష్వారీ దేశమునకువచ్చునప్పటికి జనులిట్టి దుస్థితియందే యుండిరి. నూటయేబదియేండ్ల క్రిందటను త్తరసర్కారులను బ్రిటిష్వారు పరిపాలింప నారంభించినది మొదలు నేఁటివఱకు మనమిట్టి దుస్థితి నెలుం

గము. అంతకుపూర్వము మరాఠీవారికి, హైదరాలీకి, టిప్పుసుల్తానునకు, పిండారీలకు, థగ్గులకు వెఱచి మన వారాత్మరక్షణమునకై యడవులకుఁ గొండలకు పాఱి పోవుచుండుట విజ్ఞులగు ముసలివారిప్పటికిని చెప్పచునేయుందురు.

మ. ధరణీరక్షణ మాచరింపక నృపుల్
దర్పంబునన్ బశ్యతో
హరులై సాధులదోఁచి చేకుఱలెవీయ
స్త్రీధన క్షేత్రముల్
హరియింపంగలవారు దారుణతరం
బై పెల్లు చెల్లుం పర
స్పరయుద్ధంబు ధరాతలేంద్రులకు వి
శ్వప్రాణి నాశంబుగన్.

బ్రిటిష్వారిరాకకు బూర్వమెంతో యిదేయట్టి 'పశ్యతోహరు'లగు మహమ్మద్ ఘజినీ, మహమ్మద్ ఘోరీ, మల్లిక్ కాఫూర్, తైమూర్‌లంగ్, నాదిర్‌షా, మహమ్మద్ షాదురానీ మున్నగువారు భరతఖండమున యుద్ధములు చేసిచేసి ప్రజల ఖండించిఖండించి ప్రజల నెన్నికడగండ్లపాలు చేయవచ్చునో అన్నిటిని చేసిచూపిరి. కాని 180 సంవత్సరములలో ఆంధ్ర జాతికెప్పుడైన నట్టిముప్పు కలిగినదా?

త రు వో జ.

ఉక్కున శూద్రులత్యుగ్రులై కవిసి
♦ యొండొండ పెక్కండ్ర నఱకఁ జంపుటయు.
దిక్కెవ్వరును లేక దీనులై వసుమ
♦ తీనురల్ నాలుగు దెసలఁ బాఱెదరు
మ్రుక్కెడి చోరులు ముట్టిని శ్శేష
♦ ముగధనావలిఁ గొని వెంగి వధింపంగ
క్రుక్కి కాకులయట్లు శూన్యులై చెదరి
♦ సాంపఱియడవులు సొత్తురుజనులు.

ఆంగ్లేయు లీదేశమునకు వచ్చునప్పుడు జనులిట్టి దుర్దశయందే యుండిరి. నేడు బ్రిటిష్ పరిపాలనమున నటుంటిదని నీవనగలవా?

పరీక్షిన్నరేంద్రునివలె ధర్మదేవత కుంటువడకుండ నీకర్మభూమియందు బ్రిటిష్‌వారు మనలఁ బరిపాలించుచున్నారని నేననుచుండుట లేదు. ఇది కలియుగమగుటచే నెట్టివారికైన నట్లుచేయుట సంభవమని పూర్వులిదివఱకే శిలాక్షరముల వ్రాసిరి.

ప్రస్తుత పరిస్థితులఁబట్టి 'సంపూర్ణస్వతంత్ర్యము'ను లక్ష్య మెప్పటికిని కొనసాగఁజాలదని చెప్పుటకై నేనింతదూరము వ్రాయవలసివచ్చినది. కాంగ్రెసు నాయకులిట్లు పలుకుచున్నను నేడు ఎసెంబ్లీలలోఁ బ్రవేశించిన 'పార్లమెంటేరియను'ల కట్టి స్వాతంత్ర్యము చేకూరగలదను విశ్వాస మిసుమంతయు లేదు. ఉన్న యెడల వారితత్త్వమునకు బ్రతికూలముగ పార్లమెంటేరియనులగుట జరిగియే యుండదు.

భారతవర్షమునకు స్వాతంత్ర్యయోగము లేని సందర్భమున హిందీరాజభాష యగుట కెట్టి యవకాశమును లేదు. అట్టి పరిస్థితులలో రాజభాషకై ఇంగ్లీషు, ఆధ్యాత్మిక వికాసమునకై సంస్కృతము, మాతృభాష గావున తెనుగు—ఇన్ని భాషలను మనవా రభ్యసింప వలసియుండగా నింకను 'రాష్ట్రభాష' యని పేరుపెట్టి 'హిందీ'ని మనపై నాయకులెందులకు పులుము సాహింపవలయును?

నేనేమో ఆంగ్లభాషావ్యామోహమున నింగ్లీషే శాశ్వతముగ రాజభాషగావలెనను నభినివేశముతో నిట్లనుచుంటిననియు, అట్లనుట జాతీయవిద్రోహమనియు నీవు భావింతువు. నాకొక్కతెకే గాదు. ఆంగ్లభాషాకోవిదులగు నాయకులకందఱకు నాంగ్ల భాషా మహత్వము తెలిసియేయున్నది. ప్రపంచమున నన్నిభాషాభాషితులలోను, అన్ని నాగరికదేశముల లోను ఆంగ్లభాష బహుళవ్యవహారముల వ్యాపించి యుండుట మననాయకు లందఱుఁ దెలిసియే యున్నది. ప్రాగ్దేశములన్నిటిలోను నాగరికతయందు బ్రథమస్థానమున నిలిచియున్న జపానుదేశమునగూడ ఆంగ్లభాష మాతృభాషను మించియున్న యభిమాన

మతోఁ బలింపబడుచున్నదని మన నాయకులకుఁ గూడ తెలిసియేయున్నది. అయిన నేమి?—మన జాతీయ నాయకులలో భాషావిషయమున తమ విశ్వాసమును ధైర్యమునఁ బ్రకటింపఁగల సాహసము—— (Courage to reveal one's own conviction) లోపడియున్నదని పలుకవలసియున్నది. అందఱట్టి యాత్మవంచనమునకుఁ బాలుపడుచుంటిరని నేనను చుండుటలేదు. భారతీయ మహిళాశిరోమణులలో నప్రతిమానమగు ప్రతిభావిశేషమును బ్రదర్శింపుచున్న శ్రీమతి సరోజనీదేవిగారు లాహోరున నేటి దినమే ఆంగ్లభాషా మహత్వమునుగూర్చి యుపన్యసించినట్లు నేటి అసోసియేటెడ్ ప్రెస్ వార్తలవలన దెలియుచున్నది. సరోజనీదేవిగారు నేటి కాంగ్రెసు వారి యుద్ధసంరంభములలో నగ్రస్థానమున నిలిచి యుండు నతిరథ మహారథశ్రేష్ఠులలో 'నాయకమణి' యని ప్రసిద్ధినందియున్న కాంతాశిరోమణి. ఆమె జాతినిబట్టి వంగనారీమణియయ్యు నాంధ్రులయింటఁ బ్రవేశించినఁ దగుటచేత ఆంధ్రమహిళాసంఘమునకుఁ జేరినదనియే మనము గర్వింపవచ్చును. ఆమె ఆంధ్ర భాషాభిమానముచేతను, హిందుస్థానీపై ద్వేషము చేతను ఆంగ్లభాషయే మనకు రాజభాష గావలయునని చెప్పుచున్నదని నేను తలంపఁజాలను. ఆమె తెలుఁగు నాయుఁడుగారి పతీమణి యయ్యును ఆంధ్ర భాషాజ్ఞానముకాని, తద్విషయికమగు నభిమానము కాని లేదనియే నాయూహ. ఆమె సెకంద్రాబాదున నుండి హిందుస్థానీయందే పుట్టి పెఱిగియున్న విదుషీ మణి. ఆమె యేమనుచున్నది?—

మనజాతీయ విద్యాలయము లన్నిటిలోను ఆంగ్ల భాషయే బోధనోపయోగమగు భాషగనుండి పోవలె ననుచున్నది. భారతీయుల కాంగ్లమెంతటి మేలైనఁ జేసెననుచున్నది. "మెకాలే" మన కాంగ్లభాష నేర్పఁబడునట్లుచేసి మనకు మహోపకారమును చేసియున్నాఁడనుచున్నది. ఆంగ్లభాషవలననే నిజముగ స్వాతంత్ర్యాదర్శములు మన దృష్టిపథమున నంకురించిన వనుచున్నది. భారతవర్షమున నేడింతతీవ్రరూపమున నిల్చియున్న మత, సాంఘిక విద్వేషముల నశింప జేయుట కొకసామాన్యభాషయే గొప్ప సాధనమనుట నిశ్చయమే కాని ముఖ్యముగ ప్రస్తుతసమయమున పెషావరునుండి కన్యాకుమారివఱకు మన మేకకంఠమున నెట్టి యాందోళనములఁ జేయఁగలుగుచున్నను అందులకు మూలకారణము ఆంగ్లభాషా సంబంధమే యని వక్కాణించుచున్నది. ఆమె తనకు సంకుచిత జాతీయ భావములతోను, సంకుచితమగు దేశభక్త్యావేశములతోను నిమిత్తము లేదనుచున్నది. ఆంగ్లభాషయునిన మనకొకవిధమగు నభిమానమునయించినను అందులకు సర్కారువారిని నిందింపఁ బనిలేదనుచున్నది ప్రస్తుత విద్యావిధానము సక్రమముగ లేకపోవుట వాస్తవమేయనియు, దానిని మనము సవరించుకొన వలయుననియుఁ జెప్పుచున్నది. ఇట్లనినంత మాత్రమున శ్రీమతి సరోజనీదేవిగారు మాతృదేశ హితమునకుఁ బ్రతికూల ప్రచారిణియై పోవుచున్నదని తదితర నాయకులు చెప్పఁగలరా?

ఆంగ్లభాష రాజభాషగ నుండుటవలన మన కెట్టియెట్టి ప్రయోజనము లున్నవో ఆంగ్లభాషావిదులగు నాయకులందఱకును తెలిసియేయున్నది. అయినను జాతీయతాభినివేశ మావహించియున్న ప్రస్తుతకాలమున వారు తమ యంతరంగస్థమగు సత్యముల నోటఁ బలుకుటకు సంకోచించుచున్నారు. నిశ్చయముగ దక్షిణభారతమున హిందీభాష కెట్టి స్థానమును లేదు. దక్షిణమున నాంధ్రభాషయే వ్యావహారిక భాషగ నుండఁదగినది. ప్రజాబాహుళ్యమున కాంధ్రమే మాతృభాష గావున ఆంధ్రభాషయే రాష్ట్రభాష కావలెననుట న్యాయమును, ధర్మమును, సత్యయుక్తమునగునవి మన నాయకు లంగీకరింపవలెను. ముఖ్యముగ నాంధ్రనాయకులట్టి యాందోళనమునుజేసి తమ కార్యశూరత్వమును, రాజనీతివిజ్ఞానమును లోకమునకు వెల్లడింపవలయు. ఉపేక్షవహించి తమ్ముతాగాన ట్లూఱకున్నయెడల నది యాత్మవంచన మనిపించు

కొనను. హిందుస్థానీయందుఁబుట్టి పెఱిగియున్న సరోజినీదేవిగారే ఇట్లనుచుండగా నాంధ్రు లా హిందీ తలకుఁబులాముకొని స్వచ్ఛమగు తమవాణి నెందులకుఁ జెఱుపుకొనవలయునో తెలియకుండ నున్నది.

ఉ. సారపు ధర్మమున్ విమల
 సత్యము బాపము చేతబొంకుచేఁ
 బారముఁ బొందలేక చెడ
 బాఱినదైనయవస్థ దక్షు లె
 వ్వార లుపేక్ష చేసి రది
 వారలచేటగుఁగాని ధర్మ వి
 స్తారకమయ్యు సత్యశుభ
 దాయకమయ్యును దైవముండెడున్.

"ఉగ్గుపాలతోఁబుట్టిన మాతృభాషేమి? హిందీ వ్యాప్తివలన నశించుటేమి? వేడినీళ్లతో నిండ్లుగాలు నన్నటులున్నది."—అని నీవు కల్పలలకు వ్రాసితివి. ఎంతయుగ్గుపాలతోఁ దెలుగునఁ బుట్టియున్నను నిజాం రాష్ట్రమందలి యాంధ్రులభాష అట్లు పాడైనదా లేదా? వేడినీళ్లుగావు. హిందుస్థానీయను దారాజ్యమున అగ్నిపర్వతమునుండి నిరంతరము బయలువెడలి వచ్చు ద్రవీభూతమగు నయఃపాషాణముల [లావా] వలె నాంధ్రభాషను దగ్ధపటలముగఁ జేయుచునే యున్నది. వందలకొలది యేండ్లనుండి ఆంధ్రభాష ఇట్లు కాలిపోవుచున్నను బూర్తిగ నశింపకుండుటయే వింత. అచ్చటి పరిపాలకులు తురుష్కులు. వారిసంఖ్య యత్యల్పము. అయిననేమి? వారు కోట్లకొలది ధనమును ఖర్చుచేసి 'ఓస్మానియా' యూనివర్సిటీల స్థాపించి ఉర్దూ—హిందుస్థానీ భాషలఁ బ్రోత్సహింతురు. కాని ప్రజలభాషయగు తెనుఁగుపై వారు సవతితల్లిప్రేమనే ఇంతవఱకుఁ జూపించుచున్నారు. ఆర్యావర్తమున 12 కోట్ల 12 లక్షల ప్రజలు మాట్లాడుచున్న హిందుస్థానీయ భాషలపై వ్యతిరేక ప్రచారమును నీవు పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్ర మనుచున్నావు. రాకాసిబలముగల ఈభాషపై మన నాయకులిప్పుడు బ్రహ్మాస్త్రములఁ బ్రయోగింపవలయునో లేక త్రిపురసంహారకాలమున నీశ్వరుఁడు ప్రయోగించినట్లు 'మాధవాస్త్రము' నే బ్రయోగించి దక్షిణాపథమును దొంగిచూడకుండ రూపణచినట్లు చేయవలయునో నీవే యోజించుకొనుము.

దక్షిణ భారతదేశమున నాంధ్రభాషకుఁగల యోగ్యతనుగూర్చి యింకను విపులముగఁ జెప్పదలంచియు విస్తరభీతిచేత మిగుల సంక్షేపముగనే చెప్పియుంటిని. నీవు కోరినయెడల నెప్పటికైన నట్లుచేయుదును.

సుహృద్భావముతో నీలేఖను వ్రాసితినికాని మన నాయకుల నెంతమాత్రమును నిందింపవలయునని నీలేఖ వ్రాసియుండలేదు. కేవల విమర్శనైక దృష్టితోఁ నీలేఖను వ్రాసితినని నీవు భావింతువుగాక. శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు తమ యర్థశాస్త్రమునఁ జెప్పుకొనినట్లు—

క. పలికితి నె చేదుమాటల?
 పలికితినే హితవుకాని ◆ పలుకుల నొకచో
 పలికితినిపో గృపనను
 దెలియమియని మనుపరయ్య ◆ ధీరప్రవరుల్.

అని మనదేశీయ నాయకులను బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

స్వర్గీయ గోనెల రుక్మిణమ్మగారు

అష్టావధాని వద్దాది సీతారామాంజనేయులుగారు

శ్లో. కార్యేషుదాసీ, కరణేషుమంత్రీ
స్నేహేచమాతా, శయనేషురంభా
రూపేచలక్ష్మీ, క్షమయాధరిత్రీ
షట్కర్మయుక్తా కులధర్మపత్నీ.

పెద్దలీ రీతిగా గృహలక్ష్మీధర్మనిర్ణయము చేసియున్నారు. భారతదేశ మనేక దురవస్థలకుఁ బాల్పడి యెంత ప్రాల్మాలియున్నను నేఁటికినిఁ గొందఱు ధన్యాత్మలు సహధర్మచారిణి, యర్ధాంగియను జీవితప్రాశస్త్యమును వహించి యనన్యసాధ్యమహాత్మ్యమునఁ దాము ప్రకాశించుటయేగాక తమపరిసరప్రాంతములను గూడఁ బవిత్రీకరించుచున్నారు. ఇట్టి మహాశక్తి సహజకోమలహృదయముల నుండి వెలువడుటకు వంశోన్నతి, యభ్యాసపటిమ, విచక్షణదక్షత, శ్రద్ధ, కార్యదీక్ష, జిజ్ఞాస మొదలగు సుగుణపుంజము సహాయకారులు, ప్రాచీనాంధ్ర గృహిణీధర్మమును జీవితమునఁ బ్రత్యంశమునందును బ్రస్ఫుటీకరించిన పవిత్రవ్యక్తి యెవ్వరికి మాననీయము గాదు?

మా మిత్రులగు శ్రీయుత గోనెల నరసింగరావుగారు సహధర్మచారిణిఁ గోల్పోవుట కడుంగడు విచారకరము! ఈమె 1918 సంవత్సరములో విశాఖపట్టణమున జన్మించి తే 6-2-1935 దీని నుదయము 8 గంటలకు గుంటూరు 'ఘోషాఆస్పత్రి'లో స్వర్గస్థురాలయ్యెను. ఈమె తండ్రిగారు పోలీసుశాఖలో నున్నతోద్యోగులగు శ్రీయుత గాదంశెట్టి పాపారావునాయఁడుగారు. ప్రస్తుతమున మా ఖాశింగఁకోట గ్రామవాస్తవ్యులయిన శ్రీయుత గోనెల వేణుగోపాలరావునాయఁడుగారి గాదిలికోడలు.

ఈమెకుఁ బ్రాచీనస్త్రీధర్మములయందు మిక్కిలిమక్కువ. ఈమెకు దైవభక్తియన్న పని 'వెన్నతోఁ బెట్టినది.' ఆధునికమహిళామండలి యీయామె ధర్మాచరణనిష్ఠాగరిష్ఠత నుండి యెన్నేని గుణపాఠములను గ్రహింప నుత్కృష్టతకలది. పదునేండ్ల బాలప్రాయమున నిట్టి సుగుణపుంజము నలవరచుకొని, యీబాలగోపాలమునకు నానందమోదములను గల్గించుప్రౌఢిమ యీయామెకెట్లలవడినదో! ఈమెను దలఁచుకొన్నప్పుడు సకలమనోనయనానందకరమగు లేఁదీవ మనస్మృతిపథమున గోచరింపకతప్పదు. చిత్రవిచిత్ర

ములగు చేతిపనులన్న నీమె కభిలాషమెండు. తదభినివేశమున నీమె చిత్రించినపటము లెన్నియో నా మిత్రునిగృహ మలంకరించి చూపరుల కనుష్ణమును జాలిపుట్టించు చున్నవి.

పేదసాదులయెడల నీమెకుఁగలయాదరణ, మామె నిర్యాణమునకు రోదించియేడ్చిన బీదల మూఁగకన్నీరే నా కలముకన్న నధిక ముగఁ జెప్పఁగలదు. ఆమెకై నిట్టూర్చిన యాప్తుల హృదయసంఘర్షణ మొక నిదాఘ మైపోయినది.

'రహింపుట్ట జంత్రగాత్రముల రాల్గరఁ గించు' సంగీతకళయం దీమె మంచి యభ్యా సముచేసియున్నది. ఈమెకుఁగల పతిభక్తి మిక్కిలి కొనియాడఁదగినది. ఈమె విద్యా వతియయ్యును ప్రస్తుతకాలపుఁ జపలాక్షుల వలెఁ గాక పూర్వసాధ్వీమణుల పాతివ్రత్య ధర్మమును శ్రద్ధతోఁ బాటించినది. ఈమె తనప్రతిబింబముగా నేఁడుమాసములపుత్రికను విడిచిపెట్టి మృతినొందెను. పూర్వాచార ములయందు మిక్కిలి ప్రియముకలదైనను, ఛాందసత్వములేక గ్రంథపఠనయందాసక్తిగల్గి గృహలక్ష్మి మొదలగు పత్రికలకుఁ జందా దారుగానుండెడిది.

ఈమె కాత్మశాంతియును, ఈమెభర్తకు మనశ్శాంతియును, ఈయుభయకుటుంబము లకు దుఃఖోపశమనమును బ్రసాదించి, పూర్వ బాంధవ్యమెసఁపై పోవకుండునట్లు పరమేశ్వ రుఁడు వీరి ననుగ్రహించుఁగాక !

స్త్రీ ధర్మము

చ. పతిఁ గడవంగ దైవతము ♦ భామల కెందును లేదు ప్రీతుఁ డై
పతి గరుణించెనేనిఁ గల ♦ భామిని భాసురభూషణాంబరా
న్వితధనధాన్యగౌరవము ♦ విశ్రుతసంతతియుక్ యశంబు స
ద్గతియును గల్గు నోంపుమెయిఁ ♦ గల్గునె యన్ని తెఱంగు లారయన్.

ఆ. కరము దుఃఖపడినఁ ♦ గానిమొక్కలంతసౌ, ఖ్యంబు ధర్మగతియుఁ ♦ గలుగ దెందు
జూఁడు మబల భర్తృ ♦ శుశ్రూషఫలము సం, తతసుఖంబు గలదు ♦ ధర్మవాదవు.

భారతము.

స్మృతికణములు

గోనెల నరసింగరావుగారు, బి. ఏ.

౧

ప్రణయరుధిరమ్ము గడ్డకట్టినతలమ్ము
చెలిమినెత్తావి నిప్పులు చెఱగులావు
వగపుఁగన్నీటిసెల, కట్టు తెగినచోటు
సొంపుపెంపులతుది పయనంపుమేర.

౨

ఇచటనే నాదుసగము మే నింగలమునఁ
గట్టియై కాలిధూళిలో గలిసిపోయె.
తప్తలోచనగళ దశ్రుధారదోఁగి
బురదయైలేఁత పచ్చిక మొలకలెత్తె.

౩

నిన్నుఁ దనపొట్టసిదుకొన్న నిష్ఠురంపు
టామయముతోడఁ బోరాడినాముగాని
వీఁగిపోయితి ; వెఁడలేని ప్రేమమైన
నాకు నిన్నయో దక్కింపలేకపోయె.

౪

ప్రేమసుమము సోయగము గుప్పించినప్పు
వలపుఁదీయుం దనమ్ములు బఱపెఁగాని
నేఁడు ప్రవిమలాశావృంత మూసిపోయెఁ
బాయదీవియోగార్తి యెప్పటికినింక.

౫

నీరవమ్మయ్యె నవమురళీరవమ్ము
లలితకళలెల్ల మృదుచంద్రికలనెడాఁగె
సొగసిరాఁజుల్క చుక్కలనురిగిపోయె
మాయచీఁకటి రవళించి మనసునొంచె.

౬

దీవెనలు రిత్తమాటలై తీపుసెడెనో !
మనసుకముఁజూచి కనుగుట్టుకొనుచునిరత
మున్నురనియేడ్పు చుట్టాలయుసురుదగిలి
కరఁగికరఁగి నీఱయినావొ ! కలఁగినీవు !!

౭

మొనసిమరణంపు మబ్బుకూర్చినవితాకు
చెదరిపోకున్నె ? ప్రణయ వీచికలుపీవ
ఊతనుత్రాణములతోడ నేమిమనకు
నీవునాలోన లీనమైనావు కావె.

౮

నీకు నెదపూవు టీరమ్ము నిలిపినాను
విందు నచట నీ నూపు రస్పందగీతి
ననుఁగు జిలిబిలిపలుకుల నాలకించి
నాదు కన్నీటిసోన కానుకలనుగొనుము.

తాజా మిఠాయ్ !!!

పిల్లల్లారా!!! సుకే!

కన్నెనోములు

తూర్పుబంగరు కొలనులోనా
తొందరగ జలకమ్ములాడీ
వచ్చినది మన ఉషోబాల
లేచిరావే చిట్టితల్లీ!

చిట్టిబొట్టూ పెట్టడానికి
నిత్యశృంగారమ్మునకునూ
వెళ్లవా? మరి ఉషోబాలతో
వేగిరమ్మా కదలిరమ్మా!

లోతులేని లేతమనసుల
పూతబూసిన కన్నెప్రేమల
వింత లియ్యద నాలు మరిగీ
బడియమేలన? వెర్రితల్లీ!

మగనిభాగ్యం కోసమైయే
తగనినోములు నోచమన్నా
నగవుతో తల ఊపి ముందుకు
నడచినత్తువె! తెనుగుబిడ్డా!

"ఇంద్రకంటి"

'కాన్ ఖుషీ—దిల్ ఖుషీ'

ఓ నవాబుగారి దర్బారులో ఓ సంగీత పాటకుడు నారదునిలాంటివాడు——పాడుతున్నాడు. మహా రక్తిగావుంది పాట. మధ్యమధ్య నవాబు 'అచ్ఛా' 'శెభాష్' 'వహూవా' అని మెచ్చుకున్నాడు. మెచ్చుతూవున్నప్పుడల్లా 'శాలుజోడా'లు 'సింహాతలాటా'లు 'ముత్యాలపేర్లు' 'అఖరి కగ్రహారం'కూడా 'బహుమతీ' అంటున్నాడు. అతడట్లంటూవున్నకొద్దీ మన 'గవయ్యా' గొంతు బద్దలయ్యేటట్లు పాడుతున్నాడు. ఇక వానిమనసులో సంతోషంమాట పేరు చెప్పవాలా?! ఒక్క పాటకచ్చేరీతోకూడా (ప్రొప్రై)టరయిపోయినాడన్నమాటేకదా మరి!! సరే అదాలా గుండనీ-పాట--మంగళారతి—పాడేశాడు పాటకుడు. తరవాత చేతిరుమాలుతో చెమట తుడుచుకుంటూ "సర్కారువారి సెలవైతే రేపు సెలవుతీసుకుంటా" అన్నాడు. అనగానే 'సర్కారువారు' మంత్రిగారిని చూచి యీతడికి 'ఖర్చులతోకలిపి నూటపదార్లు' కట్నం ఇవ్వమన్నాడు. పాటకుడు వెలవెలబోయి యేదో 'హుజూర్ వారు చాలా వాగ్దానాలు......' అంటూ పెదవులు చప్పరించాడు. అదివిని 'నవాబు' గారు నవ్వుతూ గడ్డంపుణుకుతూ "అవా"......అరే దివానా!!! ఆ ముహూర్తంలో నీవు నాకు 'కాన్ ఖుషీ' (శ్రవణానందం) చేశావు. నేనుకూడా 'తారీఫ్' చెప్పి నీకు 'దిల్ ఖుషీ' (చిత్తానందం) కలిగించానుగదే' అన్నాడు. 'గవయ్యా' గాభరాపడ్డాడు. దివాన్‌జీ దిక్కులుచూశాడు. నవాబ్ సాహెబ్ లోపటికెళ్ళిపోయాడు.

దాసుకు.

"ఇద్దరు దయగల బిడ్డలు"

రాధ, రాము అన్నచెల్లెళ్లు రాముకు ఎనిమిదేండ్లు, రాధకు ఆరేండ్లు. వారిద్దరు ఎప్పుడు జట్టుగ బడికి పోతుండేవారు. తల్లిదండ్రి చెప్పినట్లు వింటూ వారికెంతో సహాయముగా నుండేవారు. తోటకు నీరుపారించుట, గడ్డిపీకివేయుట బజారుకుపోయి కావలసిన సామానును తెచ్చుట యిటువంటి చిన్న చిన్న పనులన్నియు చేయుచుండిరి.

ఒకనాడు వారుండేవూరికి మంచి సర్కస్ వస్తుందని విని, రాధ, రాము చాలా సంబరపడుచుండిరి. ఇద్దరు తల్లిదగ్గరకుపోయి "అమ్మా ఈవూరికి పెద్ద సర్కస్ వస్తుందట, అప్పుడు మమ్మల్ని పంపించవూ" అని అడిగారు. "నాబిడ్డలారా అట్లనే పంపిస్తాను అయితే మీ టిక్కట్ డబ్బు మీరే సంపాదించుకోవలెను. మీరు నాకేపని చేస్తే ఆ పనికి ఒకకాని చొప్పున యిస్తాను యిద్దరికే. తోట పనైనా సరే యింటిపనైనా సరే. ఇంకా సర్కస్ రావటానికి రెండువారాలుంది కదా. ఈ లోపల మీడబ్బు సంపాదించుకొనండి." అని చెప్పింది. అల్లాగే వారిద్దరు తల్లి, తండ్రి చెప్పిన పనులుచేసి టిక్కట్టుకు సరిపోయేంత డబ్బు చేర్చారు. అర్ధరూపాయి ఒక్కొక్క టిక్కట్. ఇంకొకదినమేవుంది సర్కస్ ప్రారంభించుటకు. ఊర్లోకి, ఏనుగులు, పులులు, ఎలుగుబంట్లు, కోతులు, బోనులలో లాక్కొరావటంచూచి, పిల్లలందరు, ఒకటే గంతులు, అఱపులు మొదలుపెట్టారు.

రాధను, రామును, వారితల్లి యిదివరకు వారితోటపని చేసిన ముసలివాడు వీరన్నకు కొన్ని గుడ్డలు తీసుకొనిపోయి యిమ్మని పంపించినది. వీరన్న చాలామంచి విశ్వాసము గల మనిషి; వీరింట్లో చాలాకాలము పనిచేసి యిప్పుడు ముసలివాడయినందుకు పనిచేయలేక మానుకున్నాడు. వానికి ఆయింటి యజమానురాలు అప్పు డప్పుడు పాతబట్టలు, అవి ఏదైనా యిచ్చి పంపించుట వాడుక. అనాడు వారిని తీసుకొని వీరన్నయింటికి పోయిరి. వానిగుడిసెలో ఒకమూల చాపవేసుకొని వీరన్న విచారపడుచు కూర్చునియుండెను. ఈ పిల్లలు గుడ్డలు వానికిచ్చి "ఏమి వీరన్నా అలాకూర్చున్నావు నీకేమి కష్ట?"మని అడిగారు. "నాకు కళ్లు బాగా కనబడవు బాబూ, మహానుభావుడు ఒకాయన కంటద్దాల జోడిచ్చారు. అవి వేసుకుంటే సుమారుగా కనపడేది. అదికూడా విరిగిపోయినది. బయట ఎక్కడికి పోలేక కూర్చున్నాను. ఏదో నాకు వచ్చినమటుక్కు పుస్తకం ఏదైనా చదువుకుందామన్నా సరిగా కనబడదు. బాబూ అమ్మగారి దయవలన ఈగుడ్డలు కట్టుకుంటున్నాను; లేకుంటే ఈ చలిబాధకు తట్టుకోలేకపోదును." అన్నాడు "ఆ కంటద్దాలు ఎందుకు బాగుచేయించుకోకూడదు?" అని అడిగారు పిల్లలు.

నాకు నాకొడుకు పంపించేదుడ్డు నాతిండికి సరిపోతుంది. అది బాగుచేయించను డబ్బు లేదు. మెల్లిగా కూడబెట్టుకొని బాగుచేయించుకోవాలి బాబూ" అన్నాడు

రాధ, రాము ఒకరిమొఖ మొకరు చూచుకున్నారు. బయటికి వెళ్లారు. "రాధా, మనం టిక్కట్టుకు చేర్చిన డబ్బు వీనికిస్తే కంటద్దాలు బాగుచేయించుకుంటాడు పాపం. వానిని చూస్తే జాలివేస్తోంది. ఎక్కడికిపోలేడు.మనం యింకెప్పుడయినా సర్కస్ చూడవచ్చును. ఏమంటావు?" అన్నాడు రాము. "సరే అన్నయ్యా పాపం వానికిస్తాము లేమనకొద్దు" అనింది రాధ జాలివేస్తున్న కంఠంతో.

రాము మళ్లీ గుడిసెలోకిపోయి వీరన్న ప్రక్కనవున్న విరిగిన కంటద్దాలు తీసుకొని మెల్లగా వచ్చాడు. ఇద్దరు కలసి అద్దాలు వేసే చోటికి వెళ్లారు. అంగడివానిని ఈ అద్దాలు బాగుచేయటాని కెంతవుతుందని అడిగారు. ఒకరూపాయ అవుతుందని చెప్పాడు. పిల్లలు సంతోషపడి తమదగ్గర వుండేది రూపాయే నని తెలిసి, అది బాగు చేసి యిమ్మన్నారు. కొంతసేపటికల్లా దానిని బాగుచేసి యిచ్చాడు. అదితీసుకునిపోయి వీరన్నకిచ్చి "ఇదో వీరన్నా నీఅద్దాలు. మేము దానిని బాగుచేయించాము. ఇకమీద నీవు ఎక్కడికైనా తిరుగవచ్చును. చదువుకో వచ్చును" అని చెప్పారు.

అదిచూచి వీరన్న చాలా సంతోషపడి "మీరు చాలా మంచిబిడ్డలు. మీకేమి చేయగలను ప్రత్యుపకార"మని కొంచెం ఆలోచించి "ఇదుగో చూడండీ ఈవూరికి సర్కస్ వచ్చిందే దానికి మీకు పోవుటకిష్టమైన, నేనొక్కజాబు వ్రాసియిస్తాను. అది తీసుకొని ఆ సర్కస్‌లోనే నాకొడుకు చేరి వున్నాడు. వాడే ప్రధాన హాస్యగాడు. వానికి ఈజాబు యిస్తే మీకు 'ఫ్రీసీట్సు' దొరుకుతాయి" అని ఒకజాబువ్రాసి యిచ్చాడు. ఆ పిల్లలు అపరిమితానందముతో దానిని తీసుకొని యింటికివెళ్లారు.

ఈసంగతంతా తల్లితో చెప్పారు. తల్లి తనబిడ్డలుచేసిన పని విని, మురిసిపోయింది.

మర్నాడు సాయంకాలం అయిదుగంటలకు, రాము రాధ, సర్కస్ చూడను బయల్దేరి పోయారు. సర్కస్ గేటుదగ్గర ఒకమనిషి టిక్కట్టు అడిగాడు. ఈ పిల్లలు జాబు చూపించి, (హెడ్‌క్లవున్) ఎక్కడున్నాడు? అతనికి మేము జాబుతెచ్చాము అన్నారు. అతను అక్కడున్న ఒకగుడారము చూపించి అందులో వున్నాడు పొమ్మని చెప్పాడు. వారక్కడికిపోయి జాబు అతనికిచ్చారు. ఆ క్లవున్ జాబుచూచి తన ప్రియమైన తండ్రి వ్రాసినట్లు తెలిసి చాలా సంతోషించాడు.

ఇద్దరు దయగల బిడ్డలకు 'ఫ్రీసీట్సు' యిప్పించమని వ్రాసియుండెను. ఆ 'క్లవున్' సంతోషముతో వారిద్దరిని తీసుకొనిపోయి ముందరబల్లమీద కూర్చుండపెట్టెను. ప్రారంభించుటకు గంటకొట్టగానే హాస్యగాడు లోపలికి పోయి యింకా చాలామంది హాస్యగాళ్లతో వచ్చి హాస్యం చేసాడు.

అందరు కడుపుబ్బేటట్లునవ్వారు, సర్కస్ అంతా చూచి హాస్యగానిదగ్గరకు పోయారు శెలవు తీసుకోటానికి. "ఏమి పిల్లలారా ఎట్లా వుంది సర్కస్?" అని అడిగాడు. "చాలా సంతోషించాము. ఎంతో బాగుంది. నిన్నెప్పుడు మేము మఱువము" అన్నారు. అతను వారిద్దరిని ముద్దుపెట్టుకొని యింటికి నెమ్మదిగా పొమ్మని చెప్పాడు. ఇంటికివెళ్లారు. బహు సరదాగా తల్లి దండ్రితో అంతా చెప్పారు. "బిడ్డలారా చూచితిరా దయగలిగినవారికి దేవుడే దారిచూపుతాడు. అది మఱువకుడీ" అని తల్లిచెప్పింది.

నెమిలి చంద్రమతి.

ప్రేమ ప్రణాళిక.

Must a woman be beautiful to be loved?

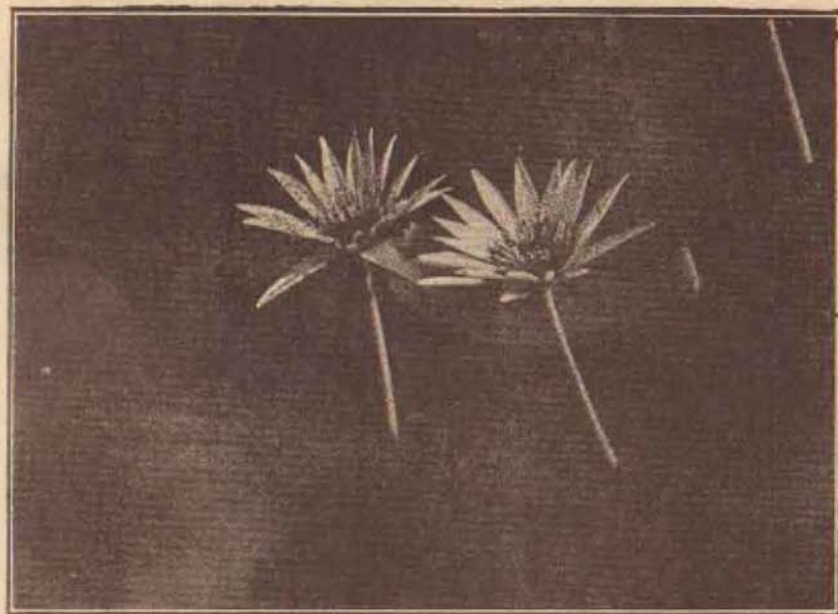
లక్ష్మీనారాయణ పాణిగ్రాహి.

ఫ్రాంసు దేశమునకు ముఖ్యపట్టణమును, పాశ్చాత్య నాగరికతకు ఉనికిపట్టునగు పేరిస్‌నగరమందు (Paris is known for fashions) వెలువడు "రెవ్యూడిలా-ఫేమ్" (Revue de la famme) యనుసంచిక, స్త్రీల నిత్యజీవనమునకు, ప్రేమింపబడుటకు సౌందర్యమే ముఖ్యకారణమాయని ప్రకటించుచు, పార్లమెంటుసభ్యుల గవర్నమెంటు కార్య నిర్వాహకవర్గ సంఘసభ్యుల, విశ్వకళా పరిషత్ వారియొక్కయు సుప్రసిద్ధ న్యాయవాదుల, గ్రంథకర్తల, కళాపోషకుల, శిల్పి పనివాండ్రయొక్కయు, వివిధవిదుషీమణుల కుట్టుపనివాండ్ర తదితరులయొక్క అభిప్రాయములను గైకొని యీక్రింద పొందుపఱచిన ప్రేమసూత్రమును (A love formula) తెల్పియున్నది. ఈప్రణయప్రణాళికయందు సౌందర్యమునకెక్కువ తావులేదు. పదియాఱువత్సరముల వయసుగల (Sweet sixteen summers) వనితయందునే యిది అగ్రస్థానము వహించుచున్నది. వయస్సు ఎక్కువైనకొలదిని గుణములు మార్పుజెందుచుండుట గమనీయాంశమై యున్నది. "గృహలక్ష్మి" పాఠకులు దీనిని గ్రహింతురుగాక. పురుషుల విషయమందుగూడ నిట్టి లెక్కొకటి తయారుజేయబడుచున్నది. ఇది నూటికి యిన్ని భాగములు (Percentage) యని చెప్పబడియున్నది.

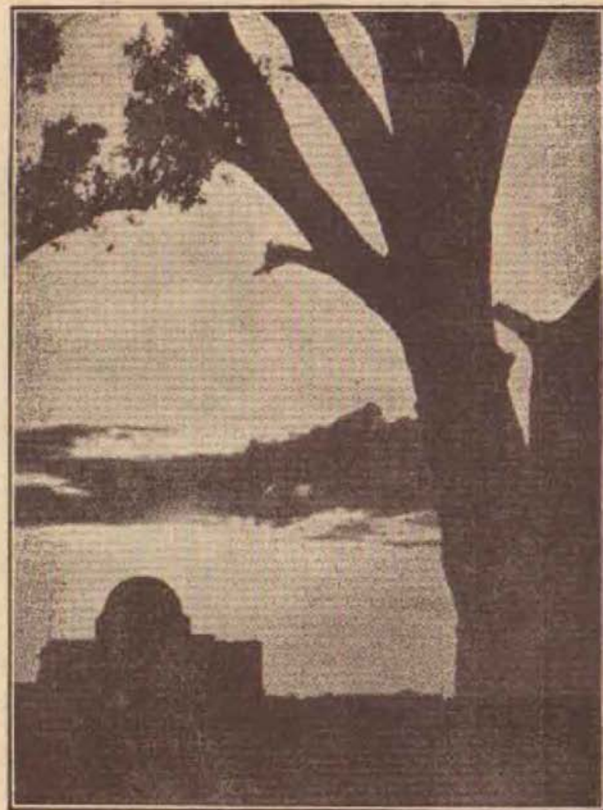
	సం॥ వయస్సు	16	20	25	30	40	50
Beauty	(సౌందర్యము)	80%	70	60	50	30	10
Physical Coquetry	(మాయవలపు చేష్టలు)	—	10	10	10	10	10
Mental Coquetry	(మాయవలపు మాటలు)	20	20	15	15	10	10
Intelligence	(తెలివితేటలు)	—	—	15	15	25	40
Generosity	(ఔదార్యము)	—	—	—	10	25	40

కీ॥ శే॥ బ్రహ్మాండం వరదమ్మగారు

కలువ కవ

'ముసలికాలపుముచ్చట'

హార్మోనియం

ఆంధ్రదేశంలోనే కాదరవ దేశంలోకూడా యీపెట్టె చాలా యిళ్లలో వినబడుతుంది. ఇది పిల్లలపాటకు చేసే సహాయం 'సవతితల్లి ప్రేమ'. ఎంతనికృష్ణంవైనదైనా ఆడపిల్లకుతుక మృదువుగానే వుంటుంది. దానియందు జీవకళ హెచ్చు. పాడేటప్పుడు బిడ్డ ఆపెట్టెకంటె పెద్దగా పాడాలని ప్రయత్నిస్తుంది. ఆప్రయత్నం స్వభావసిద్ధం. లేకుంటే పాడినదేదో వినబడదుగదా మరి. అందుచేత శక్తికిమించిపోయిన 'కేకలు' పెడుతుంది. ఈలా కేకవేయుగా వేయగా ఆగొంతుకలో వున్న మార్దవం కాస్తాచచ్చి గొంతుకమోటు బారిపోతుంది. ఇదిలావుండగా పిల్ల జన్మతః గట్టిపిండంవైతే సరేసరి. లేకుంటే మాత్రం వూపిరితిత్తులకుదెబ్బ!! పిల్లారిని చేయబోతే కోతైన దన్నట్లు సంగీతం నేర్చుకోబోయి గుండెజబ్బు తెచ్చుకున్న వాళ్ల నెందర్నో చూశాను. కాబట్టి యీ హార్మోనియం శ్రుతి కో సలాంపెట్టి తంబురశ్రుతి కలవాటు చేయించడం వేక ర్తవ్యం.

తంబుర యెంత తక్కువదిదైనా దానినాదం మాత్రం జీవ నాదంవే. ఏకజీవనాదం వేఱొక జీవనాదంతో మిలాయించి నప్పుడు మాత్రంవే శ్రవణసుఖం; మరోలాగైతే చెవిలో జోరీగలమోత తప్ప సుఖం కలగదు సరేకదా మీాదు మిక్కిలి చిత్తసంక్షోభంకూడా కలుగుతుంది. ఇట్టి చిత్త సంక్షోభంవల్ల ఆకలిచచ్చి యారోగ్యంకూడా చెడుతుంది. నాకే కారణంచేతనైనా చిత్తవైకల్యం కలిగితే తంబూరా శ్రుతిచేసి మీాటుకుంటూ కూచుంటాను! పాడను. ఆతంబూరా నాదంలో ఆమహిమ వుందోలేదో పరీక్షచేసి మరీ చెప్పండి గాని వూరికే చెప్పవద్దు. నాదసుఖం మరిగినవా ళ్లీమాట కాదనరు. తంబురకంటే వీణ మరీసీ!! హృదయంలోనున్న కంటికి కనబడని సూక్ష్మనాడీకూటమును కదిలించగలశక్తి

యీవీణానాదంలో తప్ప మరోదాన్లో లేదు. 'ఆనందరసోత్పత్తికి వీణానాదశ్రవణంవేఁ మొదటిసాధనం.' పెద్దలన్నారు. మీరు నమ్మండనికాదు. మీరు చేసిచూడండి.

—కవిత

భ్రమరఖేదము

గీ॥ హా! మహాబలుఁడెంత యన్యాయకృత్య
మునకుఁబాల్పడె నక్కటా కనలిద్రోహి

◆ ◆ ◆

అగమనిశాజనిత వియోగానలంబు
భారమధికంబునగుట మత్ప్రసవకాంత,
సుందరాస్యంబు ముద్దాడుచుండునంత
దర్పమంతయు వెన్నంట దాంభికముగఁ
బ్రబల ఝంఝానిలాకృతిన్ వచ్చిద్రోహి
నన్నుద్రోచియు, మరల మత్సన్నుతాంగి
యబల లతిసుకుమార లంచనక వాఁడు
పట్టిలాగెను జవమునన్ పాపియగుచు.

◆ ◆ ◆

హా! ప్రియా నీవు యెదనెంత యడలినావో!
నీచుఁడగు పవనుండు నిన్నీడ్చునపుడు
కర్మబద్ధుఁడనై గతిఁ గానరాక
రెక్కలన్ గోలుపోయి యీపక్కిధరణిఁ
బడియు నినుగాంచుభాగ్యమ్ము బడయఁగోరి
యెగిరితినిగాని నాదేవి! యెగురలేక
యిట్లువ్యర్థుఁడనై యుంటి నింకముందు
వలపుఁజిలికెడు కులుకులంగులుకు నీదు
సుందరాస్యావలోకన మొందకున్న
నిలచునే జీవముల్మనఁ దలిరుఁబోఁడి!

ప్రణయ వృష్టి

౧

ఈవాసంలో నిలువగలనా
ఏమైన ఈదారలో దడియగలనా
ప్రణయగర్జన కోర్వగలనా
పైపై నివచ్చు తళ్కుల జూడగలనా ?

౨

నిర్జితం బొనరింపగలనా
నియమాది నీతులన్నియు నిల్పగలనా
పిడుగుదెబ్బల కోర్వగలనా
జీవంబు అడిగినా: తడిసి మనగలనా ?

౩

దారితెలియక దాటగలనా
చూపులో ధారలంబడి తేలగలనా
గనులలోనే గలియగలనా
ప్రేమసం పదలలోనే నడపగలనా ?

౪

హృదయంబులో నుండగలనా
ప్రణయాభి సదనంబులో నాడగలనా
ఆనందముం బొందగలనా
ప్రేమసం ధానంబులో దాళగలనా ?

౫

సంచితార్థము మానగలనా
శృతి మేళగించి గానము సేయగలనా
గానమ్ములో గఱుగగలనా
మూర్తుల ధ్యానించి ముక్తి గనగలనా ?

౬

ప్రణయువాహిని బోవగలనా
సుడులలో తెప్పమెల్లగ నప్పగలనా
గట్టిగాకూర్చుండగలనా
నాకులో గలవియోగము నెట్టగలనా ?

బూరాడ గున్నేశ్వరరావు.

లోకం పోకడ

84 గురు రాణులకేకమహాభర్తవిరహవేదన

తూర్పు అరేబియాలో అల్కాస్టర్ అనే రాజ్యమున్నది. ఆ దేశపు రాజును షేకు అంటారు. ప్రస్తుతపు షేకు పేరు అబ్దుల్లా షేక్ జాసిమ్. ఆ దేశపు సముద్రతీరమున మంచి ముత్యములు దొరకును. వేలకొలది నీగ్రో బానిసలు సముద్రతీరమున పాటుపడి ముత్యములను సేకరించి అతని భవనములలో చేరుస్తారు. ఆ అమూల్యములైన ముత్యములను ప్రపంచములో దశదిశలనున్న దేశాధీశులతనయులు రాణులు ప్రియురాండ్రు, శ్రీమంతసీమంతినీమణులు, బాలబాలికలు కొనుక్కొని కంఠాభరణములలోను శిరోభూషణములలోను పొదుపుకొని ధరించి తళతళ మెరుస్తూ వుంటారు. కిరీటమాంధాతలు సార్వభౌములు రాజులు మొదలైన వారెందరో వానిని తమ మకుటములయందు ధరిస్తారు. ఇట్టి ఆ పరిపాలకుని సంపదలకు భోగములకు ఇంత అంతయని హద్దు చెప్పలేము. అట్టి రాజులనుగూర్చి మనము కథల పుస్తకాలలో చదివివుంటామేమో కాని ప్రత్యక్షముగా చూచివుండము. అతను మనజార్జిసార్వభౌమునికి బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు ప్రియతమమైనమిత్రుడు. అతను కొంచెముకాలములోజరుగనున్న మన సార్వభౌమునిరజతోత్సవసందర్భమున లండనుకు వెళ్లి అతనిని దర్శింపనున్నాడు. అప్పుడెటువంటికానుకలర్పింపగలడో యెవ్వరూహింపగలరు!

అయితే అతను లండనువెళ్లుతున్నాడంటే రాజనగరు అంతా చింతాక్రాంతము కాకమానదు. ఒకరాయిద్దరా ఎనభై నలుగురు పట్టమహిషులు విరహవేదనావీక్షితులు కానున్నారు. ఆ దేశములో బైరము అను ఒక మహమ్మదీయపండుగ ఏటా జరుగుతుంది. ప్రతిపండుగకు ప్రతితాబేదారు అతనికొక దివ్యసుందరమైనకన్యను కానుకగా అర్పించవాలి. వీరందరూ రాజాంతఃపురమును దాటి పైనియేమున్నదో యెన్నడును చూచి యెరుగరు. తమ ప్రియతముని మొగము తప్ప వేఱొకపురుషునిమొగము వారి కన్నుల కెన్నడును కనిపించదు. భీషణకఠోరదృష్టులగు కొజ్జాలుమాత్రము ఆయుధపాణులై వారికి కాపలా యిచ్చుచుందురు. ఈ కాపలాలో వారహోరాత్రములు కాలక్షేపము చేయుచుందురు. రాజుగారు నగరమువిడచి పైకివెళ్లుటయే అరుదు. చక్రవర్తిజూబిలీధర్మమంటూ అతనికి ఈ సుందరీ చక్రముయొక్క రాసక్రీడలనుండియెడబాటు కలుగనున్నది. అతనెక్కడకు పోయి

నను అతనిదృష్టి వీరి సంరక్షణము మీదనే యుండును. అతనూర లేనప్పుడు కొజ్జాల కాపలాభారము మరీ కఠోరమవుతుంది. కొజ్జా లందరికి ఇప్పటినుంచే మరీకఠినమైన ఆజ్ఞలను నిచ్చుచున్నాడని 'పీపిలు' పత్రిక వ్రాయు చున్నది.

తాంబేలు బహుమానము

సార్వభౌమునికి జూబిలీసందర్భమున ఇట్టి అమూల్యాభరణములేకాక ఒక తాంబేలు కూడా మరియొక రాణీగారిచేత బహూకరింపఁ బడనున్నది. ఈమె టోంగాదేశ పరిపాలకి. ఈ తాంబేలు వయస్సు ఇప్పటికి మూడువం దలసంవత్సరాలకు పైగా వుంటుంది. ఇది చాలా చారిత్రకప్రసిద్ధమైనతాంబేలుకూడాను. ఇది మొట్టమొదటిలో కేప్టను కుక్కుగారిది. 1774 లో కుక్కుగారు సముద్రయాత్ర చేస్తూ చేస్తూ పడవలో ఆహారపదార్థములు నిండు కోవడంవల్ల పసిఫిక్కు మహాసముద్రతీరమున నున్న టోంగా దీవులలో చేరుకున్నారు. అక్కడి ప్రజలు అతని కత్యభిమానపూర్వక మైన స్నేహస్వాగతమిచ్చినారు. ఈ కారణముచేత ఆ దీవుల కతను స్నేహద్వీపములు లేక ఫ్రెండ్లీఅయిల్సుఅని నామకరణ మొనర్చినాడు. వారియెడల తనకుగల స్నేహమునకు సూచకముగా అతను వారి దేశాధీశుడైన ట్యూబనుగారికి ఈ తాంబేలును కానుకగా యిచ్చినాడు. అప్పటికే దాని వయస్సు 160 యేళ్లు. అప్పటినుంచి ఈ తాంబేలు ఆ వంశస్థులచే సాకబడుచున్నది. ఆదీవుల నిప్పుడు స్లోటారాణి పాలించు చున్నది. ఈమె అతనివంశీయురాలే. రాణీగారప్పుడే తాంబేలుతో సహా స్టీమరెక్కి ఇంగ్లాండుపయనమైనట్లు సండేఎక్సుప్రెసు పత్రిక వ్రాయుచున్నది.

సినీమాలకు వెళ్లు కొందరు మహానీయులు

సినీమాలకు వెళ్లే పురుషులలో తెరమీద వుండే బొమ్మలనుకంటె తెరయివతలవుండే నిజమైన స్త్రీ విగ్రహములను చూచి ఆనందించ గోరేవారే యెక్కువగా వుండడం అన్ని నాగరిక దేశాలలోను మామూలుగానే వున్నట్లుంది. మనదేశంలో సాధారణంగా ఎవరో విద్యార్థులు, రౌడీలు, కొంటెపిల్ల కాయలు మాత్రమే అల్లాటిపనులు చేస్తారు గాని జ్ఞానమువచ్చినటువంటిన్నీ, వయస్సు మీరినటువంటిన్నీ, పిల్లలతండ్రులైనటు వంటిన్నీ పెద్దవాళ్లల్లాంటిపనులుచేయరు. కొంటెవాళ్లైనా యేదో నాలుగుచూపులతో విరమిస్తారు కాని అంతకంటె యెక్కువప్రౌకి తనానికి దిగరు.

కాని లండనుపట్టణము వెస్టుఎండుకినీ మాలకు వెళ్లే గొప్పవారిలో యాభైఅరవై యేసియేళ్ల వాళ్లలోనే యిట్టిపనులయందు దారి తీసినవాళ్లుంటున్నారు. వారు సినీమాహాలు లోనే కాక హాలువిడచి పైకి వచ్చుచున్న ప్పుడురోడ్డుమీదకూడ సుందరులను వెన్నాడి అల్లరిచేస్తూ వుంటారు. పాప మా స్త్రీలు కేకలువేస్తే యేమి అల్లరి జరుగుతుందో అని మెల్లిగా సర్దుకొని నోరుమూసుకొనివచ్చే స్తారు. ఇందువల్ల వీరిధైర్యం మరీయెక్కువ అయి మరీ ఆగడంచేయుటయు కలదు. ఈ అల్లరి లెక్కువైతే ఆడవాళ్లు సినీమాలకు

రావడం మానేస్తే తమ రాబడు లెక్కడ తగ్గిపోతాయోఅని కంపెనీల మేనేజర్లంతా బెంగపెట్టుకున్నారు.

ఇటువంటి అల్లరలు అమెరికాలో మరీ విపరీతంగా వుంటాయిట. ఈ సంగతులు ప్రభుత్వమువారినోటీసుదాకా వెళ్లినవి. ఇట్టి వారిని వెంటనే శిక్షించుటకు అక్కడ చట్టము ప్యాసుచేయబడినది. కనుక యీ గోల కొంతతగ్గినది. కాని ఇంగ్లాండులో ఇట్టి వారిని శిక్షించుటకు చట్టములేదు. పడుచు పిల్లలని తాకి యీడ్చుకొనిపోతున్న వాళ్లని మాత్రమే శిక్షించుటకు చట్టమున్నది. జ్ఞానము వచ్చినవాళ్లతో సారసలాడి పైపై అల్లరిచేసేవాళ్లని యేమిచేయుటకును వీలు లేదు. సినీమా హాలులోనే యెవరైనా యిట్టి అల్లరి ప్రారంభిస్తే మేనేజర్లు వచ్చి వారిని తరిమేసి యింకెప్పుడు తమ సినీమాలలోకి వారిని రాకుండా యేర్పాటుచేసుకోవచ్చును. కాని పైని జరిగేఅల్లరికి వీరేమీచేయ లేరు. ప్రస్తుతం మేనేజర్లంతాకలిసి ఒక సభచేసి ఆలోచిస్తున్నారు. అమెరికాలో లాగే అక్కడకూడా ఒకచట్టమును ప్యాసు చేసి యిటువంటివారి నెప్పటికప్పుడు శిక్షించేటట్లు చేయవలసినదని వారు పార్లమెంటును కోరుతారు.

ఇటువంటి నేరాలన్నీ పురుషుల నెత్తిపై నే పెట్టి రుద్దీడానికి వీలులేదు. స్త్రీలలోకూడా వీరినిమించిన మహానీయులుంటున్నారు. లండనులో ఒక సినీమా థియేటరుకు ఒక పెద్ద మనిషి వెళ్లెను. సేవకుని దుస్తులలో ఒకడు వచ్చి మర్యాదగా అతనిని గేటుదగ్గరే కలుసుకొని అనుకూలమైన స్థానమును చూపించినాడు. హాలుకు ఒకమూలను, ఒక్కసుందరి తప్ప యితరు లెవ్వరును సమీపములో లేరు. ఆమె అతనితో ఏవో సంగతులు సవ్వతాలు ప్రస్తావన ప్రారంభించింది. అందులో మరే మీవిపరీతములేకపోవుటచేత ఇద్దరూ కులాసాగా మాట్లాడుకొనిరి. ఆటతరువాత పైకివచ్చేసేసమయంలో ఆమె అతనిని నిందిస్తూ కేకలువేయడం ప్రారంభించింది. తనను చూచి తుచ్ఛపుమాటలాడి బలాత్కరించుచున్నాడని మొట్టమొదట అతనిని కలిసి అక్కడ కూర్చోబెట్టిన సేవకునిపిలచి ఫిర్యాదు చేసింది. వాడుకూడా కొంత బెదిరించి ఆతని పేరు విలాసము తీసుకొని పోలీసుకు ఫిర్యాదు చేస్తానన్నాడు. ఈ సమయంలో మరియొక అమాయకుడైతే వారిద్దరికీ కోరుకున్నది ముట్టచెప్పి మర్యాదగా తప్పుకొనివచ్చేసి యుండును. కాని అతను పెద్దమనిషి, కోర్టులోనైనా తన మర్యాదా ధృవపరచుకొనగల ప్రసిద్ధుడు కావడముచేత వీరిని లక్ష్యము చేయకుండా వచ్చేశాడు. ఇక తనపప్పు మరి ఉడకదని నిశ్చయించుకొని ఆమె మెల్లిగా జారిపోయింది. అమాయకు లెందరిదగ్గరో యిటువంటి మాయకత్తె లెందరో యీ విధంగా సినీమాపన్ను వసూలుచేసుకుంటున్నట్లు 'జానుబులు' అనే పత్రిక వ్రాయుచున్నది. మనచెన్నపట్నం సినీమాలు ఇంకా ఇంతవరకు ముదరనందుకు మనము సంతోషించవలసినదే!

గ్రంథపరిచయము

మాధురి

తెనాలి నుండి శ్రీయుత మానూరి రమణారావుగారి సంపాదకత్వమున వెలువడు మాసపత్రిక సంవత్సరమునకు చందా రూ. 0–11–0 లు మనోహరసాంఘిక కథలు, ఖండ కావ్యములు ప్రకటింపఁబడుచుండును.

గోల్కొండ కవుల సంచిక

సంపాదకుడు శ్రీయుత సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు బి.ఏ., బి.యల్., గోల్కొండ పత్రికాప్రకాశకులు, హైదరాబాదు దక్కన్, ఇందు పీఠికలో ఆత్మకూరు సంస్థానము చరిత్రయు, నైజాములో ఆంధ్రోద్యమ చరిత్రయు ప్రకాశకులు క్లుప్తముగ తెలియచేసియున్నవారు. ఇక కవితా భాగము 320 పుటలు 882 కవులు వ్రాసిన 354 పద్యకావ్యము లిందు 'నవరసభావాలంకృత కవితా' మాధుర్యమును చిందుచున్నవి. చిత్రకవిత్వములా, కథలా, ప్రబోధములా, మహాపురుష ప్రశంసలా, శృంగారపు పట్టులా ఏభాగమున కాభాగము క్రొంగ్రొత్త చవులూరుచుండును. మహాప్రయత్నము మీద నిట్టి రచనల సేకరించి, ప్రకటించి హైదరాబాదు రాష్ట్రమున నెటువంటి విద్వన్మణులు కవిరత్నములు గలరో అఖిలాంధ్రలోకమునకు చాటిన ప్రకాశకు లెంతయు ప్రశంసార్హులు. అందందు చేర్చఁబడిన కొందరు కవీంద్రుల చిత్రములు సంచిక సౌందర్యము నినుమడింపఁ జేయుచున్నవి. వెల రు. 2–0–0 లు.

వివేకానంద

క్రౌను సైజు 55 పుటలు గ్రంథకర్త శ్రీయుత కర్లపాలెం కృష్ణారావుగారు, చీరాల "సాహిత్య లత" యందలి ప్రథమకుసుమము. వెల రు. 0–12–0 లు, చందాదారులకు రు. 0–8–0 లు. సుప్రసిద్ధయోగి యగు వివేకానంద స్వామివారి జీవితము 9 రంగములలో చిన్ననాటికగ వ్రాయఁబడినది. స్వామివారి జీవిత రహస్యమును ఆత్మ సాక్షాత్కారమును నిందు సుందరముగ చిత్రింపఁబడినవి.

స్వప్నకథ

క్రౌను సైజు 50 పుటలు గ్రంథకర్త శ్రీయుత జి. జాషువా కవిగారు, వినుకొండ గుంటూరుజిల్లా. వెల రు. 0–12–0 లు. త్యాగియు, సుప్రసిద్ధదేశసేవకుడును నగు శ్రీ తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావుగారి సుతయు, ఉత్తమజీవనుడగు శ్రీ పింగరాజా మల్లపరాజా రావుగారి ప్రథమ కళత్రమును, అల్పజీవి యయ్యు కీర్తిశేషురాలైన శ్రీమతి పింగరాజా లక్ష్మీ కళావతిదేవిగారి కంకితము—ప్రథమాశ్వాస మొక 'స్వప్నకథ.' ద్వితీయాశ్వాసము 'అనాథ.' రెండును దరిద్రవనితల యితివృత్తములు. దరిద్రజీవనము నందంతర్భూతములైయున్న సౌందర్యములో తన లేఖిని ముంచి కరుణారసచ్ఛాయలను కవీంద్రుడు చిత్రించినాడు. మొదటికథలోని అవ్వ స్వప్నతుల్యమైన మాయా ప్రపంచమున ధన్యజీవనమును గడిపి మరణించి యథార్థ రచితమైన స్వప్నప్రపంచమున చంద్రమండల నివాసిరాలై అనన్యసాధ్యదృష్టి గల కవివరులకు మాత్రము దర్శన మిచ్చుచున్నది. రెండవకథలో ఆర్త యగు అస్పృశ్య మహిళకు అగ్రకుల భామామణియగు అంగన ఆదరమిచ్చుటతో భూదేవి కడుపుచల్లబడి సస్యశ్యామలయై పులకరించుచున్న విధము గోచరించుచున్నది. కవిగారి కవితాసౌందర్యము నవీనాంధ్ర సాహిత్యమునకు క్రొత్త కొత్త రుచులను నడకలను

గలుపుచు మెలఁపించుచున్న విధము వారి ఫిరదౌసి మొదలగు కావ్యములను పఠించినవారికి విదితము. విద్యా సంస్థలును విద్వద్వర్యులును గూడ వారి రచనలకు యథోచిత గౌరవము నిచ్చి వారి ప్రోత్సహింతురు గాక!

సర్వేశ్వర శతకము

డెమ్మీ సైజు 15 పుటలు, ఉచితము. గ్రంథకర్త భారతగర్భ రామాయణమును వ్రాసిన కవితా కోవిద శ్రీయుత రావిపాటి లక్ష్మీనారాయణగారు, నరసారావుపేట, గుంటూరుజిల్లా. వైరాగ్యము, వృక్షములు, పురుగులు, జ్ఞానము కాలము మొదలగు వానినిగూర్చి కలిగిన అనేక మహాభావములు శ్రీ సర్వేశ్వరునికి 100 పద్యములలో శార్దూలమత్తేభవిక్రీడితములలో నివేదింపఁబడినవి. ప్రకృతి కీర్తనముద్వారా భగవద్భక్తి రతనము సలుపు ఒక క్రొత్త పద్ధతి ఇందు త్రొక్కఁబడినది.

ప్రకృతి ఆరోగ్య వైద్యము

క్రౌను సైజు 192 పుటలు. గ్రంథకర్త శ్రీయుత వి. దొండా సాహేబు గారు, కలికిరిపోస్టు. చిత్తూరుజిల్లా వెల రు. 0-10-0 మానవులకు సంబంధించు అనేకరకముల రోగములు, వాని లక్షణములు, వానివలన గలుగు బాధలు, వానికి చికిత్సలు ఇందు తెలుపఁబడినవి. మిగుల అనుభవముతోగూడిన జోస్యగ్రంథమువలె నుండును. మందులు రోగనివారకములే కావనియు పథ్యము, వ్యాయామము, అల్పాహారము, లంఘనము మొదలగు సాధనములవలన కుదరని రోగములు లేవనియు పాఠకులకు తెలియఁగలదు. ఎట్టిరోగి కెట్టి యవస్థలో ఎట్టి సాధన మవసరమో తెలుపఁబడినది. ప్రతిసంసారి యింటను ఒక గ్రంథ ముండదగినది.

భగవద్గీతా సంగ్రహము

రాయలు సైజు 170 పుటలు. వెల రు. 0-3-0 గ్రంథకర్త్రి శ్రీమతి మంచిరాజు సీతమాంబగారు, అప్పికట్ల, గుంటూరుజిల్లా. భగవద్గీత 18 అధ్యాయాలు సీసమాలికలుగా తెలిగించినారు. స్త్రీజనంబులు పాటవలె పాడుకొని గీతాజ్ఞానమునుబడసి మోక్షసిద్ధిని బడయవచ్చును. కవిత్వము మధురపాకము. సులభమై విడువనొల్లకుండును.

హరిజనుడు

క్రౌను సైజు 28 పుటలు వెల రు. 0-1-0 తపాలబిళ్లలు 0-1-9 పంపిన ఒకపుస్తకము పోస్టులో పంపబడును. గ్రంథకర్త తాతూరి జీయ్యరుదాసుగారు, శ్రీరామాశ్రమము, తాళ్లపాలెం, పొన్నూరుపోస్టు, గుంటూరుజిల్లా, హరిజన ప్రబోధకరముగు 80 గీత పద్యములు గలవు. శైలి సులభము. కవిత్వముత్సాహమును పుట్టించును.

జర్మను విద్యా విధానము

రాయలు సైజు 204 పుటలు వెల రు. 1-0-0 గ్రంథకర్త శ్రీయుత చిలుకూరి నారాయణరావుగారు. ఎమ్. ఎ. యల్. టి., పి. హెచ్. డి. అనంతపురం ప్రభుత్వ కళాశాలలో అధ్యాపకులు. ప్రారంభవిద్య మొదలు ఉత్తమవిద్యవరకు, వ్యవసాయవిద్య మొదలు వేదాంత విద్య వరకు ఫ్యాక్టరు విద్య మొదలు సైనికవిద్యవరకు, పామరవిద్య మొదలు పరిశోధక విద్యవరకు ప్రశస్తమని ప్రసిద్ధి బడసిన జర్మను విద్యావిధానమును విపులముగ వ్రాసి ఆంధ్రులకందరికి గ్రంథకర్తగారు లేట తెలుగు వ్యావహారిక శైలిలో విశదీకరించారు. ప్రాథమిక పాఠశాలలోపాధ్యాయుడు మొదలు వైసుఛాన్సలరు వరకు నెల్లరు నెఱుంగవలసిన విషయము లెన్నియైనఁగలవు. ప్రతిపాఠశాలలోను ఉండవలసిన పుస్త

కము. ప్రతులు వలయువారు వర్మ అండు సన్సు పెద్దాపురమునకు వ్రాయవలెను.

ఇంగ్లీషు నర్సరీ రైమ్సు — ఆంగ్లమున 1, 2, 3 తరగతుల కుపచరించుచున్న చిన్న చిన్న ఆంగ్లపద్యములను మూడు రీడర్లుగా శ్రీయుత చిలుకూరి నారాయణరావుగారు వ్రాసినారు. విద్యాసాధన గ్రంథమండలి వారు ప్రకటించినారు. ఇంతవరకాంధ్రు లిట్టి గ్రంథములను ప్రకటించలేదు. తరచు ఆంగ్లకంపెనీలే యిట్టివ్యాపారము చేయుచున్నవి. ఇందుకు గడంగిన శ్రీవత్సవాయి రాయ జగపతివర్మగారిని ఆంధ్రవిద్యాసంస్థలవారెల్ల రాదరింతురు గాక.

ఇంగ్లీషు పొయెటికల్ సెలెక్షనులు — ఇవియు పైవర్మగారిచేత 4,5,6,7 తరగతులకు నుపయుక్తమగునట్లు శ్రీయుత నారాయణరావుగారిచే వ్రాయించి ప్రకటించబడినవే. వలయువారు వర్మ అండు సన్సు పెద్దాపురమునకు వ్రాయవలెను.

హిందూ సుందరి — ముప్పది సంవత్సరములాయను శ్రీమతి బాలాంత్రపు శేషమ్మగారిచే కాకినాడనుండి ప్రకటింపబడు మహిళా సేవ చేయుపత్రిక. మొన్నసంక్రాంతినుండియు క్రొత్తమస్తాబుతోను క్రొత్తభావములతోను, శృంగారముతోను సంచారమునకు గడంగినది. కథలు, గీతములు, వ్యాసములు మనోహర నిర్దుష్టమైన శైలిలోను మెండంబుల జారగోను రసముతోను రచింపబడి స్త్రీ జనాభిమానులగు యువతీయువకు లెల్లరివల్లను హిందూ సుందరికి కానుకలుగ నర్పింపబడుచున్నవి. వీనియన్నిటితో హిందూసుందరి తొంటికంటె వేయిరెట్లు గాంభీర్యముతోను ప్రౌఢతతోను రాణించుచు తక్కుంగల పత్రికారత్నముల నెల్ల బురుడించుచున్నది. చందాదారులు మొదలగువారు ఇప్పటికంటె ఎక్కువ ఆహ్లాదముతో దీనిని పఠించి ఎక్కువ ఆదరము నొసగగలరనియే విశ్వసించుచున్నాము. స్త్రీలకు విద్యార్థినులకు అత్యవసరము. చందా సం|| 1-కి రు 2-0-0 లు మాత్రము.

ఆంధ్రవాచస్పత్యము (నాల్గవభాగము) — ఈభాగములో అ, ఇ, ఈ అక్షరములు పూర్తియై ఉకారము నడచుచున్నది. శ్రీ శ్యాను శాస్త్రిగారు మొదటి మూడు భాగముల పద్ధతినే దీనినిగూడ జరిపించుచున్నారు. ఇందు ఇషారు, ఇలాకా, ఇనాము ఇజారా, ఇరసాలు మొదలగు హిందూస్థానీ వ్యవహారపదములే గాక ఇంజెంక్షను, ఇంజెక్షను, ఇంటరెస్టు ఇన్ఫ్లుయెంజా, ఇనస్పెక్టరు మొదలగు వ్యావహారికాంగ్ల పదములకుగూడ అర్థములు తెలుపబడినవి. ఇందు లగ్నమను జ్యోతిషశాస్త్రపదమును తీసుకున్నప్పుడు దానినికట్టుట యెట్లో, ఒక్కొక్కగ్రహమున కెన్నికళలో కూడ తెలుపబడినవి. ఇట్లే ఉదజనియను (హైడ్రజను) రసాయనశాస్త్రీయపదము తీసుకున్నప్పుడు దాని లక్షణములు తయారుచేయువిధము మొదలగు వివరము లెల్ల తెలుపబడినవి. ఇక చారిత్రకపదములు పురాణములు, శాసనములు మొదలగు వానిని తీసుకున్నప్పుడు వానినిగూర్చి సంగ్రహముగ వ్రాసిపెట్టుటయే కాక మిగిలిన వివరములు తెలుసుకొనుట కేయేగ్రంథములు పఠింపవలెనో సూచింపబడినది. ఇందులూరి అన్నయదేవు, ఇంద్ర భట్టారకుడు, ఇంద్రద్యుమ్నుడు, ఇంద్రవర్మ అతని 8 శాసనములు, ఇచింగు అను చీనాదేశీయుడు ఇమ్మడి బ్రహ్మహస్తుడు, ఇయోసిమ అను పూర్వకాలభాగము, ఈశ్వరపోతరాజు, ఉత్కళదేశము దానిహద్దులు, ఉదయాదిత్యుడు మొదలగు

పదములు ఇందుకు ఉదాహరణములు. ఇట్టిపదముల అర్థములను వివరించువిధములో శ్రీ శాస్త్రిగారు అతి నవీనపరిశోధకుల కృషి ఫలితములనెల్ల సంగ్రహించి నిర్దుష్టమైన అధికారముతో వ్రాయుచుండుటయు ప్రశంసింపతగ్గది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ఎక్సువైసు ఛాన్సలరు సి. ఆర్. రెడ్డిగారును ఆవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారును ఈభాగమును మిగుల ప్రశంసించినారు. ఈగ్రంథము 80000 పదముల కర్థములు తెలుపును. 2500 డెమ్మీ సైజు గ్లేజుపుటలు నెలనెలకు నూరేసిపుటలు గల ఒకభాగము వెలువడును. భాగము వెల రు 1-0-0 లు. రు 15 లు ఒక్కసారి చెల్లించినచో 25 భాగములును నెలలవారీగా పంపబడును. రు 5,6,7 రూప్యములనుగా మూడుదఫాలను చెల్లించినను 25 భాగములును అంపబడును. ప్రతులువలయువారు లేక చందాదారులు కాగోరువారు తూర్పుగోదావరిజిల్లా, కాకినాడతా॥ కరపగ్రామము, శ్రీ ఆంధ్రవాచస్పత్య కార్యాలయాధిపతి నిఘంటుకర్త, ఆంధ్రవాఙ్మయ మహోదధి శ్రీ కొట్రశ్యామల కామశాస్త్రిగారికి వ్రాయవలెను.

గౌతమి రాజమహేంద్రవరము నుండి శ్రీయుత పి. ఆర్. శేషగిరిరావుగారి సంపాదకత్వమున వెలువడు సచిత్ర మాసపత్రిక సం॥ చందా రు 1-0-0 వినోదినీ చిత్రగుప్తులవలె వివిధహాస్యకథలు, గీతములు, వ్యాసములతో రాజిల్లుచున్నది.

రామనామం శ్రీయుత ముద్దా విశ్వనాథంగారు వ్యాసకుటీరం, మెలుపాక, యలమంచిలిపోస్టు, విశాఖపట్నంజిల్లా, ఒక అణాముద్ర పంపితేచాలు పుస్తకం వొస్తుంది. పేరులోనేవుంది పుస్తకంలోవుండే గొప్పదనం; కాబట్టి అధికం వ్రాయలేదు.

శతకభారతం శ్రీయుత పిసిపాటి సోమయ్యగారు, నూజవీడు. 38 పుటలు. తాత్పర్యసహితములైన 112 కందపద్యాలు. శ్రీమద్భారత కథామాత్రానికి కూర్పబడియున్నది. అన్నియునూ చివరకు కృష్ణాయను ముద్రతో నొప్పుచున్నవి. వెల 0-5-0

సౌందరనందము ఫెదరువెయిటు కాగితము రాయలుసైజు సుమారు 90 పుటలు. గ్రంథకర్తలు శ్రీయుతులు పింగళి లక్ష్మీకాంతం, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగార్లు కృతిపతి శ్రీయుత చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు. "సద్యశో నాంధ్రకవిప్రపంచనిర్మాతకు భక్తిమై నుడుగఱల్ ఘటియించెడి" పూనికయే కవివరుల ఈకృతిప్రదానమునకు కారణము. బుద్ధదేవుడు కామలీలాపరతంత్రులగు తన యనుంగుసోదరుడగు నందుని, అతనిభార్య సుందరిని భిక్షుసంఘములోనికి లాగి దీనసేవాపరాయణుల నొనర్చుట యితివృత్తము. పునరాగమము, భిక్షాగమనము, పరివ్రాజము, నిరీక్షణము, అనుతాపము, ఉపదేశము, ధర్మసంవాదము, అనుజ్ఞ సహధర్మచర్యము అను తొమ్మిది సర్గనామములును కథను పాఠకులకు సాక్షాత్కముగ నందిచ్చుచున్నవి.

బుద్ధుడు భవతారణోపాయమును గనుగొని కపిలవాస్తు నగరమునకు మరల విచ్చేయును. నగరవాసులు స్వాగతమిత్తురు. అతను భిక్షమునకై నందునింటికివచ్చును. ప్రియాతంత్రుడగు నందుడు భార్యనించుక ఆపి బుద్ధునకు సన్మానము చేయనేగును. బుద్ధుడు మెల్లగా అతనిని తన ఆశ్రమమునకు గొంపోయి పరివ్రాజకవ్రతమునిమ్మని శిష్యుల కాజ్ఞాపించును. నందుడు సతీవిలాస హృతచిత్తుడు ఆందోళన పడుచుండును. సుందరి అతనిరాకకై నిరీక్షించుచు కొందలపడుచుండును. చెలికత్తెలామెకు సేదదీర్తురు. ప్రియునివృత్తాం

తను చూచాయగా నెరిగింతురు. సుందరి అతని కాఠిన్యతను బుద్ధుని కఠోరతను వెఱచును. బుద్ధుడు సన్న్యాసము స్వీకరింపుమని నందున కుపదేశముచేయును. ప్రేమవ్రతము సన్న్యాసముకంటె నుత్తమమని నందుడు బుద్ధునితో సంవాదము చేయును. బుద్ధుడు తనపట్టు విడువడు. నందుడతనిని తిరస్కరింపలేడు. సుందరికి గూడ శైత్యుక్తివ్రత మిప్పించుమని నందుడు వేడు కొనును. బుద్ధుడనుజ్ఞనిచ్చును. నందుడు దీనజనసేవా పరాయణవ్రతమున లగ్నుడగును. సుందరియు తన సంపదలు, భవనము, శ్రద్ధసమస్తమును దీనజనాయత్త ముచేసి తొంటి విలాసవేషములుమాని సన్న్యాసవ్రత మున కాలముగడుపుచుండును. ఒకమాఱును ఒకకోమా రుని భూలోకమునవిడచి మరణోన్ముఖియగుచున్న ఒక యువ్వాయింటిలో తత్సేవనుగా వారిసమావేశము. ఇట్టి అకస్మాత్సమావేశమున తొంటిప్రణయవాసనలు వారికి జ్ఞాపకమువచ్చి సంచలింతురు. కాని వెంటనే అట్టి భావములనుజయించి తమ దీక్షామహాత్మ్యమును గుర్తించి నాటినుండి నిజమైన సహధర్మచర్యమున వర్తింతురు. బుద్ధదేవుడు ప్రత్యక్షమై ఆశీశ్శులకు నందసుందరీ నామములిడి వారికి కాన్కగానొసగి బౌద్ధభిక్షుక వ్రతమునందు నిరంతరాయముగ వర్తించునట్లు ఆశీ ర్వాద మొసంగును.

ఇట్లు శాంత, శృంగార, కరుణారసంబుల కిరవగు బౌద్ధేతిహాసమును ఇతి వృత్తముగా గైకొని కవియుగ్మము మనోహరశయ్యా భూషితంబైన కావ్యమును వ్రాసి నూతనాంధ్రసాహిత్యమును పూతమగు పూతను బట్టించినారు. పదములపొందిక, భావములకామ నీయకత, ఆశయముల వినిర్మలత, రసముల సమగ్రత పద్యపద్యమునందును ద్యోతకమగుచు కావ్యము విద్యుల్లతను బురుడించుచున్నది. నవీన కవికుమారు లిట్టి కావ్యములను వరవడిగ పెట్టుకొని వర్తించినచో ప్రస్తుత భావకవిత్వములయందు దోచు అనేకరకముల 'ప్రబుముడులు' అదృశ్యములగును. భావగాంభీర్యము శయ్యాసౌలభ్యము, నిర్దుష్టకవిసిద్ధప్రయోగములు, ఆధునిక సాధుప్రయోగములు. ప్రాచీనసంస్కృత పదములు, అచ్చతెనుగునుడికారములు అల్లిబిల్లిగా నల్లుకొని ఆంధ్రభారతియొక్క అచ్చపుస్వరూపమును ప్రకటించుచున్నవి.

ఆంధ్రజాతి ప్రతి బుధవారమును మచిలీపట్టణమునుండి వెలువడు వారపత్రిక సంపాదకుడు శ్రీయుత సి. హెచ్. చలపతిరావుగారు. జిల్లా రాజకీయములను ఆంధ్ర రాష్ట్ర సమస్యలను చర్చించును. ఈ త్తమవ్యాస రాజములతో శోభిల్లుచు ప్రఖ్యాత ఆంధ్ర వారపత్రికలను బురుడించుచు స్థిరముగా ఆంధ్రపత్రికాలోకమున నెల కొని సేవసేయగల సూచనల గ్రమ్ముచున్నది. సం 1 కి చందా రు. 3-0-0 లు.

శ్రీ సత్య నారాయణ వ్రత కల్పము సంస్కృతశ్లోకములకు శ్రీమతి చేబ్రోలు సరస్వతీదేవిగారి ఆంధ్రానువాదము. ముక్కకు ముక్కకోకుండ, పొల్లు ముక్క లేకుండ, భావపుష్టి చెడకుండ, రసము చిప్పిలుచుండు సులభసుందర కవిత్వమున మిన్నయని మున్నే పన్నెకెక్కిన కవయిత్రిని గూర్చి కాని, ఆంధ్రగృహస్థు లెల్లరును నెఱిగిన కథనుగూర్చి కాని విశేషించి వ్రాయనవసరములేదు. సత్యనారాయణ వ్రతాచరణ మాత్తచిత్తులగు ఆంధ్రు లెల్లరి యుండ్లనుండదగు గ్రంథము. క్రౌను సైజు 24 పుటలు వెల రు. 0-4-0 లు. వలయువారు కర్నూలు జిల్లా మురవకొండపోష్టు కొల్లాపురమునందలి స్నేహలతా కవితా సంఘమునకు వ్రాయవలెను.

సరస్వతీ రామాయణము క్రౌను సైజు 262 పుటలు వెల రు. 1-0-0 స్నేహలతా కవితాసంఘపు 40 వ పుష్పము. గ్రంథకర్త్రి శ్రీమతి చేబ్రోలు సరస్వతీదేవిగారు. రామచరితమును సుర్యో

లలో పెట్టి పాఠకుల డెందముల నూచి ఉత్సాహ వీచికల లేచుచుండు మధురతుల్యమైన కవిత్వశయ్య వశంవదయైన కొంచెమునుండి ఆంధ్ర కవయిత్రులలో సరస్వతీదేవిగా రౌకరు. ఆంధ్రదేశమున పేరుప్రాసిన పండితు, కవివర్యు లెల్లరును ఈ రామాయణ సంగ్రహమును నుతియించినారు. మిల్లరువారి ఇట్టి సత్కృతికి గడంగి నెరవేర్చి ఆంధ్రసాహిత్యమున శాశ్వత స్థానమును సంపాదించుకొనిన కవయిత్రికి మా అభినందన శతంబులు.

దివ్యజ్ఞాన దీపిక

ఇప్పటి కిరువదిరెండు సంవత్సరములనుండి నెలనెలకు ప్రకటింపఁబడుచు దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారి ఆశయములకు ఆంధ్రదేశములో మంచి వ్యాప్తి నొసంగుచున్నది. సంపాదకులు శ్రీయుతులు వేమూరి శ్రీనివాసరావు పోఫూరి కామేశ్వరరావుగార్లు. కార్యస్థానములు మదరాసు, ఏలూరు దివ్యజ్ఞాన సమాజములు. చందా సం॥ 1 కి రు. 1-0-0 లు.

కాకినాడ హోమోపతి పత్రిక

సంపాదకుడు శ్రీయుత వై. గణపతిరావుగారు. చందా రు. 1-4-0 ఈ మాసపత్రిక యొక్క రెండో సంచిక మా కార్యాలయము చేరినది. వ్యాసము లాంగ్లమునను ఆంధ్రమునను గూడ గలవు. హోమోపతి శాస్త్రముప్రకారము రోగమున నేమియో దాని చికిత్స యెట్టిదియో తెలుపువ్యాసములే కాక, రోగులు, వారిరోగముల నివారించిన కేసుల యుదాహరణములుకూడ యిందు ప్రకటింపఁ బడుచున్నవి. వీరు కాకినాడలో ఒక హోమోపతి కాలేజీనికూడ నడుపుచున్నారు. హోమోపతి వైద్య ప్రచారమునకీ పత్రిక అమూల్యమైన సేవచేయుగలదు.

లక్ష్మీ సరస్వతీ సంవాదము

రచయిత్రులు శ్రీ॥ సౌ॥ లక్ష్మీ సరస్వతులు, కొల్లాపురం స్నేహలతా కవితాసంఘపు 36 వ పుష్పము. లక్ష్మీపాత్రను శ్రీమతి లక్ష్మీదేవిగారు సరస్వతీపాత్రను శ్రీమతి సరస్వతీదేవిగారును పూని రెండువరుసహిమను వారు చక్కగా చాటుకొనినారు. మహావిష్ణువు తీర్పు నంగీకరించి స్నేహమున మెలగ నిశ్చయించుకొనిరి. కాని లోకములో సరస్వతీదేవికి లక్ష్మీదేవిపైనున్న ఆదరాభిమానములలో వేయవ వంతైనను సరస్వతిపై లక్ష్మీదేవికి లేకుండుట ఆ మెచంచలత్వమునకును మత్సరమునకును శాశ్వత నిదర్శనము. అయినను సరస్వతి ప్రతిభ అందువలన మరింత హెచ్చుచున్నదే కాని తీటువడకుండుటయు ప్రశంసనీయము. కవిత్వము మధురము. వెల రు. 0-2-0 లు.

అలంకార మంజరి

క్రౌను సైజు 300 పుటలు. గ్రంథకర్త కే. వెం. రాఘవఅయ్యంగారు ఎమ్. ఏ. బెజవాడ. ఇంతవరకు ఆంధ్రభాషలో అలంకార విషయములను గూర్చి భట్టుమూర్తి అడిదము సూరకవి మొదలగువారు వ్రాసిన పద్యకావ్యములే కాని గద్య గ్రంథ మొకటియును లేదు. గద్యగ్రంథములు విరివిగా చలామణియగుచున్న యీ రోజులలో ఇందునుగూర్చి సామాన్య జనబోధకంబగు గద్య గ్రంథ మత్యావశ్యకము—ఇది గుర్తెరిగి గ్రంథకర్తగారు మమ్మటాచార్యుని కావ్యప్రకాశిక ననుసరించి యీ గ్రంథమును తయారుచేసి ఆంధ్రభాష కుత్కృష్ట సేవనొనరించినారు. గ్రంథప్రశస్తిని గూర్చి శ్రీయుతులు వజ్ఝలచిన సీతారామ శాస్త్రి చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగార్లు మొదలగు వారే మిగుల ప్రశంసించుచు అభిప్రాయములు వ్రాసినారు.

...ప్రతులు.

...లు. సంపాదకురాలు

శిల్పము శ్రీమతి కొ. స్వర్ణవల్లిగారు, త్యాగరాజనగరము. ప్రకాశకులు ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7 తంబుచెట్టివీధి, మదరాసు. వెల రు. 1-4-0 లు నాలుగైదేండ్లాయను 'భారతి' పత్రికలో ప్రకటింపబడుచున్న శ్రీమాన్ కొ. నరసింహాచార్యులుగారి వ్యాసముల సంపుటము. ఇందు శాశ్వతి పంచాంగము, బీరువా, రాట్నము, ఆకుచిలుక, విసినికర్ర, గడియారపు గొలుసు, మొదలగువానిని తాళాకులు, కొబ్బరియాకులు, అట్టలు కాగితములు

...

వెల రు. 1-8-0 క్రౌనుసైజు సుమారు 700 పుటలు, కృష్ణాజిల్లా ఎలమర్రునందు ఆదర్శగ్రంథ మండలి వారిచే ప్రకటితము. రష్యాలో పూర్వపు కార్మికుల దుస్థితి, వారి తిరుగుబాటు, ఆందోళన మొదలగు విషయములు చక్కగా వర్ణింపబడినవి. శైలి వ్యావహారికము, అనుకరణముగాక అచ్చతెలుగు ధనము, జాతీయము, పామరజన సులభము, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి మాలపల్లిని బురడింపు చుండును.

దయను పొడ్చించు శ్రద్ధను పెద్దనేయు
అలసటం బోదోలు అత్మ మేల్కొల్పు-"నని.

దచ్చివారు మొదట పరాయిదేశస్థులకు దీనిని 17-వ శతాబ్దములో రుచిచూపించినారు. 18-వ శతాబ్దమునాటికే జాన్సను, ఎడిసను, స్విఫ్టు మొదలైన కవీశ్వరులందరూ దీనిని సేవించడంలో పండితులైనారు. ఆంగ్లేయులు అస్సాము కొండలలో దీనిని చూచి పెద్దతోటలలో దీనిని పెంచి అన్ని దేశాలకు యెగుమతిచేసి చీనాకంటె ఇండియాకు దీనిమూలంగా ఎక్కువ ఖ్యాతివచ్చేటట్లు చేశారు.

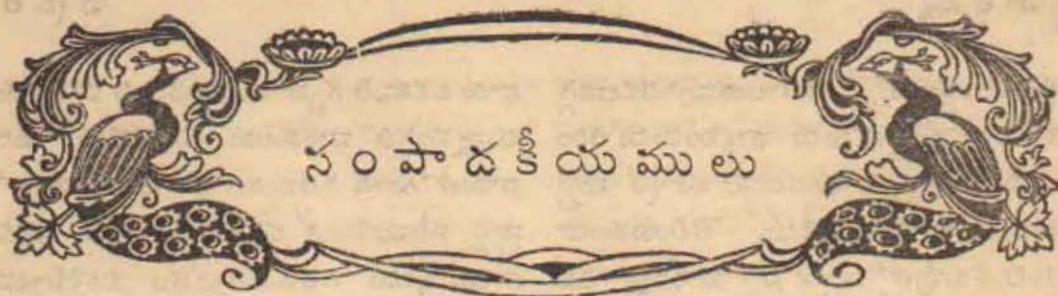
ప్రపంచకంలో అన్ని దేశాలలోను పేదసాదలందరూ ఆహారసమయములలోను ఉత్తప్పుడూకూడా సంవత్సరంలో అన్ని ఋతువులలోనూ గంటగంటకూ తెగతాగతారు. ఎండాకాలంలో చలవచేస్తుంది. చలికాలంలో వేడిచేస్తుంది. పగలు చురుకుదనమిస్తుంది. రాత్రి మేల్కొల్పుతుంది. ఇట్లాటి సుగుణాల

"దుఃఖమయమైన యీ ప్రపంచంలో సుఖస్వరూపమైన ఈ తేనీరనే పానకమును దేవుడు సృజించకపోతే మానవులగతి యేమికాను? ప్రపంచంలో టీ లేనప్పుడు కాక సర్వవ్యాప్తమయిన యీయుగములో నేను పుట్టినందుకు ధన్యుడ"నని సిడ్నీస్మిత్తు అనే కవి తేనీరు త్రాగి ఆనందతాండవం చేసేవాడు.

అందులోనూ ఇది భారతీయులకు జాతీయపానమాయెను. మంచినీళ్లమాట తీసేస్తే తక్కిన పానీయములన్నిటికంటే కాలుచాక.

తేనీరంటే సామాన్యమా, అన్ని కార్యాలకీ గణాధిపతి లాంటిది. కాస్తతాగి వ్రాయకూర్చుంటే అదే వ్రాత, ఆటకుపోతే అదే ఆట, మాట్లాడబోతే అదే సంభాషణము, కవిత్వమునకు పూనుకుంటే ఒకటే ధార, ఉపన్యాస వేదిక నెక్కితే ఒకటే లెక్చరు.

కనుక భారతీయ నాయకులెల్లరు ఇట్టి సర్వోత్కృష్టమైన స్వదేశీపానకమునకు సంపూర్ణస్వాగతమిచ్చి ధన్యులయ్యెదరుగాక.

మదరాసు నారీరక్షణమందిరము:—

హిందూసంఘములో పాశ్చాత్యదేశములలోవలె ప్రౌఢవివాహములు, విధవావివాహములు, వివాహవిచ్ఛేదములు, పునర్వివాహములు మొదలుగాగల నైతికజీవితమునకు సాధకములైన ఆచారములు లేకుండుటయే కాక, స్త్రీ యేమాత్రము ఏకపతివ్రతము నుండి జారినను కుక్క ముట్టుకున్న కుండవలె వెంటనే వీధిపెట్టఁబడి గెంటఁబడి నిరాధారగాఁ జేయబడుచున్నది. ఎవరో ఒకపురుష మహాశయుడు లేనిదే స్త్రీ నీతివర్తనము నుండి జారుట సాధ్యముకాకున్నను పురుషుని పట్టుకొనుటలోను, నేరస్థుడని స్థిరపరచుటలోను, నేరస్థుడైనను శిక్షించుటలోను కష్టములున్నవి కనుక అతను యథేచ్ఛగ విహరించుచుండుటయు, అతని కామోద్రేకమున కెఱయగు అనాథలు నానాయీడుపోతలు అవమానములు, రోగములు అనాదరణములుపడి పిచ్చెత్తి మరణించుచుండుటయుగూడ సాధారణమగుచున్నది. ఒకానొక వేళావిశేషముననో ప్రమాదముననో తప్పొనర్చినవారిని వారి పశ్చాత్తాపబాధకుతోడు చుట్టుప్రక్కలనున్న వారందఱును యెత్తిపొడుపుమాటలవల్ల మఱింతహింస పెట్టకున్నచో హిందూసంఘమువంటి పవిత్ర వాతావరణములో వారిజీవనము వెంటనే శుద్ధమై ఆదర్శప్రాయముగా నుండుననుట కాటంకములేదు. కాని ఇట్టి పతితజన సేవాపరాయణత్వము, క్షమా మహాత్వము క్రైస్తవ సోదరసోదరీమణుల పూర్ణగుత్త కాని మరి యేమతస్థులలోను అంత బహుళముగా గానరాదు. క్షమామహాత్వమును చాటుటకు క్రైస్తవులు పాపమునుకూడ ప్రేమించుచుందురని రస్కిను మహాశయుడు చెప్పినమాట అబద్ధము కాదు. ఒక్క క్రైస్తవమతముతప్ప తక్కినవన్నియు పాపమును క్షమించుటకుకంటె శిక్షించుటకే కత్తిగట్టుచుండును. అందునను మహమ్మదీయాది మతములలో శుద్ధీకరణమైన ఉన్నది కాని హిందూమతములో దానికి బహిష్కరణము తప్ప వేఱుమార్గములేదు. కాదూ పోదూ అన్న కళ్లుమూసుకున్నట్లు నటింతురు కాని తెరచుకున్నట్లు కనిపించిరో తిట్టి దిగబెట్టక మానరు.

ఈకారణములచేత హిందూసంఘము శుద్ధ పవిత్రమైన దేవతాసంఘమని చెప్ప వీలులేకున్నను కర్మముచాలక ప్రమాదమొనర్చిన స్త్రీలనుమాత్రము ఇది గండ్రగొడ్డలియై పీడించుకొని తింటున్నది. పరమేశ్వరుడు పతితపావనుడైనచో అతనిని ధ్యానించుకొని వా

శేగంగయొడ్డుననో దేవాలయపుగడపలదగ్గరనో బిచ్చమెత్తుకొనుచు ధ్యానించుచు తరించవలసినదేకాని, సంఘమునకు మాత్ర మట్టి గుణము లవలేశమును లేదు. తెలియకుండా నటించి కడుపులో పెట్టుకొని వారివల్ల తన దేహమంతయు మైలపడుటకైన సిద్ధపడును కాని తెలిసి జాలిపడి వేరేపెట్టియైన పోషించి, బోధించి తిరుగఁజేయు ప్రయత్నము నది యెన్నడును చేయదు. ఈసంఘములో యెవరి తరణోపాయమునకు వారే తంటాలుపడుచు వారికాళ్లా వీరికాళ్ళాపడి మంత్రోపదేశములు పొందవలసినదేకాని ఏఆచార్యుడుకాని పురోహితుడుకాని బ్రాహ్మణుడుకాని బైరాగి కాని దీనులనిట్టి ధైర్యమిచ్చి మంచిమార్గమునుచూపించి రెండడుగులు చెయిసాయమిచ్చువారుండరు.

ఈకారణముచేత ప్రమాదవశమున నెప్పుడైన కాలుజారి బహిరంగమైన ప్రతిబాలిక, పడతి, ప్రౌఢకూడ వెంటనే యేచెర్లోనోపడి చావవలెను; లేదా నీతిహీనమైన జీవనములో పడి కుళ్లవలెను తప్ప తిరిగీ గౌరవవంతమైన జీవనమునకు మరి రాలేదు. చచ్చినంతమంది చచ్చుచున్నను దుర్గతికి పట్టుచున్న పడతులకుగూడ అంతుపొంతు లేకున్నది. ఇట్టివారిని రక్షించుట తమ కర్తవ్యముకాదని పీఠాధిపతులు, సంఘాధినాథులు పెడమొగము పెట్టుకున్న పెట్టుకుందురుగాక, మహిళా ఉద్యమ మహానాయకులు ఈపనిని నిర్లక్ష్యము చేయ వీలులేదు. ఇట్టివారి రక్షణముకొరకు బెజవాడలో శ్రీమతి తుర్లపాటి రాజేశ్వరమ్మగారు ఒకవసతి గృహమునునిర్మించి పోషించుచున్నసంగతి పాఠకులకు విదితమే. మదరాసులోగూడ గతసంవత్సరం మార్చినెలలో స్టాన్లీ సతీమణి ఒక రక్షణగృహమును తెరచినారు. ఇందు గతసంవత్సరము నిర్వహింపబడిన పనినిగూర్చి నివేదిక నూతనముగ వెలువడినది. నానాజాతులకు ప్రాంతములకు వయస్సులకు చెందిన విధవలు సధవలు సుమారిరువదిమందియైనను వీరిచే ఆదరించఁబడి పోషించబడి సవ్యజీవన మార్గమున నిలబెట్టఁబడినారు. వీరిలో కొందరిని పిచ్చిఆస్పత్రిలో పెట్టవలసివచ్చెను. కొందరిని కొంచెము దిద్దుబాటుచేసి యేదోఒకవృత్తిలోపెట్టుట సాధ్యమైనది. కొందరికి జీవనాధారమగు వృత్తులు నేర్పఁబడుచున్నవి. వివాహవయస్కులకు ననుకూలురగువరులుదొరకినచో పెండ్లిండ్లును చేయబడుచున్నవి. కొందరిబాధ తప్పించుకొంటకు వారిచుట్టములే రహస్యముగను మర్యాదగను తీసుకొనివచ్చి యిక్కడికి దిగబెట్టుచున్నారు; ఇంచుమించు అందరికి వైద్యసహాయము కావలసివచ్చుచున్నది. ఉపచారముచేయుటకు దాదులు, వృత్తులునేర్పుటకుపాధ్యాయినులు, కాచుటకు ద్వారపాలినులు కాలక్షేపమునకు చెలికత్తెలు కావలసియున్నారు. మంత్రసానులు, సంగీతబోధకురాండ్రు, వంటకత్తెలు, సేవకురాండ్రు మొదలగువారినిగా వీరిని తరిఫీదు చేయుచున్నారు. కనుక కావలసినవారెల్లరును వీరికి వ్రాసి అనుకూలమైననౌకర్లను తెచ్చుకొనవచ్చును. ఇది అంతయు మహిళా అఖలభారత మండలము

వారి తరఫున శ్రీమతి డాక్టరు ముత్తులక్ష్మి రెడ్డిగారి పరిశీలనముక్రింద జరుగుచున్నది. మదరాసు రాజధానియందలి మహనీయులెల్లరును దీనియందు తగినశ్రద్ధబూని సహాయమొనగూర్తురు గాక!

సాహిత్య తత్వవిమర్శనము:—

శ్రీయుత జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి, ఎమ్. ఎ., బి. యల్ గారు ఆంధ్ర పాఠకలోకమునకు బాగా పరిచితులైన విలేఖరి విమర్శకుడు గ్రంథకర్తయునై యున్నారు. ఆంధ్ర సంస్కృత భాషలయందుత్కృష్ట పరీక్షలనిచ్చిన ఉద్దండ పండితవర్గములోనివారు కాకున్నను సంస్కృతాంధ్రోత్తమ పండితైకవేద్యమైన గంభీరశయ్యా విభాసితుడు. పద్యములును పాటలును వ్రాసిన కవివర్యుడు కాకున్నను అతని గద్యమునందలి పదములే ఆయాయిపట్లను రెక్కలుకట్టుకొని యెగురుచు కవీంద్రుల భావములనుమించిన సుందరకాంతులను మిలమిల కులుకుచుండును. జైలునుంచి యింటికి యింటినుండి జైలుకు ఊరేగుచుండు కాంగ్రెసు సేవకుడు కాకుండినను భారతదేశపు స్వాతంత్ర్యోద్యమముయొక్కయు దానిని నడపుచుండిన అఖలభారతస్థానిక నాయక సేవకవర్గమందలియొక్కయు ఘనతను బాగుగానెఱింగి ఉల్లమున సంతతము స్వాతంత్ర్యోపాసనము చేయుచుండు దేశాభిమాని. క్షణక్షణ చంచలాయమాన అధునాతన నాగరకతామహాశయపతనాభ్యాసపరాయణులగు యువకకోటికిఁ జెందినవాడయ్యు, సృష్టి అనాదినుండి అనంతమువరకు ఒకానొక సనాతనసౌందర్యములో భాసిల్లుచుండుట నెఱింగి విధేయుతను విడువనొల్లని ఉత్తమ శిష్యుడు. ఆధునిక పాశ్చాత్య భారతీయ భాషలలో అగ్రగణ్యములైన గ్రంథములను సరాసరి ఆభాషలలోగాని తర్జుమాలోగాని పఠించి పరిణామమునుగ్రహించిన సాహిత్యోపాసకుడగుటచేత అతనిసాహిత్య విమర్శనములును అభిప్రాయములును వ్యాఖ్యానములును విద్వాంసులకు విద్యార్థులకుఁగూడ శిరసావహనీయములు.

క్రొత్తగా వారు ప్రకటించిన సాహిత్య తత్వవిమర్శనముఅను గ్రంథము డెమ్మీసైజు గ్లేజుకాగితములలో 206 పుటలుగలిగి సాహితీహృది, సారస్వతము ముక్తిసాధనము, శైలి, భావనావేశము, మాతృభాష, నేటి వాఙ్మయోద్యమము, లలితకళలు నవ్యకెరటాలు, నాట్యకళ, సంస్కరణము మొదలగు 13 వ్యాసములతో రాజిల్లుచున్నది. పఠించినకొద్ది బుద్ధికొకతీక్ష్ణతయు, భావములకొకమెఱుగును, విజ్ఞానమున కొకపొరయు వృద్ధియగుచుండునని చెప్పనక్కరలేదు. పుస్తకమును ముగించులోపల ప్రాచ్యపాశ్చాత్య కవీశ్వరు లనేకులతోను వారి రచనావిధాన సౌందర్యములతోను మనకు మంచిపరిచితి గలుగును. గ్రంథమామూలాగ్రము సావధానముగ నిండ్లలోపఠించి విద్యాలయములలో నున్నతతరగతుల విద్యార్థులకు విద్వాంసులు విశదీకరించవలసిన విషయములతో తుందిలమైయున్నది. ఇదివరకున్న ఆంధ్ర

సాహిత్యవిమర్శగ్రంథములు తరచుగా కవుల కాలములు, శయ్యలు, పరస్పరపుపోలికలు మొదలగు విషయములను తెలుపు చారిత్రక గ్రంథములుగామాత్రమే యున్నవిగాని సాహిత్యతత్వమునుగూర్చి యింతవిభజనగా ఇన్ని వాస్యములుగల దెద్దియునులేదు. సర్.యస్. రాధాకృష్ణనుగారు దీనిని ప్రశంసించుచు వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతమున కిదియెంతయు తగి యున్నది. మదరాసు రాజధానియందలి విశ్వవిద్యాలయముల సిండికేటులందలి తెలుగు భాషాభివృద్ధికి సంబంధించిన సభ్యులెల్లరును దీనినిపఠించి, వారివారి విశ్వవిద్యాలయములలో ఉన్నతతరగతివిద్యార్థులకు పాఠ్యగ్రంథముగా నియమించి ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికిని సరస విమర్శనమునకు తోడ్పడుదురుగాక. వెల రు 1-4-0 లు. గ్రంథకర్త చిరునామా 2 మాధవభాగ్. లజ్ చర్చిరోడ్డు, మైలాపూరు మదరాసు.

కీ॥ శే॥ కళ్లేపల్లి వేంకటరమణమాంబగారు:—

ఆంధ్రమహిళాఉద్యమమును తెనుగుదేశమున నాటిపెంచిన ప్రప్రథమవిదుషీమణులలో శ్రీమతి వేంకటరమణమాంబగారొకరు. ఈమె విద్వత్కుటుంబమున బరంపురములో 1864 లో శ్రీయుత కురవిరామశాస్త్రిగారి తనయగా జనించిరి. బలగన్నాడు కరణకమ్మ వైదికులు. సనాతనసంప్రదాయముప్రకారము 8 వ యేట బ్ర॥శ్రీ॥ కళ్లేపల్లి శివరామయ్యగారికిచ్చి తల్లిదండ్రులు వివాహమొనరించిరి. పుట్టింటను అత్తింటనుగూడ విజ్ఞానపరిసరములలో మెలగి పాండిత్యకవిత్వసంగీతములయందనుపమానమైన ప్రజ్ఞగణించెను. విశేషించి దైవభక్తిపరాయణురాలన్న సంగతి ఆమె వ్రాసిన వరలక్ష్మీశతకము పూజపాటలు మొదలగు గ్రంథములను పఠించినవారికి తెలియఁగలదు. శశిరేఖ, దేశోపకారి, హిందూసుందరి, కృష్ణాపత్రిక, సావిత్రి మొదలగు పత్రికలకామె వ్యాసములమూల్యాలంకారములై యుండెడివి. స్త్రీల 'మార్గాచారముల'ను సంస్కరించుటకై ఆమె అనేకవ్యాసములు వ్రాసెను. కల్పలతాపత్రికాధిపతులును, 'దుర్గేశనందని' యను నవల వ్రాసినందుకు ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథమండలివారును, పోటీపరీక్షయందు తీర్ణురాలైనందుకు నరసాపురం స్త్రీవిద్యాభివర్ధనీసమాజమువారును విజ్ఞానచంద్రికాగ్రంథమండలివారును బహుమానములనొసగి ఆమెను గౌరవించిరి. విశాఖపట్టణములో స్త్రీల యున్నతపాఠశాల బాలికలకొరకేర్పడిన హాస్టలుకు నిర్ణయాధికారిణిగా పనిచేసిరి. కాకినాడలోని హిందూసుందరిపత్రికకును బరంపురమునందలి ఆంధ్రలక్ష్మియను మాసపత్రికకును కొంతకాలము సంపాదకురాలుగనుండెను. డెబ్బదిసంవత్సరములుదాటిన పండువయస్సున 21-1-35 తేదిని ఇరువురుసుతులను ఏవురుకూతురులను ఆప్తబంధుమిత్రవర్గములను దుఃఖసముద్రమునముంచి బ్రహ్మైక్యసిద్ధిగాంచెను. వీరి యాత్మశాంతికి ప్రార్థింపుచు బంధువర్గమునకెల్ల మాసానుభూతిని దెలుపుచున్నాము.

స్వదేశీఫిల్ములు—వేలుపిక్చర్సు:—

భారతదేశములోకూడ టాకీఫిల్ములు

తయారుచేయుట ఒకపరిశ్రమయై పరిణమించుచున్నది. బట్టలమిల్లులు, బియ్యముమిల్లులు మొదలగునవి పెక్కులేచి ఒకటితోనొకటి పోటీచేసుకొని అనేకనష్టములపాలై భారతదేశపు మూలధనము నశించుచున్నట్లే ఈ పరిశ్రమకూడ అనతికాలములో దెబ్బతినగలదని ఫిల్ముల్యాండు అనేపత్రిక ఒకవిషాదసూచకమైన వార్తను ప్రకటించుచున్నది. భారతదేశమువంటి విశాలదేశమున కిప్పుడున్న మిల్లులు ఫిల్ముకంపెనీలు ఒకలెక్కలోనివి కావన్నమాట నిజమేయైనను, మనదేశపు పరిశ్రమలు తమలో తాము సర్దుకొనుటయేగాక ఉప్పెనవలెవచ్చి మీదపడుచుండు విదేశీపరిశ్రమలపోటీకి తాళలేక కృశించి దేశమున వానికి పట్టముగట్టవలసిన దౌర్భాగ్యస్థితి సంభవించుచున్నది. ఈపోటీకు మనము తాళుకొనవలెనన్న మనకు 'స్వదేశీ' యభిమానముతప్ప వేరుశరణ్యములేదు. ఈయభిమానముకూడ కేవలము 'విదేశీ' మొదలద్వేషముమీద నాధారముపడి స్వదేశీపరిశ్రమలను బాగుచేసుకొనకుండనే దేశీయ లభిమానము చూపవలెననెడి దురభిమానము పట్టి సాగించినయెడల అతికాలము సాగనేరదు.

స్వదేశీఫిల్ములను బాగుచేసుకొనుటయు వానిమీద నెక్కువ అభిమానము చూపుటయు విదేశీఫిల్ములమీద వ్యామోహము వదల్చుకొనుటయు తక్కిన పరిశ్రమలయందు వలె అంతకష్టసాధ్యము కాదు. తక్కిన మిల్లు పరిశ్రమలన్నియు ఏదేశములోనైనను ఇంచుమించు ఒకేమోస్తరుగా నుండునుకాని ఫిల్ములు మానవప్రకృతినైపుణ్యములను ప్రతిబింబించునవై యుండుకతన ఒక్కొక్కదేశమునలో ఈ పరిశ్రమయందొక్కొక్క విశిష్టత యేర్పడి, అనన్యానుకరణసాధ్యమై ఒక్కొక్కదేశమున కొక్కొక్కటి అభిమానపాత్రమై యుండును. విదేశీఫిల్ములు విదేశీ భాషలలో నుండుటచేత మనదేశీయుల కర్థముకావు. విదేశీ సంప్రదాయములు సాంఘికాచారములు మనకు నచ్చక కొన్ని ఆదరణ పాత్రములుకావు. కొన్ని అవినీతికరములై బహిష్కరణ నీయములు. మనదేశపు నైతికవైజ్ఞానిక సంప్రదాయములు పోషించబడినవై, మనదేశస్థులకు విజ్ఞానము కలుగవలెనన్న మనదేశపుకథలు భాషలు నటకులు పాటలు మనకు ఉండక తీరదు. ఈ పరిశ్రమ మనదేశములో తక్కిన దేశములలో కంటె ఆలస్యముగ ప్రారంభింపబడినను నానాటి కత్యంతప్రీతిపాత్ర మగుచున్నది. విదేశీపటములను మూడునాలుగు దినములకంటె యెక్కువకాలము ప్రజలు చూడకున్నను; లవకుశ, పాదుకాపట్టాభిషేకము మొదలగు పటములు వారములకొలది చూపబడుచున్నను ప్రజ లానందించుచునే యున్నారు. ఈ పరిశ్రమను మనధనవంతులు సాగింపబూనుకొన్నచో తక్కిన పరిశ్రమలలో కంటె పోటీ తక్కువ కాగలదనుట కాటంకము లేదు.

ఇంతవరకు మన తెలుగు ఫిల్ములు ఉత్తర హిందూదేశపు కంపెనీలచేతనే తయారు

కాబడుచుండెను. బొంబాయి కలకత్తా అహమ్మదాబాదు మిల్లులవలె బొంబాయి కలకత్తా ఫిల్ముకంపెనీలే తెలుగుఫిల్ములుగూడ తయారుచేయుచుండుటచేత దక్షిణహిందూస్థానీయుల ద్రవ్యమెల్లయు ఉత్తర హిందూదేశీయ ధనవంతుల బొక్కసములలోనికే దారిచేసుకొనుచున్నది. మన ఆంధ్రుల ద్రవ్యము ఆంధ్రదేశములలోనే యెక్కువగా నిలువవలెనన్న ఆంధ్రులు పెట్టుబడి పెట్టిన ఫిల్ముకంపెనీలు లేవవలెను. ఆంధ్రులొక్కరే కాకున్నను ఆంధ్రులును అరవవారును కలసి పెట్టిన వేలు పిక్చరు కంపెనీవారు ఇదివరలో సీతాకళ్యాణము ఫిల్మును తయారుచేసిరి. అది చాలవరకు ఆంధ్రులయొక్కయు ఆంధ్ర పత్రికలయొక్కయు సద్విమర్శనకు పాత్రమైనది. ఆ కంపెనీవారే కృష్ణలీలలను మరియొక ఫిల్ము నిప్పుడు తయారుచేయుచున్నారు. ఈ కంపెనీ వంతువారులు, డైరక్టరులు, కండక్టరులు అందరును ద్రావిడులును ఆంధ్రులే అయియున్నారు. శ్రీయుత పినపాలెం వెంకటదాసుగారు మొదలగువారు చాలకాలమునుండి సినీమాప్రదర్శనముల యందు అనుభవము సంపాదించుచు ఆంధ్రుల ప్రకృతిని గుర్తించుచు వుండియున్నవారు. శ్రీయుతులు పారుపల్లి సుబ్బారావు, వేమూరి గగ్గయ్య, రాజేశ్వరరావు గార్లును [illegible] దీనిలో పాత్రధారులై ఆంధ్రుల నానందాంబుధిలో నోలలాడచేయగలరు. ఇట్టి క్రొత్త క్రొత్తప్రదర్శనములను తయారుచేసి ఆంధ్ర లోకమునకు పంచుచు, ఆంధ్ర ద్రావిడ సంపదల నాంధ్రద్రావిడానుభవములకు తెచ్చుచున్న వేలుపిక్చర్సువారు సకల దక్షిణ హిందూస్థానీయుల ప్రశంసలకును పాత్రులనుటకు సందేహములేదు.

స్త్రీల పద్యపోటీపరీక్ష:—

ఏలూరు మోటేపల్లివారి వీధియందు నెలకొను 'స్త్రీవిద్యా విషయిక చదలవాడ శ్రీ వేంకటానందమూర్తి స్మారకపద్య రచనా పరీక్షాపీఠము'వారు గత మూడుసంవత్సరములలోవలె యీసంవత్సరముగూడ పోటీ పరీక్ష జరిపింతురు 11–11–1935 వ తేదిలోగా 'భాగవత భారత కృష్ణులకుగల భేదము'ను గూర్చి 25 పద్యములను రచించి స్త్రీలు పంపవచ్చును. ఒక స్వర్ణపతకము, రజతపతకము, మొల్లరామాయణము అను మూడు బహుమానములను, నూటికి నూరు మార్కులు తెచ్చుకొనువారికి 'కవిరాజ్ఞి' బిరుదమును నొసగుదురు 12–12–1935 వ తేదిని జరుగు వార్షికోత్సవ దినమునాడు బహుమానములు పోష్టుద్వారా ఉత్తీర్ణురాండ్రైన నలువురు స్త్రీలకును పంపుదురు. ఇతర వివరములు వలయువారు చదలవాడ ధర్మరాజు (ఆంధ్రజ్యోతిర్విద్యాలయము ఏలూరు) గారికి వ్రాసి తెలుసుకొనవచ్చును. *ఈ రీతిగా ఆంధ్రమహిళా మణులలో కవితా* రచనాసక్తిని పోషించుచున్న శ్రీయుత ధర్మరాజుగారి సత్ప్రయత్న మాంధ్రులకెల్లరకు మిగుల హర్షదాయకము.

EDITED, PRINTED AND PUBLISHED BY
DR. K. N. KESARI AT THE LODHRA PRESS EGMORE, MADRAS.